

TARTU ÜLIKOOL
Filosoofiateaduskond
Ajaloo ja arheoloogia instituut
Uusima aja õppetool

Gertrud Kaljuvee

**Eestimaa Töolisühingute Keskliidu kujunemine ja välissuhted
1927-1936**

Magistritöö

Juhendajad:

Dots Jaak Valge

PhD Viljar Peep

Tartu 2013

Sisukord

Sissejuhatus	3
1.Ametiühinguliikumine XX sajandi esimestel kümnenditel	14
1.1 Rahvusvahelise ametiühinguliikumise kujunemine Euroopas ja Venemaal.....	14
1.2 Ametiühinguliikumine Skandinaavias, Soomes ja Baltimaades.....	21
2.Eestimaa Töölisühingute Keskliidu välissuhete kujunemine, areng ja hääbumine	31
2.1 ETK välissuhete loomine ja areng	31
2.2 Sisepingete kasv ja välissuhete katkemine	40
3.Rahvusvahelise Ametiühingute Liidu mõju Eestimaa Töölisühingute Keskliidu tegevusele	46
3.1 RAL-i ja ETK majanduspoliitilised eesmärgid	46
3.2 Sotsiaalpoliitilised eesmärgid ja demokraatia küsimus	54
Kokkuvõte	63
Allikad ja kirjandus	67
Summary	70

Sissejuhatus

Eestimaa Töolisühingute Keskliit (ETK) loodi 1927. aastal, et koondada siinseid ametiühinguid. Selleks ajaks oli Eesti ametiühinguliikumine paarikümneaastane. Esimesed Eesti ametiühingud sündisid 20. sajandi algusaastatel. 1905. aastal andis Venemaa tsaar Nikolai II välja manifesti, millega legaliseeriti ühingute asutamine ja tegevus ning enne 1905. aasta revolutsiooni loodi Eestimaal trükitööliste ja rätsepate ametiühingud. Järgnesid murrangulised aastad, revolutsioon Venemaal ja esimene maailmasõda. Sõda põhjustas muutusi kogu maailmas ning nendest ei jäänud puutumata ka ametiühingud. Eestimaal oli kuni oktoobripöördeni 1917. aastal asutatud mitmeid ühinguid. Sellele vaatamata oli ametiühinguliikumise areng aeglane ja katkendlik. Stabiilse liikumise teket takistas riigivõim, mis kord andis ühingute loomiseks ja tegevuseks loa, siis keelustas, lubas uuesti ning keelustas taas.¹

Tõusude ja mõõnadega jätkus ametiühingute areng ka iseseisvas Eesti Vabariigis^{2,3}. Kahe aastakümne jooksul tuli neil läbida mitu etappi ja kujuneda koos noore riigiga. Ametiühingute arengus peegelduvad hästi toonased majanduslikud, poliitilised ja ühiskondlikud protsessid ning nende tulemused.

Eesti ametiühinguliikumine oli kahe maailmasõja vahel osa üleeuroopalisest ametiühinguliikumisest, mistõttu seda mõjutasid üleeuroopalised tendentsid. Maailmavaatelse ideoloogia baasil jagunes rahvusvaheline töölisliikumine laiemalt kaheks. Lääne-Euroopas oli välja kujunenud liikumine, mis taotles tööliste õigusi ja nende seisundi parandamist reformide kaudu. Töölisliikumine Nõukogude Venemaal ja hiljem Nõukogude Liidus oli poliitiline ja seda juhtis kommunistlik partei. Kommunistide mõju all olevaid ühinguid koondas Punaste Ametiühingute Internatsionaal ehk Profintern, mis asutati 1921. aastal. Liikumine nõudis maailmarevolutsiooni ehk kapitalismi kukutamist tööliklassi poolt kogu maailmas ja selle peamine eesmärk oli kommunismi haarde laiendamine.⁴

¹ Kiik, Lembit. *Eesti Vabariigi ametiühingud: ajalooline ülevaade (1918-1940)*. Tallinn: Eesti Ametiühingute Keskliit, 1995, lk 11–17.

² Eesti Vabariik alates iseseisvuse väljakuulutamisest 1918. aastal kuni nõukogude okupatsioonini 1940. aastal.

³ Kiik, Lembit. *Eesti Vabariigi ametiühingud: ajalooline ülevaade (1918-1940)*. Tallinn: Eesti Ametiühingute Keskliit, 1995, lk 11–17.

⁴ Loit, Aleksander. „Amsterdam or Moscow? The trade union movement in the Baltic Countries caught between the reformist and the revolutionary internationals in the 1920s”, kogumikus „*The Baltic in International Relations between the Two World Wars*” ed. Hiden, John, Loit, Aleksander Stockholm: Centre for Baltic Studies, 1988, lk 337–340.

Lääne-Euroopas domineeriva iseseisva töölisliikumise rahvusvaheliseks keskorganisatsiooniks sai Rahvusvaheline Ametiühingute Liit (*International Federation of Trade Unions*) ehk RAL. Euroopa ametiühingute koostöö käivituse alguses. Esimese maailmasõja ajal rahvusvahelised suhted nõrgenesid ning koostöö oli komplitseeritud. Pärast sõda hakkasid ametiühingud rahvusvahelist koostööd taastama. 1919. aasta alguses toimus Bernis rahvusvahelise sotsialistliku kongressi raames rahvusvaheline ametiühingute kongress, kus osalesid 16 riigi ametiühingud. Kongressil võeti vastu resolutsioon, mis nägi ette RAL-i ülesehitamise. Sama aasta suvel toimus rahvusvaheline ametiühingute kongress Amsterdamis. Oluline küsimus oli, milliseks kujunevad suhted Saksamaa ja liitlasriikide ametiühingute vahel, kuna Saksamaa ühingud olid sõda toetanud. Kongressil väitsid nad, et arvasid nagu peaks Saksamaa kaitsesõda ja olid võtnud vastava seisukoha. Teiste riikide ametiühingud jäid deklaratsiooniga rahule ja võisid asuda jälle rahvusvahelisele koostööle. Amsterdamil kongressil pandi RAL-ile uus alus.⁵

Kaks rahvusvahelist ametiühingute katusorganisatsiooni, RAL ja Profintern, vastandusid teineteisele algusest peale. Profintern oli poliitiline organisatsioon, RAL apoliitiline. Esimene lähtus kommunistlikest põhimõtetest, teine sotsialistlikest. Katsed teha omavahelist koostööd ja pidada läbirääkimisi nurjusid. Erimeelsused RAL-i ja Profinterni vahel lõhestasid rahvusvahelise ametiühinguliikumise.⁶

Lõhe rahvusvahelisel tasandil avaldas mõju ka Eesti ametiühinguliikumisele. Kahe maailmasõja vahelisel perioodil tekkis siingi kaks leeri. Käesolevas töös on kaht erinevat suunda järgivate ametiühingute eristamiseks kasutatud termineid „iseseisvad ametiühingud”⁷ ja „kommunistide mõju all olevad ametiühingud”.

Iseseisvad ametiühingud moodustati tööliste olukorra parandamiseks. Lahendust nägid nad demokraatlikul teel saavutatud muudatustes. Ehkki iseseisvad ühingud nimetasid end apoliitilisteks, olid nad tegelikult väga tihedalt seotud sotsiaaldemokraatlike ja sotsialistlike parteidega ning seetõttu kandusid viimaste taotlused ametiühingutesse. Aktiivsemad ametiühingutegelased ja –juhid olid sageli ka sotsialistlike parteide liikmed. Siiski ei osalenud iseseisvad ametiühingud otseselt päevapoliitikas. Poliitikas osalesid parteid, kes võisid kanda iseseisvate ametiühingutega

⁵ Joonas, Erich. *Ametiühingulise liikumise üldajalugu*. Tallinn: Rahva Sõna, 1939, lk 398-400.

⁶ *The labour year book, 1924*, London : General Council of the Trades Union Congress, 1924, lk 377–378.

⁷ Mõnel pool kasutatud sõna „vabaametiühingud” järgides kontekstist lähtudes ajastule omast terminoloogiat.

sarnaseid väärtusi, kuid mitte ametiühingud. Seetõttu ei saa iseseisvaid ametiühinguid nimetada täiesti apoliitilisteks, kuid erinevalt kommunistide mõju alla olevatest ametiühingutest, ei olnud nende eesmärk kehtiva riigikorra kukutamine, maailmarevolutsioon ja proletariaadi diktatuur.^{8;9}

Kommunistide mõju all olevad ühingud olid orienteeritud maailmarevolutsioonile ning täitsid kommunistliku partei juhtnööre. Erinevalt iseseisvatest ametiühingutest, osalesid kommunistide mõju all olevad ühingud aktiivselt poliitikas. Need ühingud olidki enamjaolt loodud või üle võetud selleks, et viia ellu kommunistide poliitilisi eesmärke. Ametiühingute tegelik eesmärk oli võimu haaramine riigis ning Eestis ka liitumine Nõukogude Liiduga.¹⁰

Eesti ametiühinguliikumine läbis 1920ndatel aastatel mitu etappi ning jõudis 1927. aastal Eestimaa Töölisühingute Keskliidu ehk ETK loomiseni, mille juhtfiguurid olid peamiselt sotsiaaldemokraadid ning mis orienterus liitumisele RAL-iga. Asjakohane on jagada Eesti ametiühingute kujunemine laiemalt kolme ajavahemikku. Esiteks aastad 1918–1924. Sel perioodil oli ametiühinguliikumises domineeriv kommunistlik suund. Ametiühinguid koondas keskorganisatsioon, Eestimaa Ametiühingute Kesknõukogu (EAK) ning hiljem Eesti Töölisühingute Üldliit, mis sattusid täielikult kommunistide mõju alla ning mille tegevus baseerus Profinterni põhimõtetel. Periood lõppes 1924. aastal, kommunistide 1. detsembri ebaõnnestunud riigipöördekatsega.

Teiseks perioodiks võib lugeda aastaid 1924–1936, kui Eesti ametiühinguliikumises hakkas domineerima sotsialistlik mõtteviis ja 1927. aastal loodi keskorganisatsioon ETK, mis järgis vabaametiühingulisi põhimõtteid. Selle etapi võib jagada omakorda kaheks, tuues eraldi välja aastad 1924–1927, kui riigipöördekatse järel oli keelatud valdava osa ametiühingute tegevus ja legaalselt jätkasid vaid mõned iseseisvad ühingud. Järk-järgult said ametiühingud siiski võimaluse vabamalt tegutseda, tekkisid uued ühingud ja liikumine laienes. 1928. aastal sai ETK-st RAL-i liige. Suhted Skandinaavia, Soome ja Baltimaade ühingutega olid sotsiaaldemokraatidest ametiühingutegelastel sisse seatud juba 1926. aasta detsembris Stockholmis toimunud

⁸ Pasvolsky, Leo. „Yellow and Red Trade Unions”. *The North American Review*. Vol. 215, No. 798, May, 1922, lk 629–631.

⁹ Kiik, Lembit. *Eesti Vabariigi ametiühingud: ajalooline ülevaade (1918–1940)*. Tallinn: Eesti Ametiühingute Keskliit, 1995, lk 65.

¹⁰ Pasvolsky, Leo. „Yellow and Red Trade Unions”. *The North American Review*. Vol. 215, No. 798, May, 1922, lk 630–631.

Skandinaavia ja Baltimaade ametiühingute konverentsil ehk enne ETK asutamist. Neid kaht sündmust Eesti töölisliikumise ajaloos võib pidada teetähisteks, millest alates on põhjust rääkida Eesti iseseisvate ametiühingute ja ETK välissuhetest.

Viimaseks etapiks Eesti ametiühinguliikumise ajaloos sõdadevahelisel perioodil võib lugeda aastaid 1936–1940. 1936. aastal vahetati ETK juhatuse välja ajutise valitsusele sobiliku juhatuse vastu. Konstantin Pätsi autoritaarne režiim hakkas kontrollima muuhulgas ametiühingute tegevust. ETK kõrvale tekkis valitusesõbralik Eesti Rahvuslik Tööliit (ERT). Sellel perioodil Eesti ametiühingute suhted RAL-iga hääbusid.

Käesolevas töös vaadeldakse perioodi, mil Eesti töölisliikumises domineerisid iseseisvad ametiühingud, loodi RAL-i põhimõtteid järgiv ETK ning seati sisse suhted rahvusvahelise ametiühinguliikumisega ehk aastaid 1926–1936. Seda etappi võib pidada ametiühinguliikumise kasvu, stabiilsuse ning tõusu ajaks kahe maailmasõja vahelises Eesti Vabariigis.

Eesti ametiühingute ajaloost on ilmunud erinevaid käsitlusi. Kahe maailmasõja vahelisel perioodil tegutsenud iseseisvate ametiühingute tegevust puudutav historiograafia ei ole kuigi rikkalik.

Sõdadevahelisest perioodist pärineb Erich Joonase sulest 1939. aastal ilmunud „Ametiühingulise liikumise üldajalugu”, mis on siiani kõige põhjalikum eestikeelne ülevaade liikumise sünnist kuni 1936. aastani. Autori käsitluses on eraldi välja toodud ametiühingulise liikumise kujunemine ja selle erinevad suunad, rahvusvahelised keskorganisatsioonid, ajalugu ning areng riigiti ja piirkonniti. Samuti annab ta kokkuvõtliku ülevaate RAL-ist ning selle konverentside resolutsioonide sisust. Tegu on olulise materjaliga ametiühingute välissuhtluse uurimisel, sest sisaldab muuhulgas ülevaateid nii Skandinaavia, Soome kui Baltimaade ühingute ajaloost. Need annavad võimaluse luua seoseid ja analüüsida Eesti ametiühingute arenguprotsessi 1926–1936. aastani.

Sotsiaaldemokraadina ning iseseisva ametiühinguliikumise tegelasena oli Erich Joonas seisukohal, et ETK esimesel kongressil ja liitumisotsusel RAL-iga oli Eesti ametiühinguliikumisele määrav tähtsus, sest selle tulemusel kuulutati ametiühingud sõltumatuks kõikidest poliitilistest organisatsioonidest ja nad võtsid kogu maailma vabaametiühingulise liikumisega ühtse tegevussuuna: „Eneselegi märkamatuult toimus meis pikkamööda sisuline ja hingeline ümberorienteerumine, ametiühinguline

mentaliteedi muutumine, vabanemine eelmise perioodi vananenud ja meie oludes kõlbmatuteks ning kahjulikeks muutunud taktikalistest võtetest.”¹¹

Samas nentis ta, et Eesti ametiühingute organisatsiooniline sisetöö oli veel arengujärgus, sest alles ETK loomisega hakati probleemidele tähelepanu pöörama ning pärast seda võis märgata arengut: „Üldiselt on ETK püsinud teiste maade vabaametiühingute joonel, mis seletabki liikumise stabiilsuse ja kasvu, hoolimata rasketest oludest.”¹²

Teoses puudub põhjalikum protsesside analüüs. Samuti on vähe informatsiooni ametiühingute poliitilise meelsuse ja aktsioonide kohta ning ühingute vahel valitsenud erimeelsuste kohta. Analüüsides Eesti ametiühingute konverentse, kajastab autor peamiselt otsuseid ja jätab kõrvale otsustusprotsessi käigus valitsenud erimeelsused ja vastuseisud. Näiteks ei too ta 1928. aasta ETK esimese kongressi puhul välja vastuseisu liitumisele RAL-iga.¹³

Suurem osa ametiühingute liikumisega seotud uurimusi pärineb nõukogude ajast ja sisaldab tolleaegsete standarditega kooskõlastatud ideoloogilisi tõlgendusi. Kommunistide mõju all olnud ametiühinguid idealiseeritakse. Nendest käsitlustest ei ole lihtne leida objektiivset tõlgendust ja analüüsi ametiühingute tegevuse kohta, eriti iseseisvate ametiühingute kohta, kelle tähtsust on kujutatud marginaalsena. Autorid, kes sellele teemaikale rohkem tähelepanu pööravad, tituleerivad iseseisvad sotsiaaldemokraatlikke põhimõtteid järgivad ühingud mitteklassiteadlikeks ja kapitalistide tööriistadeks ning annavad tegevusele negatiivse hinnangu. Näiteks kirjutas Abe Liebman 1919. aasta EAK kongressi kohta järgmist: „Mõisteti hukka ja naelutati häbiposti sotsiaaldemokraadid, kes olid müünud ära töörahva paremad ideaalid ministrikohtade eest, muutunud kodanluse käsilasteks ja töörahva äraandjateks, kes olid valitsuse koosseisus olles korduvalt represseerinud ametiühingute kesknõukogu ja tema häälekandjat. Sotsiaaldemokraadid otsustati Eesti töörahva ühisest väerinnast välja heita ning nad kuulutati kongressil kontvõõrasteks.”¹⁴

Teistest mõnevõrra olulisem ja parem Eesti ametiühinguid käsitlev teos nõukogude ajast on Olaf Kuuli, Abe Liebmani ja Harald Saarniidu 1968. aastal ilmunud „Töörahva riigi eest”. Teose peamine väärtus seisneb asjaolus, et esmakordselt antakse

¹¹ Joonas, Erich. *Ametiühingulise liikumise üldajalugu*. Tallinn: Rahva Sõna, 1939, lk 306.

¹² Joonas, Erich. *Ametiühingulise liikumise üldajalugu*. Tallinn: Rahva Sõna, 1939, lk 311.

¹³ Joonas, Erich. *Ametiühingulise liikumise üldajalugu*. Tallinn: Rahva Sõna, 1939, lk 306.

¹⁴ Liebman, Abe. *Esimesest ametiühingust esimese kongressini*. Tallinn: Eesti Raamat, 1989, lk 78–79.

sedavõrd põhjalik ja süstemaatiline ülevaade Eesti ametiühingutest 1918–1940. aastal. Kuigi autorid vaatlevad ametiühingute tegevust läbi „punase” prisma, sisaldab kirjutus sellegipoolest küllaltki palju ja olulist informatsiooni ametiühingute tekke ja arengu kohta ning leiab suuresti rakendust ka hilisemate autorite käsitlustes. Nagu autorid sissejuhatuses mainivad, tuuakse varasemast rohkem välja ametiühingute tegevust pärast 1924. aastat ehk perioodil, kui ametiühinguliikumises olid kommunistide asemel esile tõusnud iseseisva suuna esindajad.¹⁵

Väliseesti ajaloolastest on Eesti ametiühingute kahe maailmasõja vahelistest välissuhetest kirjutanud Aleksander Loit. Tema uurimus „Amsterdam or Moscow? The trade union movement in the Baltic Countries caught between the reformist and the revolutionary internationals in the 1920s” ilmus 1988. aastal. Teos on oluline, sest toob välja uusi aspekte, mida teised autorid ei ole enne ja pärast teda käsitlenud. Näiteks on ta toonud välja võrdluse Skandinaavia ja Balti riikide ametiühingute vahel 1920ndatel aastatel. Põhirõhu on ta asetanud just iseseisvatele ametiühingutele ja analüüsinud ka Eesti ametiühingute olukorda rahvusvahelisel taustal. Tema uurimus lõpeb 1926. aastal Stockholmis toimunud Skandinaavia ja Baltimaade ametiühingute kongressiga. Edasine periood jääb välja. Teose kasuks räägib autorile kättesaadav olnud materjalide rohkus ning nende kasutamine.

Aleksander Loit on seisukohal, et ametiühinguliikumine oli maailmasõdade vahelisel perioodil oluline poliitiline faktor. Selle poliitiline roll oli siin suurem kui Lääne-Euroopas või Venemaal ja seda eelkõige pärast kommunistlike ühingute keelustamist. Autori arvates ei olnud Lääne-Euroopas töölisliikumine poliitiliselt nii lõhenenud kui siin ning puudus sama selge vastandumine Profinterni ja RAL-i põhimõtete vahel kui Baltimaades. Samuti on ta seisukohal, et Baltimaades olid iseseisvad ametiühingud vasakpoolsemate vaadetega kui Lääne-Euroopas, kuid uskusid, et iseseisev sotsialistlik vabariik on võimalik.¹⁶

Taasiseseisvunud Eestis on ametiühingute ajaloo uurimine jäänud tagaplaanile. Ainuke põhjalikum raamat on 1995. aastal ilmunud Lembit Kiige „Eesti Vabariigi Ametiühingud 1918–1940”. Uurimuses toob autor varasemast oluliselt rohkem välja

¹⁵ Kuuli, O. jt. *Tööraha riigi eest*. Tallinn: Eesti Raamat, 1967, lk 4.

¹⁶ Loit, Aleksander. „Amsterdam or Moscow? The trade union movement in the Baltic Countries caught between the reformist and the revolutionary internationals in the 1920s”, kogumikus „*The Baltic in International Relations between the Two World Wars*” ed. Hiden, John, Loit, Aleksander Stockholm: Centre for Baltic Studies, 1988, lk 369.

ETK tegevust ning erinevalt nõukogude aegsetest eelkäijatest pühendub ta peamiselt just iseseisvate ametiühingute uurimisele ehk Riigi- ja Omavalitsusteenijate Keskliidule ning selle liikmesorganisatsioonidele. Teos võtab kokku küllaltki mahuka teema ja kirjeldab suuremate ühingute tegevust perioodide kaupa. Raamat on tänuväärne baasmaterjal, et uurida põhjalikumalt mõnd ametiühingute tegevust puudutavat valdkonda.

Varasemast rohkem ja objektiivsemalt käsitleb Lembit Kiik välissuhteid – liitumist RAL-iga, konverentse, rahastamist, toetuseid. Samas on teose põhirõhk asetatud siiski Eesti ametiühingute kujunemisele ja siseriiklikule töölisklassi võitlusele, mitte välissuhetele. Viimane valdkond jääb pigem taustinformatsiooni tasandile. Samuti ei loo ta märkimisväärseid seoseid ametiühinguid mõjutavate protsessidega teistes Balti riikides ja Skandinaavias, mis on Eesti ametiühingute kujunemise seisukohalt üsna olulised. Lembit Kiik on kasutanud uurimuses vaid eestikeelseid materjale, mistõttu puudub taustinfo ametiühinguliikumise kohta teistes Euroopa riikides.

Autor on seisukohal, et Eesti ametiühinguliikumine hakkas 1918. aastast kiiresti arenema ning lähenema Euroopa ametiühinguliikumisele ja 1930ndate aastate lõpuks oli olemas küllaltki lai ja toimiv töötajaskonna võrgustik: „Eesti ametiühingud olid leidnud rahvusvahelist tunnustust ja hakkasid ühinema Lääne-Euroopa mõjukate töövõtjate organisatsioonide keskustega.”¹⁷

Samas nendib ta, et liikumisel oli palju takistusi: töövõtjate huvide kaitsmine ei õnnestunud soovitud tasemel, liikumine oli lõhestatud, ETK tegevust häirisid sisepinged, juhatus tagandati riigivõimu poolt. Samal aastal moodustati ETK-ga konkureeriv ERT. Kõik need tegurid viisid lõpuks suhete katkemiseni RAL-iga ning välismaalt saadava rahalise toetuse lõppemiseni.¹⁸

Võttes arvesse senist historiograafiat, võib öelda, et ETK kujunemise ja välissuhete kohta aastatel 1927–1936 puudub seni ühtne, terviklik ja põhjalikum käsitus. Lembit Kiik käsitleb välissuhtlust võrdlemisi vähe ja annab sellest vaid põgusa ülevaate. Ta nendib küll, et ETK otsused lähtusid suuresti RAL-i ettekirjutustest, kuid ei võrdle neid omavahel. Ta ei anna ülevaadet teiste riikide ametiühingulisest tegevusest

¹⁷ Kiik, Lembit. *Eesti Vabariigi ametiühingud: ajalooline ülevaade (1918–1940)*. Tallinn: Eesti Ametiühingute Keskliit, 1995, lk 166.

¹⁸ Kiik, Lembit. *Eesti Vabariigi ametiühingud: ajalooline ülevaade (1918–1940)*. Tallinn: Eesti Ametiühingute Keskliit, 1995, lk 166–167.

ega kajasta Eesti ametiühingute positsiooni rahvusvahelisel tasandil. Aleksander Loit võrdleb Skandinaavia ja Baltimaade ametiühingute olukorda ja analüüsib nende omavahelisi suhteid ja koostööd, kuid ei puuduta teoses märkimisväärselt RAL-i. Erich Joonas toob välja erinevate riikide ametiühingute arengu ning kirjutab ka RAL-ist ja selle konverentsidest, kuid tema teos on ülevaatlilik. Analüüs ja seoste loomine Eesti ning teiste riikide ametiühingute arengu ja olukorra vahel ning RAL-i ja ETK otsuste vahel on küllaltki nõrk. Nõukogudeaegsed kirjutised pühenduvad vähe ETK-le ja selle välissuhetele ega ole kuigi usaldusväärsed. Seega võib öelda, et käesoleva ajani ei ole käsitlet, mis keskenduks peamiselt rahvusvaheliste suhete tähtsusele ETK kujunemisel ja selle edasistel välissuhetel.

Erinevalt varasematest uurimustest on käesoleva töö põhirõhk ETK välissuhetel ühe sõdadevahelise dekaadi vältel ehk alates Skandinaavia, Soome ja Baltimaade ametiühingute koostöö baasi loomisest 1926. aastal kuni autoritaarse režiimi kehtestamiseni Eestis ja välissuhtluse hääbumiseni 1936. aastal. Kuna Eesti ametiühingud moodustasid osa rahvusvaheliselt ametiühinguliikumisest, oli ka välissuhetel nende arenguloos oma roll, mis väärib uurimist. Käesoleva töö eesmärk on anda vastus küsimusele, kas ja kuidas rahvusvaheline ametiühinguliikumine mõjutas Eesti iseseisvaid ametiühinguid. Kontrollitakse hüpoteesi, et ETK oli perioodil 1928–1936 ideoloogiliselt väga tihedalt seotud RAL-i ja selle otsustega. Töö sisaldab nii Eesti ametiühingute kujunemise ja olude võrdlust Skandinaavia, Soome ja Baltimaadega kui ka välissuhete kujunemise etappe. Erinevalt varasematest uurimustest on käesolevas töös võrreldud RAL-i ja ETK resolutsioone ning analüüsitud nende kattuvust. Kasutatud on kahe RAL-i korralise konverentsi resolutsioone ja otsuseid võrdlusena ETK otsuste ja tegevusega. RAL-i konverentside materjalid annavad põhjaliku ja selge ülevaate liidu seisukohtadest, mis on välissuhete analüüsiks vajalikud. ETK tegevusest saab ülevaate peamiselt kongresside protokollidest, mida aitab täiendada ETK ja RAL-i kirjavahetus. Kirjavahetuses antakse teavet Eesti olukorra ja ETK tegevuse kohta. Uurimust eristab varasematest suurem võrdlus ja Eesti ametiühingute asetamine rahvusvahelisse konteksti.

Uurimuses kasutatud arhiivmaterjalidesse, tuleb suhtuda kriitiliselt. Protokollides välja toodud sõnavõttude puhul peab arvestama, et seisukohad sisaldavad alati sõnavõtjate meelsust, mistõttu ei saa nende alusel teha kindlaid järeldusi taustateadmiste ja võrdlusteta. Näiteks ETK viienda kongressi protokoll sisaldab Bernhard Eilmani sõnavõttu, milles ta avaldab arvamust, et ETK on kaldumas kõrvale

vabaametiühingulistelt alustelt ja suundub uue juhatuse eestvedamisel koostööle kommunistidega. Vastusena on välja toodud Lui Metslangi sõnavõtt, milles ta eitab, et ETK võiks kommunistidega koostööd teha.¹⁹ Tõlgendamisel ja järelduste tegemisel peab arvesse võtma, et Bernhard Eilman ja tema mõttekaaslased olid n-ö vanema põlvkonna ehk parempoolsed sotsialistid ning Lui Metslangi toetajad vasakpoolse sotsialistliku ideoloogia kandjad. Sellest tulenevalt olid nende seisukohad vastandlikud.²⁰

Allikatenä on uurimuses kasutatud Eestis ilmunud perioodikat, eelkõige iseseisvate ametiühingute ajakirja Ametiühendusline Kuukiri ning hilisem ETK häälekandja Töölise Hääle. Informatsiooni on kasutatud ka ajalehtedest Rahva Sõna ja Päevaleht. Ajakirjandusväljaandeid ei saa kindlasti pidada objektiivseteks allikateks, sest sageli olid need mõne ühiskondliku grupi või poliitilise partei häälekandjad ning seal avaldatud seisukohad ideoloogiliselt kallutatud.

Mälestustest on kasutatud Johannes Mihkelsoni autobiograafiat „Vastu tuult”, milles ETK juhatuse liige ja organisaator annab ülevaate ametiühingute ja eelkõige keskliidu tegevusest. Johannes Mihkelsoni mälestuste tähtsaimaks osaks on autori kirjeldused rahvusvahelistest konverentsidest ja koolitustest, millest paljudel ta ise kohal viibis. Autobiograafia annab hea ülevaate välissuhetest, eelkõige Skandinaaviamaade ametiühingutega. Puuduseks võib pidada informatsiooni objektiivsuse-subjektiivsuse küsimust, sest nagu autor isegi mainib, oli talle kättesaadav allikmaterjal lünklik ja puudulik²¹ ning põhineb enamjaolt isiklikul minevikukogemusel. Keskliidu juhatuse liikmena, kes autoritaarse režiimi poolt tagandati, ei saa tema seisukohad olla päris neutraalsed. Autobiograafiales omaselt on palju emotsionaalset laadi ja sisulist poolt mitte puudutavat informatsiooni.

Erinevate riikide ametiühingute kohta kuni 1926. aastani on kasutatud teavet Rahvusvahelise Tööorganisatsiooni ehk RTO (*International Labour Organization*). väljaandest „Freedom of Association III”, milles on hea ülevaade ametiühingute kujunemisest ja olukorrast, kaasaarvatud Balti- ning Skandinaaviamaades. Balti riike on käsitletud põhiosas küll üksteisest eraldi, kuid tehtud on ka kokkuvõtte ning võrdlus kolme riigi ametiühingute liikumise vahel. Tähtsal kohal on riikide seadused ja aktid,

¹⁹ Eestimaa Töölisühingute Keskkliit, V kongressi protokoll, 12.05.1935, ERA.994. f.1 .t.20 l.20.

²⁰ Kiik, Lembit. *Eesti Vabariigi ametiühingud: ajalooline ülevaade (1918–1940)*. Tallinn: Eesti Ametiühingute Keskkliit, 1995, lk 114–115.

²¹ Mihkelson, Johannes. *Vastu tuult*. Stockholm: Välis-Eesti & EMP, 1985, lk 5.

mis reguleerivad ametiühingute tegevust ning nendele on antud hinnangud. Selle tulemusel aitab kogumik luua hea üldpildi ametiühingutest, kuid on suureks abiks ka nende omavaheliste suhete analüüsimisel.²² Allikat võib pidada võrdlemisi neutraalseks, sest see sisaldab rohkelt fakte. Kuna tegu on RTO väljaandega, ei ole põhjust arvata, et fakte oleks meelevaldselt hinnatud või tõlgendatud. Samas tuleb olla tähelepanelik, sest nii laia teemade ringi sisaldav kogumik ei pruugi võtta arvesse kõiki aspekte ja tegureid, mis erinevate riikide ametiühingute tegevust ning olukorda mõjutasid.

Käesolev töö koosneb kolmest peatükist. Esimeses peatükis antakse ülevaade töölisliikumise protsessidest möödunud sajandi esimestel aastakümnetel. Peatükk on jagatud kaheks osaks. Esimeses osas vaadeldakse rahvusvahelise ametiühinguliikumise kujunemist ja lõhenemist. Selles kirjeldatakse, Euroopa töölisliikumise tausta, kuhu Eesti ametiühingudki pidid iseseisvusperioodil sobituma. Teine osa on pühendatud ametiühingutele Skandinaavias, Soomes ja Baltimaades, et oleks võimalik võrrelda Eesti ja tema lähimate riikide ühingute olukorda. Eesmärk on anda ülevaade rahvusvahelisest taustast, et mõista välissidemete tähtsust ja teiste riikide eeskuju Eesti ametiühingutele. See aitab vaadelda Eesti ametiühingute arengulugu mitte ainult riigi siseoludest lähtudes, vaid kõrvutades neid rahvusvaheliste tendentsidega.

Teine peatükk puudutab ETK välissuhete teket ja hääbumist ning jaguneb samuti kaheks osaks. Esimeses osas antakse ülevaade Eesti iseseisvate ametiühingute välissuhete kujunemisest ja nende rollist ETK loomisel. Peamiselt 1920ndaid aastaid puudutavas osas tutvustatakse, kuidas arenes ETK ja kuidas mõjutas see suhteid RAL-iga. Teine osa on pühendatud 1930ndatele aastatele. Selles antakse ülevaade pingetest ja vastuoludest nii ETK sees kui riigi tasandil. Analüüsitakse, kuidas mõjutasid sisepinged välissuhteid viimaste hääbumiseni 1936. aastal.

Kolmandas peatükis analüüsitakse RAL-i mõju ETK-le. Võrreldakse RAL-i konverentside tegevusjuhiseid sellega, kuidas ETK neid järgis ja antakse vastus küsimusele, kui tihedalt oli ETK tegevus seotud RAL-i ettekirjutustega. Peatüki esimene osa pühendub RAL-i majanduspoliitikat puudutavatele resolutsioonidele ja nõudmistele ning võrdleb neid ETK nõudmistega ja tegevustega samas valdkonnas. Teises osas vaadeldakse peamiselt RAL-i sotsiaalpoliitikat puudutavat programmi ning

²² *Studies and reports of International Labour Office. Freedom of Association vol. III. Geneva 1928, lk 250–325.*

kõrvutatakse liidu otsused ETK ettevõtmistega. Lisaks sotsiaalküsimustele tutvustatakse teises osas põgusalt ka RAL-i ning ETK sõjavastasust ja demokraatia kaitset.

Nende kolme peatüki põhjal annab käesolev töö ülevaate Eesti ametiühinguliikumise välissuhetest kahe maailmasõja vahel. Uurimus puudutab võrdlemisi tagaplaanile jäänud iseseisvate ametiühingute üht aastakümnet, mille jooksul sinne liikumine leidis koha Lääne-Euroopa töölisliikumise ridades.

1.Ametiühinguliikumine XX sajandi esimestel kümnenditel

1.1 Rahvusvahelise ametiühinguliikumise kujunemine Euroopas ja Venemaal

Lääne-Euroopa riikides oli töölisliikumine muutunud 19. sajandi teiseks pooleks oluliseks jõuks, millega olid sunnitud arvestama nii riikide valitsused kui ettevõtjad. Töölisklassi esindavate parteide rahvusvaheline koostöö oli alanud juba sajandi keskpaigas. Mittepoliitilisel ehk ametiühingute tasandil sarnast laiaulatuslikku rahvusvahelist koostööd veel ei tehtud, kuid uue sajandi alguses otsustati asutada rahvusvaheline ametiühinguid koondav organisatsioon. 1901. aastal toimus Kopenhaagenis esmakordselt Skandinaavia ametiühingute kongressi raames rahvusvaheline ametiühingute konverents, kus osalesid seitsme riigi keskliitude esindajad.²³ Kaks aastat hiljem rajati Berliini sekretariaat, mille ülesanne oli säilitada suhteid riikide ametiühingute keskorganisatsioonidega, teha kokkuvõtteid kõikide liikmesriikide sekretariaatide iga-aastastest tegevusraportitest ning edastada need kõikidele keskorganisatsioonidele. Kümne aasta pärast nimetati sekretariaat Rahvusvaheliseks Ametiühingute Liiduks. Nimevahetusele vaatamata jäid sekretariaadi tegevusvaldkonnad ja põhimõtted esialgu samaks. Tegu oli riikide ametiühingute keskliitude koondorganisatsiooniga, mis vahendas informatsiooni. Esimese maailmasõja alguseks olid sekretariaadiga liitunud juba paarikümne riigi ametiühingute keskliidud.²⁴

Esimene maailmasõda oli sekretariaadi tegevuse murdepunkt. Sõjaolud pärssisid liidu tegevust ja edasine areng oli võimatu, sest liikmesriigid sõdisid vastaspooltel. Enne sõda oli sekretariaadi keskus Saksamaal, kuid sealsed ametiühingud andsid sõja alustamisele heakskiidu. Inglismaa, Prantsusmaa ja Belgia ametiühingud mõistsid sellise käitumise hukka ja sekretariaat lõhenes. Asjaajamine viidi Berliinist Amsterdamisse, kuid liitu kui sellist enam ei eksisteerinud.²⁵ Sõja lõppedes otsustasid ametiühingute keskliidud teha katse rahvusvahelise liidu taastamiseks. 1919. aasta veebruaris kogunesid ka ametiühingute keskliitude esindajad esimesele sõjajärgsele rahvusvahelisele sotsialistlike parteide konverentsile Berni. Sama aasta 28. juulil kohtuti

²³ Lisaks Põhjamaadele ja Soomele olid esindatud Belgia, Saksamaa ja Inglismaa ametiühingud. Erich Joonase andmetel oli osalejaid kaheksa, eelpool nimetatutele lisaks Prantsusmaa ametiühingud.

²⁴ Fimmen, Edo. *The International Federation of Trade Unions: Development and Aims*. Amsterdam: The International Federation of Trade Unions, 1922, lk 5.

²⁵ Joonas, Erich. *Ametiühingulise liikumise üldajalugu*. Tallinn: Rahva Sõna, 1939, lk 397.

Amsterdavis, et moodustada uus rahvusvaheline ametiühingute keskorganisatsioon. Osa võttis 17 delegaati 14 riigist.²⁶

Sõda ja selle tagajärjed olid avaldanud riikidele sügavat mõju ning muutnud Euroopa ebastabiilseks. Püüdlused moodustada uus rahvusvaheline ametiühinguid koondav organisatsioon kandsid vilja ning endise sekretariaadi baasil moodustati uus organisatsioon, mis jäi kandma endist nimetust Rahvusvaheline Ametiühingute Liit, kuid selle tööpõhimõtted ja ülesanded erinesid varasemast tunduvalt. Võib öelda, et tegu oli sisuliselt päris uue liiduga. RAL hakkas esindama ametiühinguid uutes, sõja järel loodud organisatsioonides nagu Rahvasteliidu juures tegutsev RTO. See hakkas koordineerima töölisliikumise tegevust ning tegutsema ametiühingute eestkõnelejana rahvusvahelisel tasandil.²⁷ Lisaks sai RAL uue ülesande kasvatada oma mõju nii riikide kui rahvusvahelisel tasandil. Eesmärk oli leida uusi liikmeid veel liitumata riikides, rõhutades ametiühingute tähtsust ja pakkudes vajadusel nii materiaalselt kui moraalselt tuge.²⁸

RAL-i asutamisel 1919. aastal osales 14 liikmesriiki: USA, Belgia, Saksamaa, Prantsusmaa, Suurbritannia, Holland, Luksemburg, Norra, Austria, Rootsi, Šveits, Hispaania, Tšehhoslovakkia. Järgmisel aastal lisandusid Itaalia ja Ungari, Kreeka, Jugoslaavia, Poola, Kanada, Argentiina, Peruu ja Lõuna-Aafrika Vabariik. USA lahkus²⁹. Veel aasta hiljem liitusid Läti ning Bulgaaria. Seega kasvas liit hoogsalt ja jäi olemuselt Euroopa-keskseks.³⁰

Ehkki sõja järel suutsid liikmesriikide ametiühingud jõuda RAL-i moodustamise osas kokkuleppele, mõjutasid liitu nii sisemised vastuolud kui välised tegurid. Kui sisemised raskused olid seotud eelkõige Euroopa riikide sõjajärgsete probleemidega, siis väljastpoolt tulenevate probleemide põhiallikaks osutus Venemaal tekkinud Profintern.

²⁶ Fimmen, Edo. *The International Federation of Trade Unions: Development and Aims*. Amsterdam: The International Federation of Trade Unions, 1922, lk 7.

²⁷ Goethem, Geert Van. *The Amsterdam International: The World Of The International Federation Of Trade Unions*. Hampshire: Ashgate Publishing, 2006, lk 27.

²⁸ Pasvolsky, Leo. „Yellow" and "Red" Trade Unions". *The North American Review*. Vol. 215, No. 798, May, 1922, lk 626.

²⁹ USA ametiühingud pidasid RAL-i liiga vasakpoolseks.

³⁰ Fimmen, Edo. *The International Federation of Trade Unions: Development and Aims*. Amsterdam: The International Federation of Trade Unions, 1922, lk 18.

Geert Van Goethem kirjutas: „Ühtsus liidus oli habras ning vajas tugevdamist. Liit pidi algusest peale tõestama oma otstarbekust ja elujõudu, sest oli vaja hakata võitlema jõududega, mis ta eksisteerimisele vastu töötasid.”³¹

Ametiühinguliikumine Venemaal oli 20. sajandi esimestel kümnenditel küllaltki noor võrreldes Lääne-Euroopaga ning erinevused kahe liikumise olemuse vahel olid suured. Venemaa riigivõim ja seadusandlus pärssisid ametiühingute tegevust. Töölisliikumist püüti võimalikult palju takistada. Seetõttu oli Venemaa ametiühingute olukord keeruline – eksistentsi nimel tuli võidelda. Nii olidki Venemaa ametiühingud kasvanud välja pidevast ja kohati vägivaldsest vastasseisust valitsusega, samas kui Põhja- ja Lääne-Euroopa ametiühingud olid kujunenud pikaajalise ja rahumeelse protsessina. Viimased olid kokkulepete ja kompromisside tulemusel kasvanud, muutunud tugevamaks ja mõjukamaks. Sellistest arengutest tingituna olid Venemaa ametiühingud poliitilisemalt meeletatud kui Euroopa omad ning koondasid suurel hulgal lihttöölisi. Euroopa ametiühingute tuumiku moodustasid erinevate valdkondade oskustöölised. Venemaal kuulus liikumise juhtide sekka palju haritud ideolooge, kes kasutasid ametiühinguid relvana ülemaailmse sotsialistliku revolutsiooni vallapäästmiseks. Venemaa ametiühingud ei olnud sõjakalt meeletatud mitte ainult kapitalismi vastu, vaid ka kõikide teisitimõtlejate suhtes. Töölisliikumise kujunemise praktika oli piisav, et tekitada ületamatu lõhe Euroopa ja Venemaa ametiühinguliikumiste vahel.³²

Pärast oktoobripööret 1917. aastal tulid Venemaal võimule enamlased ning kogu riiki hakati ümber korraldama kommunismi vaimus. See puudutas ka ametiühinguid. Vastukaaluks RAL-ile loodi Venemaal 1921. aastal Punane Internatsionaal ehk Profintern, mis koondas kommunistide mõju all olevaid „punaseid” ametiühinguid üle kogu maailma. Profintern positsioneeris end algusest peale opositsiooni RAL-iga ja sinna kuuluvate „kollaste”³³ ametiühingutega, kes ei olnud nende arvates piisavalt

³¹ Goethem, Geert Van. *The Amsterdam International: The World Of The International Federation Of Trade Unions*. Hampshire: Ashgate Publishing, 2006, lk 27.

³² Hewes, Amy. „Trade Union Development in Soviet Russia”. *The American Economic Review*. Vol. 13, No. 4, Dec 1923, lk 618.

³³ Halvustav nimetus kommunistlikust terminoloogiast. „Punased” ametiühingud taotlesid sotsialistlikku revolutsiooni ja proletariaadi diktatuuri kehtestamist. Kes nende nõudmistele vastandusid, olid „kollased”.

radikaalsed ja läksid võimaluse korral kompromissile kodanlusega, mis oli kommunistlikus maailmapildis töölisliikumise suurim vaenlane.³⁴

Kommunistid kasutasid eesmärkide täidesaatmiseks erinevaid meetodeid. Tähtsal kohal oli äärmiselt jõuline propaganda, mida püüti levitada Lääne-Euroopa ajakirjanduses. Selleks kasutati eelkõige töölisväljaandeid. 1922. aastal kritiseeris William English Walling kommunistide tegevust ja propagandat töölisliikumises, nimetades seda „kõige visamaks, jultunumaks ja valelikumaks, kuid ka kõige laiemalt levinumaks ja edukaimaks, mille eesmärgi viikase ellu Venemaa aristokraatidelt röövitud varadega.”³⁵

Kahtlemata oli autor kommunismivastaste vaadetega, kuna tegu oli USA ametiühingute keskliidu tegelasega. USA ametiühinguliikumise põhiosa vaated olid RAL-i omadest parempoolsemad. Pole aga põhjust kahelda autori seisukohas, et kommunistid kasutasid oma eesmärkide saavutamiseks jõulisi meetodeid.

Lisaks olemusele olid erinevad RAL-i ja Profinterni eesmärgid. RAL oli loodud kaitsma ennekõike tööliste huve ja nõudmisi ning olema eraldiseisev poliitilistest parteidest.³⁶ Koostööd sotsialistlike parteidega küll tehti, kuid ametlikult olid ametiühingud apoliitilised ja iseseisvad. Näiteks toob Aleksander Loit välja, et RAL-i põhikirjas ei kasutatud kordagi terminit „sotsialistlik”, mis oleks viidanud nende poliitilisele kuuluvusele.³⁷

Kommunistide mõju all olevate ametiühingute tegevuse juures oli esmatähtis alluda kommunistlikule parteile ning lähtuda selle pidevast kontrollist ning suunamisest. Profintern oli orienteeritud kommunistliku programmi elluviimisele kõikides liikmesmaades – korraldada maailmarevolutsioon. Kuid tema eesmärk oli ka vastanduda RAL-ile ja vähendada selle mõjujõudu, kus võimalik. Liidus nähti takistust, mille tõttu ei jõua töölisklass kunagi sotsiaalse revolutsioonini. Kommunistid töötasid RAL-i põhimõtete vastu näiteks sisemise õõnestustööga erinevates

³⁴ Pasvolsky, Leo. „"Yellow" and "Red" Trade Unions”. *The North American Review*. Vol. 215, No. 798, May 1922, lk 621.

³⁵ Walling, William English. „Russia as the Chief Obstacle to European Rehabilitation-From the Labor Viewpoint”. *Annals of the American Academy of Political and Social Science*. Vol. 102, Jul 1922, lk 131.

³⁶ Pasvolsky, Leo. „"Yellow" and "Red" Trade Unions”. *The North American Review*. Vol. 215, No. 798, May 1922, lk 630–631.

³⁷ Loit, Aleksander. „Amsterdam or Moscow? The trade union movement in the Baltic Countries caught between the reformist and the revolutionary internationals in the 1920s”, kogumikus „*The Baltic in International Relations between the Two World Wars*” ed. Hiden, John, Loit, Aleksander Stockholm: Centre for Baltic Studies, 1988, lk 338.

ametiühinguorganisatsioonides, kuhu kommunistidest liikmed sisse sulandusid ning võimaluse korral organisatsiooni juhtimise üle võtsid.³⁸

Profinterni juht Solomon Lozovski mainis oma kõnes Profinterni 1927. aasta kongressil: „Meie eesmärk on hoida ametiühinguid hävimast. Me ei lase neil kaduda, vaid võidame need endale. Kui RAL-i bürokraatia on mitmetes riikides visanud oma ridadest välja terveid suuri ametiühinguid, siis see on toonud nad meie katuse alla.”³⁹

RAL võttis Profinterni suhtes seisukoha, et bolševikud ei kehtestanud mitte proletariaadi diktatuuri, vaid partei diktatuuri ning töölisi ei vabastatud endisest kapitalismiorjusest, vaid viidi riigiorjusesse. RAL deklareeris, et kommunistid kehtestasid Venemaal uue korra, mis on vastutav seal elavate inimeste viletsa olukorra eest.⁴⁰

Vaatamata erimeelsustele püüti RAL-i ja Profinterni algusaastatel teha katseid koostööks või koguni liitumiseks. Pärast Amsterdami kongressi üritas RAL saavutada kommunistide mõju all olevate ametiühingutega kompromissi. 1922. aastal Brüsselis oli RAL valmis pidama läbirääkimisi kommunistide esindajatega, kui Profintern on valmis koostööks. Sama aasta aprillis toimus Roomas rahvusvaheline ametiühingute kongress ning kohtumine Venemaa, USA ja Kaug-Ida ametiühingutega. RAL tegi ettepaneku moodustada organisatsioon, mis hõlmaks kogu maailma töötajaid, kuid koostööd ei sündinud.⁴¹

Mõnes mõttes oli Profintern rohkem huvitatud ametiühinguliikumiste ühendamisest kui RAL. Profintern soovis allutada kogu liikumise kommunistlikele põhimõtetele ja väärtustele. Selline koostöövorm oli RAL-ile vastuvõetamatu. Liit ei soovinud teha koostööd ühegi riigi ametiühingute keskorganisatsiooniga, mis kuulus või toetas Profinterni. Koostööd tehti vaid ühingutega, mis tunnustasid RAL-i põhimõtteid ega töötanud nende vastu.⁴²

³⁸ Pasvolsky, Leo. „Yellow and Red Trade Unions”. *The North American Review*. Vol. 215, No. 798, May, 1922, lk 630–631.

³⁹ Lozovsky, Solomon Alexandr. „What is the Red International of Labour Unions”, speech to all RILU labour delegations visiting Moscow, Moscow: The Red International of Labour Unions, 1927.

⁴⁰ Walling, William English. „Russia as the Chief Obstacle to European Rehabilitation-From the Labor Viewpoint”. *Annals of the American Academy of Political and Social Science*. Vol. 102, Jul., 1922, lk 131–132.

⁴¹ Fimmen, Edo. *The International Federation of Trade Unions: Development and Aims*. Amsterdam: The International Federation of Trade Unions, 1922, lk 12–13.

⁴² Loit, Aleksander. „Amsterdam or Moscow? The trade union movement in the Baltic Countries caught between the reformist and the revolutionary internationals in the 1920s”, kogumikus „*The Baltic in*

Profinterni seisukohad olid sama jäigad. Liit ei olnud nõus tegema põhimõttelisi järeleandmisi. Eesmärk oli kompromissitult ühendada kogu maailma ametiühinguliikumine oma mõju alla. Selline hoiak saatis Profinterni kogu tema eksistentsi esimese dekaadi vältel.⁴³

Suhtumise annab hästi edasi Solomon Lozovski kõne Profinterni kongressi delegaatidele 1927. aastal: „Põhimõttelised erinevused on RAL-il ja Profinternil klassivõitlus ning koostöö. Kes läheb koostööle, toetab kodanlikku demokraatiat, seisab vastu proletariaadi diktatuurile, toetab reformismi ja mitte revolutsiooni, teeb koostööd Rahvasteliiduga ja on Venemaa vastu. Nad toetavad pigem rahu kui revolutsiooni ning on vastu igasugusele rõhutute vabastamisele. See iseloomustabki Amsterdami Internatsionaali⁴⁴, kes on kogu eksistentsi jooksul suhtunud vaenulikult oktoobripöördesse, vastandab end Punasele Internatsionaalile ja põhjustab meie vahel teravaid pingeid.”⁴⁵

Alles 1930ndatel, kui Saksamaal kasvas natsionaalsotsialistide mõju, loobus Profintern osaliselt senisest joonest ning hakkas otsima koostegevuspunkte teiste vasakpoolsete liikumistega.⁴⁶

Lisaks kahele suuremale ametiühingulisele suunale väärrib märkimist ka kolmas suurem suund, sündikalism, mis mõjutas möödunud sajandi esimestel kümnenditel Euroopa ametiühinguid. Sündikalistid esindasid suunda, mis nägi ette ametiühingute täielikku sõltumatust parteidest. Selle eesmärk oli koondada töölisel tööstusühendustesse, mis kontrolliksid nii tööstusettevõtteid kui valitsust.⁴⁷ Sündikalistid vastandusid sotsiaaldemokraatlike vaateid kandvatele ametiühingutele, sest nende arvates pidid organisatsioonid loobuma demokraatlike vabaduste ja õiguste kasutamisest riigivõimule mõju avaldamiseks. Tegutseda tuli vaid revolutsiooniliselt

International Relations between the Two World Wars ed. Hiden, John, Loit, Aleksander Stockholm: Centre for Baltic Studies, 1988, lk 340.

⁴³ Loit, Aleksander. „Amsterdam or Moscow? The trade union movement in the Baltic Countries caught between the reformist and the revolutionary internationals in the 1920s”, kogumikus „*The Baltic in International Relations between the Two World Wars*” ed. Hiden, John, Loit, Aleksander Stockholm: Centre for Baltic Studies, 1988, lk 341.

⁴⁴ RAL-i nimetati asutamiskonverentsi toimumiskoha järgi ka Amsterdami Internatsionaaliks.

⁴⁵ Lozovsky, Solomon Alexandr. „What is the Red International of Labour Unions”. Speech to all RILU labour delegations visiting Moscow. Moscow: The Red International of Labour Unions, 1927.

⁴⁶ Loit, Aleksander. „Amsterdam or Moscow? The trade union movement in the Baltic Countries caught between the reformist and the revolutionary internationals in the 1920s”, kogumikus „*The Baltic in International Relations between the Two World Wars*” ed. Hiden, John, Loit, Aleksander Stockholm: Centre for Baltic Studies, 1988, lk 341.

⁴⁷ Pasvolksy, Leo. „Yellow and Red Trade Unions”. *The North American Review*. Vol. 215, No. 798, May 1922, lk 632.

ehk saavutada kõik õigused streigiga. Samal ajal vastandusid sündikalistid ka kommunistide mõju alla olevatele ametiühingutele, sest välistasid töolisliikumise allumise partei kontrollile. Ametiühingulise vooluna oli sündikalism levinud peamiselt Prantsusmaal, Hispaanias, Itaalias ja Portugalis. Sündikaliste oli nii RAL-is kui Profinternis.⁴⁸

RAL-i ennesõjaaegsel ehk sekretariaadi perioodil põhjustasid erinevad arusaamad pingeid sündikalistlike ja sotsiaaldemokraatlike vaadetega iseseisvate ametiühingute vahel. Pärast esimest maailmasõda tekkis muutunud RAL-is suurem stabiilsus ning vähem konflikte sündikalistidega, Profinternis aga vastupidi. Kui RAL-i liikmed võisid olla kõik ametiühingud, kes austasid RAL-i põhikirja ega töötanud selle vastu, siis Profinternis tekitasid sündikalistid pingeid, sest liit oli allutatud partei režiimile.^{49; 50}

Lisaks peamistele ühendustele ja suundadele oli maailmasõdadevahelises ametiühinguliikumises erinevaid väiksemaid ja suurtest liitudest eraldiseisvaid töölisühenduste liite. Need olid reeglina samuti sündikalistlikud või religioosse taustaga, kuid märkimisväärtset rolli nad ei mänginud.⁵¹

Nagu eelnevalt selgub, oli Euroopa ametiühinguline liikumine kahe maailmasõja vahel jagatud kahte suuremasse ja mõjukamasse gruppi, millest ühe keskus asus Amsterdavis ja teise Moskvas. Kumbagi suunda juhtisid ajaloolisest kujunemisest tingitud iseärasused ja põhimõtted ning sedavõrd tugev vastandumine teineteisele, et koostöö oli välistatud. Seega said kahest organisatsioonist konkurendid, kellest kumbki püüdis rahvusvahelist töolisliikumist kallutada oma ideoloogiale vastavas suunas. RAL-i ja Profinterni vastandumine avaldas erinevate Euroopa riikide ametiühinguliikumistele suuremat või väiksemat mõju. Mõnel pool püsis liikumine peaaegu ühtsena, teistes lõhenes, kolmandates keelustati sootuks, nagu selgub käesoleva töö järgmises osas.

⁴⁸ Joonas, Erich. *Ametiühingulise liikumise üldajalugu*. Tallinn: Rahva Sõna, 1939, lk 16–17.

⁴⁹ Loit, Aleksander. „Amsterdam or Moscow? The trade union movement in the Baltic Countries caught between the reformist and the revolutionary internationals in the 1920s”, kogumikus „*The Baltic in International Relations between the Two World Wars*” ed. Hiden, John, Loit, Aleksander Stockholm: Centre for Baltic Studies, 1988, lk 337.

⁵⁰ Pasvolsky, Leo. „Yellow and Red Trade Unions”. *The North American Review*. Vol. 215, No. 798, May 1922, lk 632.

⁵¹ Loit, Aleksander. „Amsterdam or Moscow? The trade union movement in the Baltic Countries caught between the reformist and the revolutionary internationals in the 1920s”, kogumikus „*The Baltic in International Relations between the Two World Wars*” ed. Hiden, John, Loit, Aleksander Stockholm: Centre for Baltic Studies, 1988, lk 338.

1.2 Ametiühinguliikumine Skandinaavias, Soomes ja Baltimaades

Kõige suurem, ühtsem ja mõjuvõimsam ametiühinguliikumine Skandinaavias oli Rootsis. Rootsi kujunes põllumajanduslikust riigist tööstusmaaks võrdlemisi kiiresti. Kutseühingud tekkisid 1870ndail aastail, 1880ndail lisandus mitmeid ametiühinguid. 1898. aastal loodi ametiühingute keskliit, mis tunnustas sotsialistlikku maailmavaadet.⁵²

Rootsi riik ametiühingute moodustamisele takistusi ei teinud. Nende loomine baseerus isikuvabaduse põhimõttel.⁵³

Rootsi ametiühinguid iseloomustas töölisliikumise ühtsus. Kõik tööstusharud ei koondunud ametiühingutesse ning kõik ühingud ei kuulunud keskliitu, kuid ei kujunenud ka vastasleeri, mis oleks liikumise lõhestanud. Kommunistide mõju all olev ametiühinguliikumine oli Rootsis võrdlemisi väike. 1919. aastal asutati küll kommunistide mõju all olevate ametiühingute rakk, kuid olulist rolli see Rootsi ametiühinguliikumises mängima ei hakanud. Pärast 1921. aastat oli neil pisut üle 5000 liikme. Sellele võrdluseks oli Rootsi ametiühingute keskliidul 1922. aastal 294 230 liiget.⁵⁴ 1920ndate lõpus oli keskliidu 35 organisatsioonist 10 kommunistide mõju all, kuid juhatus ja keskliidu enamus olid iseseisva ametiühinguliikumise esindajad.⁵⁵

Ametiühingud olid Rootsis tugevad ja liikmemaks võrdlemisi kõrge. Maksu määras keskliidu juhatus. Liitu kuulusid vaid ühingud, kelle liikmemaks oli tasutud. Kõrge maks tagas töölistele streigi ajal makstavad suured toetused. Erich Joonase sõnul oli Rootsis streikide ajal tööliste solidaarsus kõrge ja distsipliin tugev. Lisaks oli oluline kultuuriline ja hariduslik tegevus ning teiste riikide ametiühingute liikumise toetamine.⁵⁶

Taanis asutati esimesed ametiühingud 1860–1870ndatel aastatel. 1898. aastal loodi Taani ametiühingute keskliit, mis hakkas tegema koostööd sotsiaaldemokraatliku

⁵² Joonas, Erich. *Ametiühingulise liikumise üldajalugu*. Tallinn: Rahva Sõna, 1939, lk 253.

⁵³ *Studies and reports of International Labour Office*. Freedom of Association vol. III. Geneva 1928, lk 325.

⁵⁴ Ostra-Oinas, Alma. „Skandinaavia ja Baltimaade ametiühisuste konverents Stockholmis 6. ja 7. detsembril 1926. a.”. *Ametiühisusline kuukiri*. detsember 1926, nr 17/18, lk 139–140.

⁵⁵ Loit, Aleksander. „Amsterdam or Moscow? The trade union movement in the Baltic Countries caught between the reformist and the revolutionary internationals in the 1920s”, kogumikus „*The Baltic in International Relations between the Two World Wars*” ed. Hiden, John, Loit, Aleksander Stockholm: Centre for Baltic Studies, 1988, lk 341.

⁵⁶ Joonas, Erich. *Ametiühingulise liikumise üldajalugu*. Tallinn: Rahva Sõna, 1939, lk 255–259.

parteiga.⁵⁷ 1926. aastal kuulus keskliitu kaks kolmandikku Taani ametiühingutest. Taani töölisliikumist võib pidada ühtseks, sest suuri poliitilisi vastuolusid liikumises ei eksisteerinud.⁵⁸

Nagu Rootsis, nii ka Taanis õnnestus ametiühingute liikmemaks tõsta varakult sellisele tasemele, et tööliste olid toetused streigi korral tagatud. Keskliit sai ametiühingute üle suured õigused, mis olid organiseerituse seisukohalt olulised, sest Taani ettevõtjaskond oli samuti hästi organiseeritud.⁵⁹

Uurides Skandinaavia ametiühinguliikumisi võib esmapilgul jääda mulje nagu oleks nendes kõikides valitsenud sarnased tendentsid. Tõsi, võrreldes Baltimaadega olid Skandinaavia ametiühingutel pikemaajalisemad traditsioonid ning seetõttu olid nad saavutanud ühiskonnas küllaltki tugeva positsiooni. Mis aga puudutab stabiilsust ja ühtsust töölisliikumise sees, siis tuleks silmas pidada eelkõige Rootsit ja Taanit. Norra töölisliikumine oli pisut teistsuguses ja keerulisemas olukorras.

Norra ametiühingulise liikumise algus sarnanes Rootsi ja Taani omadele. Esimese ametiühingu lõiid trükitöölised 1873. aastal. Massiliselt tekkis ühingu 1880ndatel ning nende tegevust hakkas toetama Norra Töölispartei. Seejärel hakkasid ametiühingud tegutsema ühise keskliidu loomise nimel. Mõni aasta hiljem õnnestus liit ka luua, kuid esialgu jäi see nõrgaks ning liitusid vaid vähesed ühingud. Nõrkuse põhjused olid sajandivahetuse kriis ja arvukas tööliste ränne võõrriikidesse. 1914. aastaks oli olukord muutunud ning suurem osa ametiühingutest olid astunud keskliidu liikmeteks.⁶⁰

Nagu Rootsis ja Taaniski, tegutsesid Norra ametiühingud pikka aega ilma sellekohase põhjalikuma seadusandluseta. Võim nende tegevusele takistusi ei seadnud. Seadusandlus loodi aastaid hiljem ja seda vaid praktilisuse ja mugavuse huvides, et vähendada töövaidlusi ja asendada need seadustele vastavate protseduuridega.⁶¹

Norra ametiühingute meelsust 1920ndatel aastatel mõjutas suuresti majanduskriis. Rahakurss oli ebastabiilne, elukallidus kasvas ning ettevõtjad soovisid palgakärpeid,

⁵⁷ *Studies and reports of International Labour Office*. Freedom of Association vol. III. Geneva 1928, lk 283–284.

⁵⁸ Ostra-Oinas, Alma. „Skandinaavia ja Baltimaade ametiühisuste konverents Stockholmis 6. ja 7. dets 1926. a.”. *Ametiühisusline kuukiri*. dets 1926, nr 17/18, lk 145.

⁵⁹ Joonas, Erich. *Ametiühingulise liikumise üldajalugu*. Tallinn: Rahva Sõna, 1939, lk 260–262.

⁶⁰ Joonas, Erich. *Ametiühingulise liikumise üldajalugu*. Tallinn: Rahva Sõna, 1939, lk 268–269.

⁶¹ *Studies and reports of International Labour Office*. Freedom of Association vol. III. Geneva 1928, lk 308.

samas kui töölised nõudsid palkade suurendamist. Selline olukord tekitas ametiühingutes ebastabiilsust ning ühtsuse puudumist.⁶²

Erinevalt Rootsist ja Taanist, kus ametiühingute erimeelsused ei olnud laialdase ja tugeva poliitilise iseloomuga, oli Norras olukord vastupidi. Keskliidus oli nii iseseisvat kui kommunistlikku suunda toetavaid ametiühinguid. 1922. aastal otsustas keskliit RAL-ist lahku lüüa. Kõne all oli ka Profinterniga liitumise küsimus. Ametiühingute keskliit püsis erimeelsustele vaatamata ühtsena. Profinterni pooldajad kartsid, et kui keskliit end sellega seob, lahkuvad liidust iseseisvad ametiühingud ning asutavad oma ametiühingute keskliidu, mis liitub uuesti RAL-iga. Seetõttu ei sõandatud Profinterniga liituda ning keskliidu ühtuse nimel säilitati kuni 1936. aastani neutraalne positsioon. Suurima populaarsuse saavutas ametiühinguliikumine Norras aga 1930ndatel. RAL-iga liituti uuesti 1936. aastal.⁶³

Soome ametiühingute algus on erinevalt Skandinaaviamaade ametiühingutest seotud Venemaaga, mille autonoomne osa Soome oli. Soome tööstusproletariaat tekkis maaproletariaadist ehk maalt linna tulnud vabadikest, kes tehastesse tööle asusid. Ehkki Skandinaaviamaadega võrreldes oli Soome ametiühingute kujunemine pisut hilisem, lähenes see ajaliselt rohkem neile kui Baltimaade ametiühingutele. Esimene ametiühing sündis Soomes 1888. aastal. 1896. aastal võeti vastu alused, millel püsis Soome ametiühinguliikumine ka 1930ndail aastail. Keskliit loodi 1907. aastal.⁶⁴

Soome kodusõda halvas ametiühingute tegevuse ning selle lõppedes tuli need uuesti üles ehitada. 1919. aastal oli ametiühingute liikmete arv tunduvalt kahanenud, sest paljud ametiühingutegelased olid kodusõja käigus vangistatud, hukatud või emigreerunud.⁶⁵

Kuna varasem praktika oli olemas, tugevnesid ametiühingud uuesti, kuid nagu Norraski, ei olnud Soome ametiühinguliikumine poliitiliselt ühtne. 1925. aastal jõudis Soome töölisliikumine kriisi. Kommunistide mõju all olevad ja iseseisvad ametiühingud ei suutnud enam koostööd teha. Keskliidu juht oli sotsiaaldemokraatlike vaadetega. 1925. aastal haarasid juhtpositsiooni Profinterni meelsed ametiühingud. Enne maailmasõda oli Soome ametiühingute keskliit olnud RAL-i liige. Pärast sõda soovisid

⁶² Ostra-Oinas, Alma. „Skandinaavia ja Baltimaade ametiühisuste konverents Stockholmis 6. ja 7. dets 1926. a.”. *Ametiühisusline kuukiri*. dets 1926, nr 17/18, lk 144.

⁶³ „Kas lõhe lävel?” *Ametiühisusline Kuukiri*. 20. jaanuar 1926, nr 1/2, lk 6.

⁶⁴ Joonas, Erich. *Ametiühingulise liikumise üldajalugu*. Tallinn: Rahva Sõna, 1939, lk 270–275.

⁶⁵ Ostra-Oinas, Alma. „Skandinaavia ja Baltimaade ametiühisuste konverents Stockholmis 6. ja 7. dets 1926. a.”. *Ametiühisusline kuukiri*. dets 1926, nr 17/18, lk 146.

kommunistid liitumist Profinterniga. Hääletusega võetigi vastu vastav otsus, kuid ellu seda ei viidud, sest kardeti liitumise lõhenemist. Suure tõenäosusega oleksid iseseisva liikumise toetajad keskliidust lahkunud, asutanud uue liidu ning liitunud RAL-iga. Keskliit jäi neutraalseks.⁶⁶ 1930ndal aastal sulges valitsus ajutiselt keskliidu, alludes paremradikaalse „Lapua” liikumise survele ning samal aastal kogunes uus ametiühingute kongress ning asutati uus keskliit, mis astus RAL-i liikmeks.⁶⁷

Balti riikide ametiühingulise liikumise teke erines oluliselt Skandinaavia ja ka Soome omast. See langes 20. sajandi algusesse ehk mitukümmend aastat hilisemasse aega kui Skandinaavia töölisliikumise algus. Vene tsaaririigi osana olid Leedu, Läti ja Eesti ametiühingud allutatud impeeriumi võimule, mis ei olnud ühingute suhtes kõige soosivamal seisukohal. Seega kui Skandinaaviamaades oli juba 19. sajandi lõpul arvestatava jõuga töölisliikumine, siis Balti riikides ei olnud iseseisvumise ajaks 1918. aastal veel ametiühingutel kindlat ja tugevat alust.⁶⁸

Nii nagu Venemaal, kujunes ka Balti riikides töölisliikumine esialgu poliitiliseks organiseerumiseks ja alles seejärel ametiühinguliseks liitumiseks. Ühes Venemaa impeeriumi lagunemisega kahanes tööstus Baltimaades varasemaga võrreldes märgatavalt. Sellega koos vähenes tööstustööliste arvukus ning tööliklassi poliitiline osakaal ja ametiühinguline võitlus.⁶⁹ Seega olid Baltimaad iseseisvumise järel 1918. aastal agraarmaad. Tööstus oli võrdlemisi nõrk. 1928. aastal iseloomustab Rahvusvahelise Tööorganisatsiooni väljaanne „Freedom of Association” Baltimaad kui arvuka maatööliskonnaga põllumajanduslikke riike, milles ametiühinguliikumine oli veel nõrk ja arenemisjärgus.⁷⁰

⁶⁶ „Kas lõhe lävel?” *Ametiühendusline Kuukiri*. 20. jaanuar 1926, nr 1/2, lk 6.

⁶⁷ Joonas, Erich. *Ametiühingulise liikumise üldajalugu*. Tallinn: Rahva Sõna, 1939, lk 277.

⁶⁸ Loit, Aleksander. „Amsterdam or Moscow? The trade union movement in the Baltic Countries caught between the reformist and the revolutionary internationals in the 1920s”, kogumikus *„The Baltic in International Relations between the Two World Wars”* ed. Hiden, John, Loit, Aleksander Stockholm: Centre for Baltic Studies, 1988, lk 344.

⁶⁹ Loit, Aleksander. „Amsterdam or Moscow? The trade union movement in the Baltic Countries caught between the reformist and the revolutionary internationals in the 1920s”, kogumikus *„The Baltic in International Relations between the Two World Wars”* ed. Hiden, John, Loit, Aleksander Stockholm: Centre for Baltic Studies, 1988, lk 344.

⁷⁰ *Studies and reports of International Labour Office*. Freedom of Association vol. III. Geneva 1928, lk 250–252.

Lisaks tööstuse suhteliselt väikesele osakaalule ühiskonnas, tingis Balti riikide ametiühingute nõrkuse kollektiivlepingute⁷¹ harv sõlmimine. Lepitus jäi enamjaolt individuaalsete kokkulepete tasandile. Kollektiivlepingutega reguleeritud tööturg nõudnuks tugevate, arvuka liikmeskonnaga ja kehtivale riigikorrale lojaalsete ametiühingute olemasolu, mida 1920ndate aastate alguses Baltimaades veel ei olnud.⁷² Streikimine oli küll lubatud, kuid kehtis ka 1903. aastast pärit karistusseadus, mis andis õiguse karistada streigijuhte. Ehkki praktikas neid seadusi kuigi sageli ei rakendatud, olid need piisavalt ebamäärased ega tekitanud usaldust riigivõimu vastu. Usaldamatus pärssis omakorda ametiühingute aktiivsust.⁷³

1920ndate aastate alguse Balti riikide ametiühingute olukorda iseloomustab küllaltki suur vabaduste piiratus. Skandinaaviamaades soosis riigivõim ametiühingute tegevust, Baltimaades pigem piiras ja takistas. Põhjuseks olid eelkõige kommunistide mõju all olevad ametiühingud, mis püüdsid selle poole, et allutada töölisliikumine Profinternile. Ehkki Norras ja Soomes oli kommunistide mõju all olevate ametiühingute osakaal märkimisväärne, ei sõandanud need töölisliikumist lõhestada. Ühtsuse säilitamine ja koostöö kaalusid üle poliitilised ambitsioonid. Baltimaades ühtseid ametiühinguid ei tekkinud. Tugev ideoloogiline lahknemine muutis koostöö võimatuks ja töölisliikumise lõhestatuks.⁷⁴

Balti riikide kõige vanemad, suuremad ja tugevamad olid Läti ametiühingud. Kui 1920ndate aastate alguses olid Eesti ja Leedu ametiühinguliikumises ülekaalus kommunistlikud mõjud ja domineerisid nende kontrolli all olevad ühingud, siis Lätis oli olukord vastupidine. Juba tsaaririigi ajal oli liikumise põhituumik olnud sotsiaaldemokraatlike vaadetega. 1919. aastal moodustati keskliit ning 1921. aastast oli see RAL-i liige.⁷⁵ Samal aastal oli ametiühinguliikumine lõhenenud kaheks. Kommunistid moodustasid vastukaaluks keskliidule Riia keskbüroo. 1925. aasta

⁷¹ Kokkulepe ametiühingu ja tööandja vahel, millega määratakse kindlaks töösuhte miinimumtingimused, millest ebasoodsamaid ei ole võimalik töötajale kohaldada. Kollektiivleping on võimalus ühiselt leppida kokku töötasus, tööajad ja muudes pooli huvitavates tingimustes.

⁷² Peep, Viljar. *Eesti sotsiaalpoliitilise õigusloome arengujooned 1. omariiklusajal*. Tallinn: Argo, 2005, lk 47.

⁷³ *Studies and reports of International Labour Office*. Freedom of Association vol. III. Geneva 1928, lk 270–272.

⁷⁴ Loit, Aleksander. „Amsterdam or Moscow? The trade union movement in the Baltic Countries caught between the reformist and the revolutionary internationals in the 1920s”, kogumikus „*The Baltic in International Relations between the Two World Wars*” ed. Hiden, John, Loit, Aleksander Stockholm: Centre for Baltic Studies, 1988, lk 345.

⁷⁵ Joonas, Erich. *Ametiühingulise liikumise üldajalugu*. Tallinn: Rahva Sõna, 1939, lk 315–317.

statistika järgi oli keskliidul 17 000 liiget, keskbürool kõigest 4000.⁷⁶ Tegutsesid ka mitmed iseseisvad ühingud, millest suurim oli Maatööliste Liit. Liitumine oli ebaühtlane, peamiselt tööstusharude kaupa. Oli neid, kus praktiliselt kogu töötajaskond kuulus ametiühingusse, kuid ka neid, kus organiseerunud olid vaid vähesed töölised.⁷⁷

Läti ametiühingute suhtelisest tugevusest võrreldes teiste Balti riikidega annab aimu 1926. aastal Eesti ametiühingute häälekandjas Ametiühisusline Kuukiri ilmunud artikkel, kus rõhutatakse Läti ametiühingute tublidust ning Eesti töölisliikumise vajadust püüelda naabrite eeskujul RAL-iga liitumise poole: „See on kokkuvõte Läti ametiühisuslisest liikumisest, mis näitab kui kaugele meie, Eesti töölised, naabritest Läti seltsimeestest maha oleme jäänud.”⁷⁸

Läti ametiühingud kasvasid ja tugevnesid kuni 1934. aastani, mil peaminister Karlis Ulmanis kehtestas riigis autoritaarse korra. Keskliidu juhtidele määrati mõneaastane vangistus. Loodi riiklik organisatsioon, mille organid otsustas valitsus ja kuhu tuli maksta liikmemaksu, kuid liikmetel ei olnud nende kasutamise osas sõnaõigust. Tekkis ka pörandaalne ametiühinguliikumine, mis tugines endise keskliidu vaadetele ning selle keskus asus välismaal.⁷⁹

Nõrgimaks Baltimaade töölisliikumistest 1920ndatel ja 1930ndatel võib pidada Leedu ametiühinguliikumist. See ei saanudki hoogu sisse ja jäi algusest peale kiratsema. Põhjuseid oli mitu. RTO andmetel oli Leedus üldine haridustase madalam kui Eestis ja Lätis. Tööstus ja majandus olid nõrgemal järjel ning Leedu oli võrreldes teiste Balti riikidega agraarsem. Samuti ei olnud Leedul tekkinud tsaarivõimu perioodil päris oma ametiühingulist liikumist, vaid Poolaga ühine, kus viimane oli tugevam ja domineerivam pool. Peamine ametiühinguliikumise keskus oli Vilnius. Pärast Leedu iseseisvumist läks Vilnius Poola koosseisu, mis oli Leedu ametiühingutele suur kaotus. Lisaks sattus 1919. aastal tekkinud ametiühinguliikumine kohe kommunistide mõju alla. Nende loodud keskliidu saatis valitsus laiali.⁸⁰

⁷⁶ Loit, Aleksander. „Amsterdam or Moscow? The trade union movement in the Baltic Countries caught between the reformist and the revolutionary internationals in the 1920s”, kogumikus „*The Baltic in International Relations between the Two World Wars*” ed. Hiden, John, Loit, Aleksander Stockholm: Centre for Baltic Studies, 1988, lk 345.

⁷⁷ *Studies and reports of International Labour Office*. Freedom of Association vol. III. Geneva 1928, lk 264.

⁷⁸ „Mõned jooned ametiühisuslisest liikumisest Lätis”, *Ametiühisusline Kuukiri*, juuli 1926, lk 87.

⁷⁹ Joonas, Erich. *Ametiühingulise liikumise üldajalugu*. Tallinn: Rahva Sõna, 1939, lk 315–317.

⁸⁰ Joonas, Erich. *Ametiühingulise liikumise üldajalugu*. Tallinn: Rahva Sõna, 1939, lk 317–318.

Pärast 1922. aastat õnnestus Leedu ametiühingutel teha läbimurre: vähendada kommunistide mõju, astuda välja Profinternist ning teha samme liitumiseks RAL-iga. Aastatel 1923–1924 läks suurem osa ametiühinguid iseseisvat ametiühingulist suunda toetava töötajaskonna kontrolli alla. Mõned ühingud jäid kommunistide mõjusfääri. Ehkki need jäid vähemusse, oli see piisav, et lõhestada liikumine kaheks.⁸¹

Järgneval kahel aastal tekkis arvukalt uusi ühinguid. 1926. aastal kaotati tsaariaegne karistusseadus. Loodi uus, sotsiaaldemokraatlikele põhimõtetele tuginev ja iseseisvat suunda järgiv keskliit. Paraku järgnes juba sama aasta lõpus vasttärrganud ametiühingute uus langus.⁸² 1926. aasta lõpus tuli riigipöördega võimule Augustinas Voldemarase valitsus, mis muuhulgas keelustas ametiühinguliikumise. Osa juhtivaid tegelasi vangistati, teised põgenesid välismaale. Alles jäi vaid väikese liikmeskonnaga pörandaalune liikumine.⁸³

Eesti ametiühingute ajaloo alguseks võib lugeda 1905. aastat, kui moodustati Balti Trükitööliste Ühingu Tallinna osakond.⁸⁴ Järgnevad aastad ametiühingute ajaloos kulgesid keisririigi vaimus. 1917. aastal, pärast tsaarivõimu kukutamist, hakkas ametiühinguliikumine elavnema. Samal aastal moodustati Eestimaa Ametiühingute Kesknõukogu. Järgnevad kaks aastat oli ametiühinguliikumises segaduste ajajärk. Esmalt katkestas liikumise tegevuse saksa okupatsioon. Pärast okupatsiooni hakati ühinguid kiiresti taastama, kuid sõda ja majanduslikult ning poliitiliselt keerulised ajad tekitasid konflikte nii valitsusega kui ametiühingute endi vahel. Enamlased püüdsid ametiühinguid rakendada oma teenistusse. Kesknõukogu kaudu, mis langes kommunistide kontrolli alla, see osaliselt ka õnnestus. Taotledes ebareaalselt kõrgete palgatariifide kehtestamist ning ähvardades streigiga, tekitasid nad lõhe ametiühinguliikumisse ja muutsid ühingute suhted vabariigi valitsusega komplitseerituks.⁸⁵

⁸¹ Loit, Aleksander. „Amsterdam or Moscow? The trade union movement in the Baltic Countries caught between the reformist and the revolutionary internationals in the 1920s”, kogumikus „*The Baltic in International Relations between the Two World Wars*” ed. Hiden, John, Loit, Aleksander Stockholm: Centre for Baltic Studies, 1988, lk 343.

⁸² *Studies and reports of International Labour Office*. Freedom of Association vol. III. Geneva 1928, lk 273–274.

⁸³ Joonas, Erich. *Ametiühingulise liikumise üldajalugu*. Tallinn: Rahva Sõna, 1939, lk 317–318.

⁸⁴ Kii, Lembit. *Eesti Vabariigi ametiühingud: ajalooline ülevaade (1918–1940)*. Tallinn: Eesti Ametiühingute Keskliit, 1995, lk 7.

⁸⁵ Rosenthal, Reigo, Tamming, Marko. *Sõda pärast rahu*. Tallinn: SE&JS, 2010. lk 469.

1919. aastal toimus esimene Eesti ametiühingute kongress. Domineerisid kommunistid, sest iseseisvate ametiühingute pääsu kongressile tõkestati. Kohalolnud iseseisvate ühingute esindajad aga lahkusid protesti märgiks, sest kommunistlikus vaimus kulgenud kongressil häbistati kommunistide mõju alt väljas olevate ametiühingute delegaate ning süüdistati neid koostöös kodanlusega. Siseminister Aleksander Hellati korraldusel ei tohtinud kongressil pidada kõnesid kehtiva korra kukutamiseks või sõja ja rahu küsimustes. Kuna korraldust eirati, lõppes kongress 117 delegaadi arreteerimisega. 25 hukati Irboskas, ülejäänud saadeti üle piiri Nõukogude Venemaale.⁸⁶

Ehkki kesknõukogu ei tulnud pärast kongressi ametlikult pikemat aega kokku, jätkus ametiühingute tegevus. Lõhe kommunistide mõju all olevate ja iseseisvate ühingute vahel ei vähenenud, pigem vastupidi. Loodi uusi ametiühinguid. Kommunistid püüdsid iseseisvaid ühinguid haarata oma kontrolli alla. Kui nad olid ametiühingu juhtimise üle võtnud, tavatsesid mõõdukamad liikmed sealt lahkuda. Kommunistid seevastu püüdsid liikmeid endi ridadesse värvata. Nagu mujalgi Euroopas, proovisid Eestis kommunistid saavutada eesmärke nii legaalse kui illegaalse propagandaga. Legaalselt sai propagandat teha väljaannete kaudu, mis ei olnud keelustatud. Illegaalset propagandat tehti lendlehtede või põrandaaluse kirjanduse kaudu. Töölisliikumise abil oli võimalik korraldada streike. Ehkki ametiühingutes võitlesid kommunistid näiliselt tööliste õiguste eest Eestis, oli tegelik eesmärk omariikluse õõnestamine ja kukutamine ning ühinemine Nõukogude Venemaaga.⁸⁷

1920ndate aastate alguses muutus kommunistide taktika. 1924. aasta viimane Ametiühendusline Kuukiri kirjutas tagasivaatavalt, et pärast 1922. aastat oleks kommunism Eestist justkui kadunud, sest sellest enam ei räägitud, nagu ka riigipöördest või Venemaaga liitumisest. Selle asemel oli tekkinud Tööraha Ühine Väerind, mis näiliselt tunnistas Eesti Vabariiki ning püüdis kaasata töölisi oma ridadesse, lubades paremaid tingimusi. Seda eriti maapiirkondades, kus kehvikute seas valitses rahulolematust. Kuukirja väitel asus suur osa töölisi ühist väerinda toetama teadmatuses, et väerinna tegelik eesmärk oli värvata ja valmistada ette kaadrit tulevaseks

⁸⁶ Kiik, Lembit. *Eesti Vabariigi ametiühingud: ajalooline ülevaade (1918–1940)*. Tallinn: Eesti Ametiühingute Keskliit, 1995, lk 22.

⁸⁷ Rosenthal, Reigo, Tamming, Marko. *Sõda pärast rahu*. Tallinn: SE&JS, 2010. Lk 469.

riigipöördeks. Tegelikult toetasid Venemaalt saabunud 1. detsembri riigipööraid vaid väga vähesed kohalikud töölised.⁸⁸

Väide, et väerinnaga liitunud töölistel ei olnud aimugi selle taustast ning liituti siirast usust organisatsiooni riigitrudusesse ja soovist elutingimusi paremaks muuta, on kaheldav ja mõjub liiga üldistavalt. Tõele vastab aga asjaolu, et riigipöördekatse ei leidnud Eesti töölistkonna seas suuremat toetust. Riigipöördekatset võib pidada murdepunktiks Eesti ametiühinguliikumises. Pärast seda võttis valitsus kasutusele radikaalsed meetodid ning sulges suure osa ametiühingutest. Tegutsemist jätkasid vaid üksikud iseseisvad ja peamiselt sotsiaaldemokraatide juhitud ühingud, kuid ka nende tegevus oli piiratud ning töölistliikumine tervikuna madalseisus. Ülesehitustööga tuli alustada uuesti.⁸⁹

Pärast suure osa ametiühingute sulgemist kutsus allesjäänud liikumine töölisti uuesti organiseeruma ja asuma rahvusvahelisele koostööle: „Organisatsioonid, mida ei suletud, peavad asjaajamise enda kanda võtma ja erakondadega koostööd tegema, et tasapisi liikumine jälle ellu äratada. Raskem ei ole kui seitsme aasta eest. Töölistühingud peavad olema ülemaalised. Samuti tuleb hakata läbi käima rahvusvaheliselt.”⁹⁰

Vaatamata üleskutsetele läks ülesehitustöö raskelt. Kommunistide riigivastase tegevuse tulemusena oli valitsusel nüüd seaduslik õigus ametiühingute tegevust piirata. Seega ei olnud Eesti iseseisvate ametiühingute olukord omariikluse esimestel aastatel kerge. Esmalt tuli võidelda kommunistidega, kes tegid järjekindlalt pingutusi, et hõivata iseseisvad ametiühingud, saada kontrolli alla kogu töölistliikumine ning süüdistada iseseisvaid ühinguid töölistklassi reetmises. Teisest küljest ei soosinud riik ja seadused kuigivõrd ametiühingute tegevust.⁹¹

Põhiseaduse kohaselt oli kõikidel Eesti kodanikel õigus pidada rahumeelseid koosolekuid, koonduda vabalt ühingutesse ning streikida ja neid õigusi tohtis piirata vaid avaliku julgeoleku huvides. Samas kehtis Venemaalt üle võetud karistusseadustik, mis andis õiguse määrata streikijatele teatud tingimustel karistusi. Näiteks kui nad kahjustavad tööandja vara või kasutavad ähvardusi teiste tööliste streigile sundimiseks

⁸⁸ „Lõpuni viidud mäng”, *Ametiühendusline Kuukiri*, nov–dets 1924, nr 8, lk 1–3.

⁸⁹ „Lõpuni viidud mäng”, *Ametiühendusline Kuukiri*, nov–dets 1924, nr 8, lk 1–3.

⁹⁰ „Kust uuesti alata?” *Ametiühendusline Kuukiri*, jaan–veeb 1925, nr 1, lk 1–2.

⁹¹ Loit, Aleksander. „Amsterdam or Moscow? The trade union movement in the Baltic Countries caught between the reformist and the revolutionary internationals in the 1920s”, kogumikus „*The Baltic in International Relations between the Two World Wars*” ed. Hiden, John, Loit, Aleksander Stockholm: Centre for Baltic Studies, 1988, lk 347.

ja õhutada avaliku sektori töölisi tööd peatama. Streikimine oli keelatud riigiteenistujatel. Kuigi seda karistusseadustikku rakendati harva, ei mõjunud see töölisühingutele julgustavalt ja muutis nende tegevuse ebakindlamaks.⁹²

Kommunismioht tekitas umbusaldust töölisliikumise vastu tervikuna. Olles n-ö kahe tule vahel, hakkasid töölisühingud otsima tuge väljastpoolt, eelkõige Skandinaaviast, kuhu paljud sotsialistid olid pärast 1905. aasta revolutsiooni emigreerunud. Võeti suund RAL-iga liitumiseks.⁹³

Kokkuvõtteks võib öelda, et Skandinaaviamaade ametiühinguliikumistel oli 20. sajandi teiseks aastakümneks selja taga mitmekümneaastane ajalugu ja nad omasid kogemustepagasit, mis oli saavutatud progressi tulemusel. Olulisel kohal oli olnud nende riikide valitsuste soosiv suhtumine ja toetus töölisliikumisele. Baltimaade olukord oli vastupidine. Vene Keisririigi osana oli nende ametiühinguliikumine allutatud seadustele ja korrale, mis ühingute tegevust pigem takistasid, kui soosisid. Selle tulemusel ei olnud Baltimaade ametiühingutel tugevaid juuri ning noortes iseseisvates riikides läks töölisliikumise ülesehitamine raskelt. Skandinaaviamaade ja Soome ametiühingutest said pärast Balti riikide iseseisvumist aga siinsete iseseisvate ametiühingute lähimad ja olulisemad koostööpartnerid, nagu selgub järgmises peatükis.

⁹² *Studies and reports of International Labour Office. Freedom of Association vol. III. Geneva 1928, lk 255–263.*

⁹³ Loit, Aleksander. „Amsterdam or Moscow? The trade union movement in the Baltic Countries caught between the reformist and the revolutionary internationals in the 1920s”, kogumikus „*The Baltic in International Relations between the Two World Wars*” ed. Hiden, John, Loit, Aleksander Stockholm: Centre for Baltic Studies, 1988, lk 347.

2. Eestimaa Töölisühingute Keskliidu välissuhete teke ja hääbumine

2.1 ETK välissuhete loomine ja areng

Juba 1920ndate aastate alguses proovisid Eesti sotsiaaldemokraatidest ametiühingutegelased seada sisse suhteid RAL-iga, kuid esialgu jäid need ajutisteks ja pealiskaudseteks. 1923. aastal saadi RAL-ilt põhimõtteline nõusolek, et Eesti töölisliikumine võib liiduga ühineda. Alguses oli selline vastutulek tulutu, sest puudus keskliit, mis vastanuks RAL-i nõuetele. Töölisliikumise olukord oli selle moodustamiseks liiga ebastabiilne.⁹⁴

Pärast 1924. aastat hakkasid iseseisvate ametiühingute juhtivad tegelased tegema tõsisemaid pingutusi RAL-i astumiseks. 1926. aasta septembris külastas Eestit RAL-i peasekretär Jan Oudegeest. Ehkki visiidi kohta ei paista põhjalikku dokumentatsiooni leiduvat, mainitakse seda siiski enamikes allikates. Jan Oudegeesti külaskäigu tähtsus seisnes eelkõige teerajamises ETK asutamiseks ja tulevaste rahvusvaheliste suhete sisseseadmiseks. Peasekretär kohtus riigivanem Jaan Teemanti, siseminister Heinrich Laretei ja teedeminister August Keremiga, selgitades liitumisvabaduse kindlustamise vajadust. Ta tutvus Eesti tööliste tingimustega ning kritiseeris valitsuse poliitikat, mis piiras ametiühingute vabadusi ja õigust streikida. Sekretär olevat soovitanud peaministril loobuda senistest piirangutest ning kehtestada vabadused nagu demokraatlikes Lääne-Euroopa kultuurmaades.^{95; 96; 97}

Sekretär kohtus Eesti Sotsialistliku Tööliste Partei (ESTP) ning ametiühingutegelastega ja andis nõu moodustada ülemaaline ametiühingute keskorganisatsioon, mis liituks RAL-iga ning oleks abiks ametiühingute ülesehitamisel. Oma aruandes RAL-ile kirjeldas ta Eesti ametiühinguliikumise olukorda väga halvana, kus hästiorganiseeritud liikumise heaks peab veel palju tööd tegema.⁹⁸

⁹⁴ Loit, Aleksander. „Amsterdam or Moscow? The trade union movement in the Baltic Countries caught between the reformist and the revolutionary internationals in the 1920s”, kogumikus „*The Baltic in International Relations between the Two World Wars*” ed. Hiden, John, Loit, Aleksander Stockholm: Centre for Baltic Studies, 1988, lk 348.

⁹⁵ Loit, Aleksander. „Amsterdam or Moscow? The trade union movement in the Baltic Countries caught between the reformist and the revolutionary internationals in the 1920s”, kogumikus „*The Baltic in International Relations between the Two World Wars*” ed. Hiden, John, Loit, Aleksander Stockholm: Centre for Baltic Studies, 1988, lk 364.

⁹⁶ Joonas, Erich. *Ametiühingulise liikumise üldajalugu*. Tallinn: Rahva Sõna, 1939, lk 304–305.

⁹⁷ Loit, Aleksander. „Amsterdam or Moscow? The trade union movement in the Baltic Countries caught between the reformist and the revolutionary internationals in the 1920s”, kogumikus „*The Baltic in International Relations between the Two World Wars*” ed. Hiden, John, Loit, Aleksander Stockholm: Centre for Baltic Studies, 1988, lk 365.

⁹⁸ Joonas, Erich. *Ametiühingulise liikumise üldajalugu*. Tallinn: Rahva Sõna, 1939, lk 304–305.

Ametiühisuslike Kuukirja veergudelt võib lugeda, et Oudegeest pidas Eesti ametiühinguid 30 aastat Euroopa omadest maha jäänuks ning tugevate ametiühingutega Euroopa riikides ei julgevat valitsused tööliste palkade osas tööandjatega töölisi läbirääkimistesse kaasamata kokkuleppeid sõlmida. Eesti olevat ainuke riik, kus RAL-iga liitumine oli keelatud.⁹⁹

Jan Oudegeesti eestvedamisel toimus 1926. aasta detsembris Stockholmis Skandinaavia ja Baltimaade ametiühingute konverents. Kuigi ametiühingute tasandil suheldi Skandinaaviamaadega ka juba enne 1926. aastat, võib konverentsi pidada pöördepunktiks, kus pandi paika edasise koostöö põhimõtted. Eesti ametiühingute kõige aktiivsem välissuhtlus riikide tasandil 1926–1936. aastani oligi seotud eelkõige Skandinaaviamaade, Soome ning Lätiga. Leedu ametiühinguliikumine ei olnud sel ajal enam arvestatav jõud. Koostöö lähinaabrite ametiühingutega oli mõistlik, sest Skandinaavia ametiühingud olid tugevad ja mitme aastakümne pikkuse traditsiooniga ning said olla nii eeskujuks kui materiaalseks toeks.¹⁰⁰

Skandinaaviamaade huvi koostöö vastu tuli eelkõige kartusest, et Baltimaade töölised võivad sinna vajaduse korral streigimurdjateks minna, sest palkade vahe oli suur. 1926. aasta detsembrikuu Ametiühisusline Kuukiri tõi illustreeriva näite, et kui Rootsis teenib ehitustööline 150 marka tunnis, siis Eestis saab tööline sama summa heal juhul ühes päevas. Vahe oli suur, isegi arvestades Eesti madalamaid hindu. See tähendas, et Skandinaaviamaad võisid muutuda siinsele töölistonnale ahvatlevaks tööturuks ja sellist olukorda soovisid Skandinaavia ametiühingud vältida ning olid valmis tegema koostööd, et ka Baltimaade ametiühingud areneksid ja tööliste olukord paraneks.¹⁰¹

Skandinaavia ja Baltimaade ametiühingute konverentsi korraldas Rootsi ametiühingute keskliit. Osales 44 delegaati – 10 Taanist, 15 Norrast, 8 Rootsist, 4 Soomest. Igast Balti riigist oli kaks delegaati. Kuna Eestis selleks ajaks veel keskliitu ei olnud loodud, esindas ametiühinguid vahetult enne konverentsi kokku pandud komitee,

⁹⁹ „Seltsimehed!“. *Ametiühisusline Kuukiri*. sept 1926, nr 13/14, lk 97.

¹⁰⁰ Kiik, Lembit. *Eesti Vabariigi ametiühingud: ajalooline ülevaade (1918–1940)*. Tallinn: Eesti Ametiühingute Keskliit, 1995, lk 59.

¹⁰¹ Ostra-Oinas, Alma. „Skandinaavia ja Baltimaade ametiühisuste konverents Stockholmis 6. ja 7. dets 1926. aastal“. *Ametiühisusline Kuukiri*. dets 1926, nr 17/18, lk 137–138.

kellele anti osalemiseks luba. Eestit esindasid Hans Martinson ja Alma Ostra-Oinas. Teisi riike esindasid keskliitude esindajad.^{102;103}

Konverentsil joonistus selgelt välja Soome ja mõne Norra delegaadi profinternisöbralik hoiak. Päevakorras oli neli punkti: ülevaade konverentsil esindatud riikide ametiühinguliikumise olukorrast, iga riigi ametiühinguliikumise tegevuse toetamine, Skandinaavia-Balti komitee loomine, mis korraldaks sarnaseid konverentse edaspidi ning võimalused, kuidas parandada ametiühingute perioodika väljaandmist esindatud riikides. Soome delegaatide ettepanekul lisati päevakorrapunktidesse võitlus valge terrori vastu Baltimaades, võitlus fašistide tegevuse ja streiki murdvate organisatsioonide vastu ning ülemaailmse ametiühingute kongressi kokkukutsumine, et tekiks ühtne ülemaailmne ametiühinguliikumine. Lõpetuseks soovisid delegaadid, et edaspidi oleks Nõukogude Liidu ametiühingute keskliit kaasatud Skandinaavia-Balti koostöösse. Neli esimest päevakorrapunkti võeti vastu, soomlaste toodud punktidega otsustati tegeleda, kui selleks aega jääb.¹⁰⁴

Kongressil anti ülevaade osalevate riikide ametiühingute olukorrast. Eesti olukorda tutvustas Mihkel Martna koostatud ja 182 erineva ametiühinguorganisatsiooni esindaja allkirjaga märgukiri, mis oli mõni kuu varem saadetud RTO direktorile, RAL-ile ja Sotsialistlikule Töölisinternatsionaalile. Märgukirjas toodi välja, et Eesti valitsus peaks järgima RTO põhimäärust ning täitma seal väljatoodud nõudeid, mis puudutasid töölisklassi olukorra parandamist. Tõdeti, et need nõuded on täitmata ning töölisklassi olukord muutunud talumatuks. Märgukirjas kirjeldati Eesti tööliste olukorda ja tingimusi äärmiselt viletsatena ning paluti, et Eesti valitsusele avaldataks rahvusvahelist survet olukorra parandamiseks.¹⁰⁵

Soome esindajad tegid etteheiteid, et Baltimaid esindasid vaid sotsiaaldemokraatlikud saadikud, mitte aga kommunistide mõju all olevate ametiühingute esindajad. Eesti esindajad vastasid kriitikale, et osalevad delegaadid, kes

¹⁰² Loit, Aleksander. „Amsterdam or Moscow? The trade union movement in the Baltic Countries caught between the reformist and the revolutionary internationals in the 1920s”, kogumikus „*The Baltic in International Relations between the Two World Wars*” ed. Hiden, John, Loit, Aleksander Stockholm: Centre for Baltic Studies, 1988, lk 356.

¹⁰³ Ostra-Oinas, Alma. „Skandinaavia ja Baltimaade ametiühisuste konverents Stockholmis 6. ja 7. dets 1926. aastal”. *Ametiühisusline Kuukiri*. dets 1926, nr 17/18, lk 138.

¹⁰⁴ Loit, Aleksander. „Amsterdam or Moscow? The trade union movement in the Baltic Countries caught between the reformist and the revolutionary internationals in the 1920s”, kogumikus „*The Baltic in International Relations between the Two World Wars*” ed. Hiden, John, Loit, Aleksander Stockholm: Centre for Baltic Studies, 1988, lk 357.

¹⁰⁵ „Märgukiri Eesti töörahva seisukorrast”. *Ametiühisusline kuukiri*. november 1926, nr 15/16, lk 117.

on demokraatlikult valitud ning ühinguid on püütud hoida poliitiliste värvinguteta. Leedu esindajad teatasid, et nende kommunistide mõju all olevate ametiühingute esindajad on saanud kutse konverentsile. Jan Oudegeest toetas baltlasi, vastates soomlastele, et viimased pole kursis Baltimaade oludega. RAL-i sekretär rääkis ka, et vesteldes Balti riikide ministritega tööliste viletsuse küsimusest, olevat ministrid vabanduseks toonud riikide vaesuse. Selle peale sõnas Jan Oudegeest, et „Kesk-Euroopa riigid olid samuti vaesed ning ainult töölised oma töö ja võitlusega on need rikkaks teinud.”¹⁰⁶

Olulisim küsimus konverentsil oli Balti riikide ametiühingute toetamine ja koostöö. Jan Oudegeest käis välja mõtte, et Skandinaavia ametiühinguliikumise esindajad võiksid käia Balti riikides siinseid ametiühingutegelasi õpetamas ja kogemusi jagamas. Rootsi delegaadid pakkusid, et Baltimaade ametiühingutegelased võiksid käia õppimas Skandinaavias, kus spetsiaalselt töölisliikumisele loodud haridusasutustes ja rahvakoolides korraldatakse kursuseid. Tingimuseks seadsid nad Balti riikide ametiühingute keskliitude ühinemise RAL-iga.^{107; 108}

Skandinaavia riikide saadikud tõid välja, et Balti riikides on tarvis luua tugev ja ühtne ametiühinguliikumine ning nemad saavad toetada vaid õpetusega, kuidas seda teha. Nenditi ka, et Balti riikide ametiühingute lõhes on süüdi kommunistid. Balti riikide esindajad, sh Alma Ostra-Oinas selgitasid, et lõhe ja nõrkus on tekkinud kommunistide tegevuse tõttu ja vaja on töötada ühtsete ühingute nimel, mis ei oleks oma sisult poliitilised.¹⁰⁹

Konverentsil otsustati, et Skandinaavimaade ametiühingud hakkavad andma toetust Balti riikidele, eelkõige organisatsioonide noorematele liikmetele usaldusmeeste kohtadel, et nad saaksid võimaluse viibida mõne aja Skandinaaviamaades ja õppida tundma teoreetilist, taktikalist ja praktilist ametiühingute organiseerimistööd. Baltimaade keskorganisatsioonide ülesandeks jäi saata inimesed, kes oskavad üht

¹⁰⁶ „Skandinaavia ja Baltimaade ametiühisuste konverents Stockholmis 6. ja 7. dets 1926. aastal”. *Ametiühisusline Kuukiri*. dets 1926, nr 17/18, lk 148–149.

¹⁰⁷ Loit, Aleksander. „Amsterdam or Moscow? The trade union movement in the Baltic Countries caught between the reformist and the revolutionary internationals in the 1920s”, kogumikus „*The Baltic in International Relations between the Two World Wars*” ed. Hiden, John, Loit, Aleksander Stockholm: Centre for Baltic Studies, 1988, lk 358–359.

¹⁰⁸ Ostra-Oinas, Alma. „Skandinaavia ja Baltimaade ametiühisuste konverents Stockholmis 6. ja 7. dets 1926. aastal”. *Ametiühisusline Kuukiri*. dets 1926, nr 17/18, lk 149.

¹⁰⁹ Ostra-Oinas, Alma. „Skandinaavia ja Baltimaade ametiühisuste konverents Stockholmis 6. ja 7. dets 1926. aastal”. *Ametiühisusline Kuukiri*. dets 1926, nr 17/18, lk 148–149.

skandinaavia keelt, sinna õppima. Skandinaavia keskorganisatsioonid võtsid õppurite elamiskulud enda kanda.¹¹⁰

Lisaks sellele kohustas konverents Skandinaaviamaade ametiühinguid valima kolme liiget Skandinaavia ametiühingute komiteesse. Komitee pidi hakkama tegutsema, kui kõik Põhjamaade ametiühingute keskliidud, pidades silmas Norrat, on liitunud RAL-iga. Seejärel pidid Balti ametiühingute keskliidud valima samal põhimõttel Baltimaade komitee. See tähendas, et Eesti ametiühingud pidid moodustama keskliidu, mis liituks RAL-iga. Soome ametiühingute keskliidule tehti tingimuseks liituda RAL-iga ning pärast seda võisid nad valida, kummasse komiteesse soovivad kuuluda. Kui vaja, võis üks komitee algatada mõlema ühise istungi korraldamise.¹¹¹

Balti riikide esindajad olid esitanud resolutsiooni, mis toetaks töölis-ajakirjandust Eestis, Lätis ja Leedus. Resolutsioon võeti vastu. Tulenevalt vastastikusest toetusest, hakati andma ka rahalist toetust.¹¹²

1926. aasta Skandinaavia ja Baltimaade ametiühingute kongress jäi ainukeseks omasuguseks. Konverents seadis komiteede loomise tingimuseks keskliitude liitumise RAL-iga, kuid Norra keskliit liitus alles 1936. aastal. Kuigi koostöö Skandinaaviamaadega jäi üksikute ettevõtmiste tasandile ning ei hakanud tööle ühises organisatsioonis, oli see Eesti ametiühingutele suureks abiks. Selleta ei oleks Eesti ametiühinguliikumine läbinud järgneva kümne aasta jooksul märkimisväärt arengut. Eriti oluline partner oli ühtse ametiühinguliikumisega Rootsi, Soomes ja Norras oli kommunistide mõju all olevatel ametiühingutel veel küllaltki suur mõju.¹¹³

1927. aasta aprillis toimus Tallinnas Eestimaa Töölisühingute Keskliidu asutamiskonverents. Tegu oli esimese üleriigilise ametiühingute konverentsiga, kus ei domineerinud kommunistid. 11-liikmelisse juhatusse valiti sotsialistid, mille tulemusena sai ETK iseseisva ametiühingulise suunitluse. Lisaks ETK loomisele oli konverentsi teine võtmeküsimus liitumine RAL-iga. Erich Joonas teatas oma sõnavõtus, et Eesti ametiühingute senine suund peab muutuma, vajalik on luua sidemed teiste maade ühingutega ning võtta eeskuju Euroopast, et saada abi ja toetust väljastpoolt. Ta esitas

¹¹⁰ Mihkelson, Johannes. *Vastu tuult*. Stockholm: Välis-Eesti & EMP, 1985, lk 149.

¹¹¹ Loit, Aleksander. „Amsterdam or Moscow? The trade union movement in the Baltic Countries caught between the reformist and the revolutionary internationals in the 1920s”, kogumikus „*The Baltic in International Relations between the Two World Wars*” ed. Hiden, John, Loit, Aleksander Stockholm: Centre for Baltic Studies, 1988, lk 359.

¹¹² Ostra-Oinas, Alma. „Skandinaavia ja Baltimaade ametiühisuste konverents Stockholmis 6. ja 7. dets 1926. aastal”. *Ametiühisusline Kuukiri*. dets 1926, nr 17/18, lk 149.

¹¹³ Mihkelson, Johannes. *Vastu tuult*. Stockholm: Välis-Eesti & EMP, 1985, lk 150.

resolutsiooni kava, mis kutsus töölisi organiseerima ametiühinguid RAL-i põhimõtete alusel. Resolutsioon esitati komisjonile, liitumise küsimus jäeti lahtiseks kuni ETK esimese kongressini.¹¹⁴

ETK esimene kongress tuli kokku 1928. aasta jaanuari alguses. Juhatuse eesmärk oli vastu võtta liitumisotsus RAL-iga. Ettevalmistustöö oli tehtud, suhted sisse seatud ning keskliit koostööks valmis. RAL oli saatnud telegrammi, soovides kongressi kordaminekut ning avaldanud lootust, et ETK võtab vastu otsuse nendega ühineda.¹¹⁵

Võib järeldada, et huvi liitumise vastu oli mõlemapoolne. Keskliidu juhatus soovis töölisliikumist tugevamaks muuta rahvusvahelise koostöö abil. RAL-i eesmärk oli n-ö oma vihmavarju alla koondada uusi ja erinevate riikide ametiühingute keskliite, et seista vastu kommunistlikule töölisliikumisele.

Esimene kongress näitas, et ametiühingud olid liitumise osas erinevatel seisukohtadel ja seekord ei jagunenud arvamused kaheks ainult iseseisvate ja kommunistide mõju all olevate ametiühingute vahel. Liitumise pooldajad tõid välja, et ametiühinguline liikumine saab tugevaks välisel toel. Ootus, et ainuüksi omaenda jõupingutustega õnnestub kasvatada ametiühingute mõju, on asjatu, sest poliitiliste voolude surve nõrgestab ühinguid ning ei ole välistatud, et korduvad 1924. aasta detsembri sündmused ja sellele järgnenud tagasilöögid töölisliikumisele. RAL-is nähti abikätt, mis toetaks Eesti ametiühingute kasvamist ja aitaks muuta need tugevamaks, suurendada kassat ja luua keskliidule palgalised ametikohad.¹¹⁶ Pädevaks ei peetud arvamust nagu lõhuks RAL-iga ühinemine Eesti ametiühingute ühtsust, sest Saksamaa ja Prantsusmaa praktika näitas, et sealsetes keskliitudes olid esindatud erinevate vaadetega ametiühingud. Kuna RAL oli avatud kõikidele, kes seda tunnustasid, sõltumata poliitilistest vaadetest, ei astunud sealsed kommunistid ega sündikalistid liidust välja. Seetõttu ei sõltunud ka Eesti ametiühingute ühtsus mitte keskliidu kuulumisest RAL-i. Iga ametiühing võis sõltumata poliitilisest meelsusest olla keskliidu liige ning seeläbi ka RAL-i liige, kui ei tööta selle põhimõtete vastu.¹¹⁷

¹¹⁴ „Ametiühisused omi ridu korraldamas”. *Rahva Sõna*. 20. aprill 1927, lk 8.

¹¹⁵ Eestimaa Töölisühingute Keskliit, I kongressi protokoll, 06.01.1928–08.01.1928, ERA. f.994, n.1, t.4, l.1.

¹¹⁶ Eestimaa Töölisühingute Keskliit, I kongressi protokoll, 06.01.1928–08.01.1928, ERA. f.994, n.1, t.4, l.15.

¹¹⁷ Eestimaa Töölisühingute Keskliit, I kongressi protokoll, 06.01.1928–08.01.1928, ERA. f.994, n.1, t.4, l.23.

Ajaleht *Rahva Sõna* kirjutas kongressi esimesel päeval, et kommunistid ja parempoolsed on moodustanud ühisrinde RAL-iga liitumise vastu. Kui esimesed soovivat ametiühinguid oma mõju alla saada, siis teised olevat töösturite teenistuses, rääkides, et kõigepealt tuleb ametiühingud tugevaks muuta, kuid hoides neid tegelikult seeläbi just nõrgana, mis on ettevõtjatele meelepärane.¹¹⁸

Selline liigitus tundub võrdlemisi kompromissitu, meelevaldne ja terav, kuid arvamused RAL-iga liitumise osas jagunesid tõepoolest kaheks. Ka iseseisvate ühingute seas oli neid, kes leidsid, et RAL-iga liitumiseks ei ole aeg veel küps ja pooldasid sõltumatust nii RAL-ist kui Profinternist. Hans Martinson pakkus, et kõigepealt tuleb teha Eesti töölisliikumine elujõuliseks ning kasvatada liikmeskonda: „Meie ametiühisusline liikumine on alles aateline, sest toetust oma liikmetele ei ole jõudnud anda. Moskva liitumisest ei saa juttugi olla, sest see on seadusevastane. Moskva ja Amsterdam ei ühine aga kunagi. Kui praegu liitume, siis lõhestame liikumise.”¹¹⁹

Lisaks iseseisvate ühingute skeptikutest delegaatidele olid liitumise vastu kommunistlikud ametiühingutegelased, tuues välja, et RAL on kodanluse mõju all ning parempoolsed töölised on võtnud endale juhtpositsiooni ja õiguse kõneleda kogu tööliklassi eest. Nende silmis olid iseseisvad ametiühingud süüdi tööliklassi lõhenemises ja teatasid, et kongressi otsus läheb nii ehk teisiti Amsterdamis kasuks, sest esindajad on enamjaolt iseseisvatest ametiühingutest ja vasakpoolsed on taotluslikult kõrvale jäetud.¹²⁰ Täienduseks RAL-i vastastele sõnavõttudele kasutasid nad teisi meetodeid. Näiteks jagas Arnold Grimpel, kes ei olnud kongressil ühegi ametiühingu liidu saadik, lendlehti. Ta ei olnud seda ETK juhatusel kooskõlastanud. Lehtedes nimetati RAL-i imperialistide tööriistaks ja kutsuti üles seisma liitumisele vastu.¹²¹

Esimese kongressi üheks tähelepanuväärsemaks sõnavõtjaks oli Läti keskliidu esindaja Andrejs Veckalns. Külalisena kohal olnud Andrejs Veckalns rõhutas, et oluline on võtta kindel seisukoht ja mitte jääda neutraalseks, sest Balti riikide ametiühingud on liiga nõrgad, et endale erapooletust lubada. Nõrgad ametiühingud ei suuda aga tööliste õiguste eest võidelda. Ta tõi näiteks Läti praktika, kus Moskva provokatsioonide tulemusena oli tekkinud probleeme nii keskliidule esitatud fabritseeritud süüdistusega

¹¹⁸ „Edasi, igal tingimusel edasi”. *Rahva Sõna*. 6. jaanuar, 1928, lk 2.

¹¹⁹ Eestimaa Töölisühingute Keskliit, I kongressi protokoll, 06.01.1928–08.01.1928, ERA. f.994, n.1, t.4, l.11.

¹²⁰ Eestimaa Töölisühingute Keskliit, I kongressi protokoll, 06.01.1928–08.01.1928, ERA. f.994, n.1, t.4, l.19.

¹²¹ „Kas Amsterdam või Profintern?”. *Päevaleht*. 8. jaanuar 1928, lk 4.

rahade väärkasutuse ja valerahade kohta kui ka kommunistide kuulumisega mitmesse ametiühingusse üheaegselt. Poliitilistele mõjudele vastu seismiseks soovitas ta ETK-l liituda RAL-iga.¹²²

1928. aasta 10. jaanuari Rahva Sõna kirjeldab RAL-iga liitumise küsimust kongressil järgmiselt: „Igal saadikul oli seisukoht selles suhtes selge. Igaüks oli tulnud kongressile otsusega, mis kohapealsed ühingud välja töötanud, seetõttu kandsid kõned ja vaidlused puhtvormilist iseloomu. Kõnelevad linnatöölised, kõnelevad maatöölised. Saadikud on peaaegu viimseni kohal. RAL-i astumise küsimuses on vaekausil kahe tiiva taktika. Sõna võtsid üle 30 kõneleja ja kulutasid kõnedeks kokku üle viie tunni.”¹²³

Vaatamata ilukõnelisele tekstile ei jäta artikkel kahtlust, et RAL-iga liitumine oli üks olulisemaid Eesti töölisliikumist puudutavaid küsimusi kahe maailmasõja vahelisel perioodil. Kongress otsustas 77 poolt- ja 27 vastuhäälega ühinemise kasuks. 1928. aasta mais sai ETK-st RAL-i täieõiguslik liige.¹²⁴

Pärast RAL-iga liitumist eraldas liit ETK-le aastase toetuse, 100 Hollandi kuldnat kuus. Rootsi ametiühingute keskliit andis ETK toetuseks alustuseks 2000 Rootsi krooni. Mis puudutab toetusi, siis neid maksti ETK-le ka järgnevatel aastatel. Rootsi keskliit andis 2000 krooni toetust aastas. RAL toetas ametiühingulist organiseerimistööd 1930–1931. aastani 200 kuldnaga kuus.¹²⁵

Ühekordseid toetusi sai ETK samuti. Näiteks 1934. aasta veebruaris eraldas Rootsi ametiühingute keskliit ETK toetuseks 10 000 krooni. 2000 sellest oli aastane tegevuse toetus ning ülejäänud 8000 eraldati paremradikaalsuse vastaseks võitluseks seoses Eesti Vabadussõjalaste Keskliidu mõju ja populaarsuse kasvuga.¹²⁶

Kirjavahetusest selgub, et ETK küsis rahalist toetust ka autoritaarse režiimi aastatel. Näiteks võib 1935. aasta veebruarikuu kirjavahetusest leida ETK palve Rootsi keskliidule anda organiseerimistööks 3000 krooni seoses erakordse olukorraga, mis tekkis 12. märtsil 1934.aastal ja mille tagajärjel riik ning Tallinna linnavalitsus enam

¹²² Eestimaa Töölisühingute Keskliit, I kongressi protokoll, 06.01.1928–08.01.1928, ERA. f.994, n.1, t.4, l.18.

¹²³ „Eesti Töölisühingute Keskliit astunud Rahvusvaheliste Ametiühingute Liidu liikmeks“. *Rahva Sõna*. 10.jaanuar 1928, lk 2.

¹²⁴ „Eesti Töölisühingute Keskliit astunud Rahvusvaheliste Ametiühingute Liidu liikmeks“. *Rahva Sõna*. 10.jaanuar 1928, lk 2.

¹²⁵ Mihkelson, Johannes. *Vastu tuult*. Stockholm: Välis-Eesti & EMP, 1985, lk 200.

¹²⁶ Mihkelson, Johannes. *Vastu tuult*. Stockholm: Välis-Eesti & EMP, 1985, lk 329.

ETK-d ei toetanud. Sarnaseid toetuse küsimisi võib leida kirjavahetusest teisigi, sealhulgas Norra ja Soome ametiühingute keskliitudele ning RAL-ile saadetuid.¹²⁷

Välisetoetuste abiga hakati välja andma ETK häälekandjat Tööliste Hääle, korraldama organiseerimistegevust ja tasustama sekretäri ning organisaatori tööd. Kõikidel ETK kongressidel olid kohal Rootsi, mõnikord ka teiste Skandinaavia riikide, Soome ning Läti keskliidu ja RAL-i esindajad. Samuti käisid ETK esindajad naaberriikide keskliitude ja RAL-i kongressidel. Toimima hakkas 1926. aastal kokku lepitud Eesti ametiühingutegelaste koolitamine Skandinaavias. Näiteks käisid Johannes Mihkelson ja Lui Metslang 1932. aastal Soome Keskliidu korraldatavatel neljanädalastel ametiühingulistel suvekursustel.¹²⁸

Mis puudutab suhteid Lätiga, siis pärast ETK otsust liituda 1928. aastal RAL-iga, ei takistanud miski moodustamast Balti ametiühingute komiteed ehk Balti Ametiühingute Bürood, mille loomise plaan oli Stockholmis 1926. aastal vastu võetud. 1928. aasta 21.–22. aprillil toimus Riias konverents komitee asutamiseks. Kokku oli konverentsil 23 delegaati. Mõte oli üksteise vastastikune abistamine. Kavas oli luua tugevam üksus ametiühinguliseks võitluseks ja olla mõjukamad rahvusvahelisel tasandil. Leedu ametiühingute tegevust oli selleks ajaks juba märkimisväärselt piiratud ning samal aastal oli see sunnitud minema põranda alla. Balti Ametiühingute Büroo asjaajamise võttis enda kätte Läti ametiühingute keskliit kui kõige tugevam Balti keskliitudest. Eesti esindajaks komitees valiti Jaan Piiskar. Otsustati, et edaspidi hakatakse esindajate nõupidamisteks kokku tulema Riias või Tallinnas ja kui olud edaspidi võimaldavad, siis ka Kaunases. Kuna plaan oli sündinud juba Stockholmis, lepiti Riias kokku edaspidise koostöö üksikasjades.¹²⁹

Teine ETK kongress toimus 1929. aasta märtsis. Peamine ülesanne oli määratlada ETK edasine töökorraldus. Koos teiste väliskülalistega oli kohale tulnud RAL-i esindaja, sekretär Johannes Sassenbach. Tegu oli esimese ETK kongressiga RAL-i liikmeks olemise ajal. Johannes Sassenbach rõhutas oma tervituses, et liit pidas tema kohalolu vajalikuks, sest tähtsam kui pidev suhtlus vanade ja tugevate ametiühinguriikidega oli ühenduse hoidmine noorte liikmesmaadega. Sekretär lisas

¹²⁷ Eestimaa Töölisühingute Keskliit, Rahvusvahelisele Ametiühingute Liidule ning teistele välismaa töölisorganisatsioonidele saadetud informatsioon Eesti poliitilise, majandusliku ja sotsiaalse olukorra, Keskliidu tegevuse ja liikmesorganisatsioonide kohta, 27.02.1928–12.03. 1935, ERA.994. f.1. t.3. l.9–10.

¹²⁸ Mihkelson, Johannes. *Vastu tuult*. Stockholm: Välis-Eesti & EMP, 1985, lk 150.

¹²⁹ „Eesti-Läti-Leedu Ametiühisuste Liit loodud”. *Tööliste Hääle*, mai 1928, nr 1–2, lk 9–10.

julgustavalt, et neli aastakümnet tagasi olid ka suurte riikide ametiühingud n-ö lapsekingades ning puudus usk töölisliikumise iseseisvasse apoliitilisse arengusse, kuid esimeste võidukate tulemuste ja saavutustega kasvas ametiühingute positsioon ühiskonnas silmanähtavalt.^{130; 131}

Sekretäri kohaloleku tähtsust ETK kongressil ei saa välissuhtluse seisukohalt üle hinnata, kuid võttes arvesse tema tervituse sisu, kinnitab see asjaolu, et RAL pidas oluliseks laiendada iseseisvate ametiühingute haaret rahvusvahelisel tasandil ja seista vastu tööliisklassi sattumisele kommunistliku töölisliikumise mõjusfääri.

Ametiühingute tegevuse edasiseks korralduseks oli oluline määrata kindlaks liikmemaks. Siingi oli oma roll välisriikide ametiühingutel, täpsemalt nende eeskujul. Kuna tugeva ametiühinguliikumisega riikides nagu Skandinaaviamaades ja Saksamaal olid keskliidu liikmetel kõrged ja võrdsed liikmemaksud, tegi ka ETK juhatus ettepaneku kehtestada kõikidele liikmetele ühtne maks. Karl Must tõi võrdlusena välja, et kui Eesti Trükitööliste Liidu liikmed maksavad ametiühingu liikmemaksu 60 senti kuus, siis mõnes ametiühingus oli see vaid neli kuni kuus senti. Ta pakkus välja, et maks võiks olla umbes üks protsent palgast. Saadikute seas oli mitmeid, kes arvasid, et nii kõrget ühtset liikmemaksu ei tohiks kehtestada, sest palgad olid väikesed. Samuti pakuti välja, et olla võiks ühtne maks, kuid madalam kui üks protsent, näiteks 0,5 protsenti palgast. Vastasel korral lahkuvat töölised ametiühingutest, sest maks oli liiga kõrge. Otsus kehtestada ühtne liikmemaks kukkus üsna napilt läbi. Poolt oli 39 saadikut, vastu 42.¹³²

2.2 Sisepingete kasv ja välissuhete katkemine

Kokku pidas ETK vahemikus 1928–1935 viis kongressi. Teisel, 1929. aasta kongressil, võeti vastu otsus korraldada kongress edaspidi iga kahe aasta järel. Kongressid annavad hea ülevaate Eesti töölisliikumises toimunud protsessidest 1920ndate lõpust 1930ndate keskpaigani. Võib öelda, et nendes peegelduvad hästi omaaegsed ühiskondlikud protsessid ja meeleolud. Kui esimesed kaks peeti nõ tõusuperioodil ja nendes on märgata optimismi, teotahet ja positiivseid ootusi tuleviku osas, siis järgmised kaks 1930ndate alguses majanduskriisi oludes toimunud kongressid kajastavad pigem raskusi ja seisakut kogu maailmas. Samas on need kaks, 1931. ja

¹³⁰ „Keskliidu II kongress hästi õnnestunud”. *Tööliste Hääl*. aprill 1929, nr 4, lk 49.

¹³¹ „Eestimaa Töölisühingute teine kongress”. *Rahva Sõna*. 30. märts 1929, lk 7.

¹³² Eestimaa Töölisühingute Keskliit, II kongressi protokoll, 28.03.1929–29.03.1929, ERA.994. f.1. t.6. l 23.

1933. aasta kongress, rahvusvaheliste suhete tasandilt väga olulised, millest tuleb pikemalt juttu kolmandas peatükis. Viimane, 1935. aasta kongress, langes aga juba segaduste ja jõupositsioonide paikapaneku ajajärku nii maailmas, Eestis kui ametiühinguliikumises.

ETK viies kongress toimus 12. mail 1935. aastal juba autoritaarse režiimi tingimustes. Tõsi küll, ametiühinguliikumisele ei olnud uus riigikord selleks hetkeks veel märkimisväärset mõju avaldanud. Probleemiks olid muutunud lahkkelid ETK-s endas. N-ö noorema ja vanema põlvkonna juhatuse liikmete vahel ilmnesis vastuolud. Kuna ETK juhatuse koosolekute protokolle säilinud ei ole, ei saa anda kindlat vastust, millised küsimused keskliidu lõhenemise põhjustasid, kuid üks olulisematest oli kommunistide püüdlus ühise väerinna loomiseks.¹³³

Nagu eelpool mainitud, püüdis Profintern 1930ndatel aastatel tänu paremradikaalsete meeleolude tugevnemisele Euroopas ja eelkõige Saksamaal korrigeerida oma poliitikat ja läheneda rohkem RAL-ile. 1933. aastal tehti ettepanek töörahva ühise väerinnaga liitumiseks Eestis nii ESTP-le kui ETK-le. ETK juhatuse seisukoht ühisfrondi asjus 1933. aasta juulis oli, et liit lähtub RAL-i põhimõtetest ega seosta end ühegi poliitilise vooluga. ETK juhatus vastas, et vasakpoolsetele ametiühingutele ei ole tehtud takistusi ühistööks ja osavõtuks ETK tööst, kui nad ei tööta RAL-i vastu. Nõudmiste eest, mille nimel Profintern soovis ühiselt võitlema asuda, oli ETK kogu aeg võidelnud. Komintern püüdis fronti luua riikide tasandil. Nii Sotsialistlik Töölisinternatsionaal kui RAL olid Profinternile vastanud, et riikide keskliitude tasandil ei tohiks kokkulepet sõlmida enne, kui rahvusvaheliselt tasandilt on selline otsus tulnud. ETK kavatses seda järgida.¹³⁴

Vasakpoolsem osa ETK liikmeskonnast püüdis end distantseerida ESTP-st ja samal ajal näidata, et neil ei ole midagi ühist kommunistidega. Selline käitumine oli tingitud ohust, et valitsus võib vajadusel kasutada meetmeid keskliidu vastu, mis pidi olema täiesti apoliitiline. Vaid lühiajalise stabiilse kogemusega ametiühinguliikumine oli sattunud uudsesse situatsiooni. Ühest küljest olid taaskord tegevusse asunud

¹³³ Kiik, Lembit. *Eesti Vabariigi ametiühingud: ajalooline ülevaade (1918–1940)*. Tallinn: Eesti Ametiühingute Keskliit, 1995, lk 114–115.

¹³⁴ Eestimaa Töölisühingute Keskliit, Kirjavahetus töölisorganisatsioonidega ühisrindega ühinemise küsimuses. Pahempoolsete tööliste ja kehvikute häälekandja „Võitluse Lipp“ nr. 3, 10. juunil 1933. a, 06.1933-09.1933, ERA. f. 994. n. 1. t. 14. l. 11-14.

kommunistid, püüdes luua ühisfronti, teisest küljest kardeti, et uus poliitiline režiim võib hakata jõudu rakendama ka ametiühingute suhtes, mis viimaks täide läks.¹³⁵

ETK juhatuse sisekriisis vastandusid vasaksotsialistist sekretär Lui Metslang ja tema toetajad parempoolsetele sotsialistidele, kes neljanda kongressi järel veel juhatuses domineerisid.¹³⁶ Kriisi haripunkt saabus, kui Lui Metslang võttis 21. veebruari 1935. aasta Päevalehes sõna, kirjutades, et ametiühinguliikumine on poliitiliselt täiesti sõltumatu ja lõhestamata.¹³⁷ Mõni päev hiljem vastas Erich Joonas Rahva Sõnas, hoiatades kommunistide peatõstmise eest ning süüdistades Lui Metslangi ja tema liitlasi, et ETK-s tehakse koostööd kommunistidega ja süüdistatakse sotsialiste valitsussõbralikkuses. Erich Joonas nimetas Lui Metslangi kahepalgeliseks, kes ühest küljest valitsuse ees lipitsedes ja ETK poliitilist sõltumatust tõestades, sillutab tegelikult teed kommunistidele. Selle tulemusena vabastati Erich Joonas Tööliste Hääle toimetaja ametikohalt.¹³⁸

Konflikt ETK-s läks nii kaugele, et viiendal kongressil tõstatasid parempoolsetest sotsialistidest saadikud probleemi, nagu oleks Eesti ametiühinguliikumine taandumas vabaametiühingulistelt alustelt ega järgi enam RAL-i põhimõtteid.¹³⁹ Kongress tervikuna möödus pingelises õhkkonnas. Esiteks tekitas vastuseisu küsimus, kas anda mandaat Üleriikliku Maatöörahma Ühingu (ÜMÜ) esindajatele, kellel selleks ETK põhikirja järgi õigust ei olnud. Saadikud oleks tulnud valida ühingu kongressil, kuid kuna ühingu tegevus oli peatatud ning kongressiks luba ei olnud, valis saadikud juhatuse. ÜMÜ esindajate sõnul oli luba kongressiks kaitsepolitseilt taotletud, kuid vastust ei saadud. ÜMÜ saadikutele hääle andmise küsimus oli vasak- ja parempoolsete ametiühingute jõupositsioonide seisukohalt oluline. Parempoolsed sotsialistid olid ÜMÜ saadikutele mandaadi andmise vastu, kuid kongressi enamus andis hääleõiguse.¹⁴⁰

Pärast Lui Metslangi ettekannet juhatuse tegevuse kohta otsustati arutelu ära jätta, ehkki parempoolsem osa delegaatidest seda soovis ning asuti uut juhatust valima.

¹³⁵ Kiik, Lembit. *Eesti Vabariigi ametiühingud: ajalooline ülevaade (1918–1940)*, Tallinn: Eesti Ametiühingute Keskliit, 1995, lk 115.

¹³⁶ Metslang, Lui. „Tööliskond ja valitsuse algatused”. *Päevaleht*. 21. veebruar 1935, lk 5.

¹³⁷ Joonas, Erich. „Ametiühingud saatuslikul teelahkmel”. *Rahva Sõna*. 23. veebruar 1935, lk 4.

¹³⁸ Kiik, Lembit. *Eesti Vabariigi ametiühingud: ajalooline ülevaade (1918–1940)*, Tallinn: Eesti Ametiühingute Keskliit, 1995, lk 114.

¹³⁹ Eestimaa Töölisühingute Keskliit, V kongressi protokoll, 12.05.1935, ERA.994. f.1 .t.20 l.4.

¹⁴⁰ Kiik, Lembit. *Eesti Vabariigi ametiühingud: ajalooline ülevaade (1918–1940)*, Tallinn: Eesti Ametiühingute Keskliit, 1995, lk 116.

Juhatusse pääsesid peaaegu täies koosseisus vasakpoolsemate vaadetega ametiühingutegelased. Endised parempoolsed juhatuse liikmed ei olnud rahul Erich Joonase peatoimetaja kohalt vallandamisega ning avaldasid arvamust, et ETK on taandumas RAL-i põhimõtetest ning teel kommunistliku ühisfrondi loomise suunas. Eelkõige oli süüdistus suunatud Lui Metslangi tegevusele, kes oli saanud uue töörahva ühise väerinna pöördumise ja selle põletanud. Eelmise juhatuse liikmete arvates oleks sekretär pidanud pöördumise esitama juhatusele, kes oleks selles osas võtnud kindla kommunistide vastase seisukoha.¹⁴¹

Lui Metslang vastas, et keskliit ei tee mingil juhul kommunistidega koostööd, sest see on vastuolus ETK põhimõtetega. Kirja olevat ta aga põletanud seetõttu, et tegu oli ainult ära kirjaga pöördumisest ESTP poole.¹⁴²

Kongress otsustas enamuse häälega, et ETK on jäänud truuks RAL-i põhimõtetele ega ole põhjust arvata nagu ei tegutseks see enam vabaametiühingulisel alusel. Parempoolsete resolutsioone ja proteste arvesse ei võetud. Selline olukord valmistas vanema põlvkonna ametiühingutegelastele, kellest ükski juhatusse ei pääsenud, tõsist muret ning kongress pälvis Rahva Sõnas nimetuse kui esimene vaikiv ETK kongress.¹⁴³

Viiendale kongressile hinnangut anda ei ole lihtne. Ühest küljest võib pidada Erich Joonase hoiatust ühisfrondi ja kommunismiohu eest prohvetlikuks. Viiendal kongressil valitud juhatuse koosnes tõepoolest suures osas sotsialistidest, kelle vaated olid senise juhtuümiku omadest pahempoolsemad. Mitu nendest olid ühisrindede toetajad ja asusid hiljem avalikult nõukogude võimu teenistusse. ETK kaldumist vasakule võib tõenäoliselt pidada majanduskriisi, paremäärmusluse kasvu, kommunistide uue taktika ja ametiühingute suhtelise nõrkuse sümbioosiks. Nimetus „vaikiv kongress” tundub asjaolusid arvesse võttes kohane. Korrektseks ei saa pidada ÜMÜ saadikutele mandaadi andmist, mis heidab varju ka uue juhatuse valimise protsessile tervikuna. Vaatamata sellele, valiti uus juhatuse delegaatide enamuse häälega ehk demokraatlikult ning vähemalt formaalselt tegutses edasi RAL-i põhimõtete alusel.¹⁴⁴

¹⁴¹ Eestimaa Töölisühingute Keskliit, V kongressi protokoll, 12.05.1935, ERA.994. f.1 .t.20 l.16.

¹⁴² Eestimaa Töölisühingute Keskliit, V kongressi protokoll, 12.05.1935, ERA.994. f.1 .t.20 l.16.

¹⁴³ Kiik, Lembit. *Eesti Vabariigi ametiühingud: ajalooline ülevaade (1918–1940)*, Tallinn: Eesti Ametiühingute Keskliit, 1995, lk 116.

¹⁴⁴ Kiik, Lembit. *Eesti Vabariigi ametiühingud: ajalooline ülevaade (1918–1940)*, Tallinn: Eesti Ametiühingute Keskliit, 1995, lk 135.

Aastaid 1935–1936 võib pidada ametiühingute aktiviseerumise perioodiks. Majanduskriisi mõjud hakkasid taanduma, liikmete arv kasvama, palgavõitlus edenes ja toimusid mitmed tööliste streigid, kus ametiühingud osalesid senisest aktiivsemalt. Teisest küljest püüdis valitsus suurendada kontrolli töölisliikumises. Kuigi ETK oli olnud valitsuse poolt väljapakutud Tööliskoja¹⁴⁵ loomise vastu, nimetades selle loomist parallelismiks, rajati see siiski 1936. aastal ning see hakkas paljuski täitma samu funktsioone, mis ETK. Samal ajal tekkis ka valitsusmeelne ERT, mis kuulutas oma ülesandeks ametiühingute ülevõtmise ning seadis Tööliskoja valmistel üles oma kandidaadid. Palgavõitlus jäi esialgu siiski ainult ETK ülesandeks ja valitsusele see ei sobinud. Samal aastal andis riigivanem välja dekree di töötulide lahendamise seaduse täienduseks, mis tähendas, et ametiühingutel ei olnud enam õigust töötüli algatada. 22. septembril 1936. aastal kõrvaldati sisekaitseüleva Kaarel Eenpalu käsul senine ETK juhatus ning asendati valitsuse määratud ajutise juhatusega.¹⁴⁶

Kaarel Eenpalu otsusega süüdistati viiendal kongressil juhatus ETK põhikirja rikkumises, tööle asumises kommunistliku partei ühisväerinna põhimõttel ning salajases poliitilises tegevuses. Osa juhatuses süüdistati otseselt seotuses kommunistliku propagandaga ja osa liikmeskonda väärinformatsiooni levitamises valitsuse kohta.¹⁴⁷

1936. aasta oktoobris toimus ametiühingute esindajate konverents, kus Kaarel Eenpalu selgitas juhatuse kõrvaldamise tausta ning valitsuse edaspidiseid plaane ametiühingutega. Siseminister süüdistas ametiühinguliikumist sattumises parteide – kommunistide, sotsialistide, marksistide ja vapside – mõju alla, samuti välismõjutustes.¹⁴⁸

Protokollist võib välja lugeda, et juhatuse väljavahetamist sellisel kujul pidasid mitmed ametiühingud põhjendamatuks nagu ka argumenti, et toetused ei peaks tulema väljastpoolt riigipiire. Leiti, et RAL-i liikmena on välismaalt tulevad toetused vabaametiühinguliseks tegevuseks olulised, sest riigi toetusest sõltuvate ühingute puhul ei ole tegu iseseisvate ametiühingutega. Avaldati kahtlust, kas väide, nagu oleks juhatus süüdi olnud kommunistliku rinde ja poliitiliste vaadete pealesurumises, oli õigustatud.

¹⁴⁵ Tööliskoja seadusega loodud Eesti tööstustööliste kutseesindus. Esimene koosolek valiti 1936. aastal.

¹⁴⁶ Kiik, Lembit. *Eesti Vabariigi ametiühingud: ajalooline ülevaade (1918–1940)*, Tallinn: Eesti Ametiühingute Keskliit, 1995, lk 119–125.

¹⁴⁷ Kiik, Lembit. *Eesti Vabariigi ametiühingud: ajalooline ülevaade (1918–1940)*, Tallinn: Eesti Ametiühingute Keskliit, 1995, lk 125.

¹⁴⁸ Eestimaa Töölisühingute Keskliit, Ametiühingute juhtivate tegelaste konverentsi materjalid (kõned, mandaadid jne), 08.10.1936, ERA. f.994, n.1, t.30, l.9.

Samuti leiti, et ametiühingud kaotavad streigivõimaluse, kuid selleta ei suuda töölised end kaitsta.¹⁴⁹ Millised seisukohad valitsesid sel ajal ametiühingutes tegelikult, ei tule protokollil põhjal selgelt välja. Sõnavõtjate neutraalsuse võib seada kahtluse alla, sest mõned nendest olid ühisrinde toetajad. Kuid ametiühingute seisukohalt tunduvad küsimused, miks ei püüdnud valitsus enne ETK juhatuse kõrvaldamist kasutada teisi meetodeid ning miks ei saanud töölised uut juhatust ise valida, põhjendatud.¹⁵⁰

Lembit Kiik nimetab EKP-ga koostööd teinud juhatuse liikmeteks Aleksander Jõeäart ja Nigol Andresenit.¹⁵¹ Olaf Kuuli jt nimetavad veel Aleksander Abenit ja Harald Roogi.¹⁵² Millised olid aga ülejäänud juhatuse liikmete vaated aastal 1936, on ebaselge. Seetõttu ei ole alust arvata, et kogu juhatus oleks olnud orienteeritud liitumisele ühise väerindega.

Võrreldes Karlis Ulmanise režiimiga Lätis, kus ametiühinguliikumine oli sunnitud minema põranda alla, olid Eesti valitsuse tehtud sammud siiski võrdlemisi leebed. Kuigi valitsus määras esmalt ametisse uue juhatuse, sai ETK edaspidi jälle juhatuse liikmeid ise valida. Toetused sõltusid küll valitsusest ja paralleelselt tuli tegutseda ERT-ga. Käesoleva töö seisukohalt on aga eriti oluline, et suhted RAL-iga ei olnud enam endised. Demokraatlikult valitud juhatuse terviklik väljavahetamine oli jätnud jälje ning ETK minetanud ERT kõrval oma senise tähtsuse. ETK oli jõudnud uude ajajärku, kus kümne aasta jooksul arendatud välissuhted hakkasid tasapisi hääbuma. Osaliselt säilis küll koostöö ja kirjavahetus RAL-iga, kuid endist toetust ja suhtlust juhatuste vahel pärast 1936. aastat ei eksisteerinud.¹⁵³

¹⁴⁹ Eestimaa Töölisühingute Keskliit, Ametiühingute juhtivate tegelaste konverentsi materjalid (kõned, mandaadid jne), 08.10.1936, ERA, f.994, n.1, t.30, l.48.

¹⁵⁰ Eestimaa Töölisühingute Keskliit, Ametiühingute juhtivate tegelaste konverentsi materjalid (kõned, mandaadid jne), 08.10.1936, ERA, f.994, n.1, t.30, l.67.

¹⁵¹ Kiik, Lembit. Eesti Vabariigi ametiühingud: ajalooline ülevaade (1918–1940). Tallinn: Eesti Ametiühingute Keskliit, 1995, lk 125.

¹⁵² Kuuli, Olaf jt. *Tööraha riigi eest*. Tallinn: Rahva Sõna, 1967, lk 354–355.

¹⁵³ Kiik, Lembit. Eesti Vabariigi ametiühingud: ajalooline ülevaade (1918–1940). Tallinn: Eesti Ametiühingute Keskliit, 1995, lk 135.

3. Rahvusvahelise Ametiühingute Liidu mõju Eestimaa Töolisühingute Keskliidu tegevusele

3.1 RAL-i ja ETK majanduspoliitilised eesmärgid

ETK suhted RAL-iga baseerusid viimase põhimõtete järgimisel ja eesmärkide elluviimisel. Nagu eelpool mainitud, tähendas see rahvusvahelist materiaalist ja moraalist toetust Eesti iseseisvate ametiühingute tegevusele. Alates 1928. aastast, mil ETK RAL-iga liitus, kuni ETK vabaametiühingulise tegevuse lõpuni 1936. aastal korraldas RAL rea eriteemalisi konverentse, kus osalesid teiste seas ka ETK esindajad. Olulisemad olid RAL-i korralised konverentsid. Vabaametiühingulise ETK liikmeksoleku ajal toimus kolm konverentsi. Esimene 1930. aastal Stockholmis, teine 1933. aastal Brüsselis ja kolmas 1936. aastal Londonis. Käesoleva töö seisukohalt on olulised kaks esimest, mille resolutsioonid, nende vastuvõtmine ja täitmine mahuvad ETK vabaametiühingulise tegutsemise ajajärku. 1930. aasta 7–11. juulini kestnud Stockholmi konverents oli Eesti ja RAL-i suhete seisukohalt eriti olulise tähtsusega.

Stockholmi konverentsil võttis RAL vastu rea resolutsioone ja otsuseid, mis mõjutasid oluliselt kogu Euroopa, sealhulgas Eesti ametiühinguliikumist. Vähem kui aasta pärast Stockholmi konverentsi toimus ETK kolmas kongress, kus võeti vastu järgmine resolutsioon: „ETK kolmas kongress, kuulates ära ja arutades läbi RAL-i Stockholmi kongressi otsuseid, tunnustab need täiel määral omaks ning kohustab ETK juhatust antud võimaluste piires astuma samme nende teostamiseks ka Eestis.”¹⁵⁴

Selle resolutsiooni vastuvõtmine annab tunnistust, et Eesti iseseisvad ametiühingud ETK juhtimisel järgisid vähemalt formaalselt RAL-i juhtnööre. Kui tõsiselt nendesse ettekirjutustesse tegelikult suhtuti ning millises mahus õnnestus neid ellu viia, saab aimu, kui võrrelda RAL-i Stockholmi kongressi resolutsioone ETK kolmanda, neljanda ja viienda kongressi protokollidega ning sellesse ajavahemikku jääva kirjavahetusega. Ühed olulisemad on majanduspoliitikat puudutavad RAL-i otsused. Need hõlmasid nii rahvusvahelist kui riiklikku tasandit.

¹⁵⁴ Eestimaa Töolisühingute Keskliit, III kongressi protokoll ja delegaatide mandaadid, 11.04.1931–12.04.1931, ERA.994. f. 1. t.7. l. 16.

ETK kolmas kongress kogunes 1931. aasta aprillis, vähem kui aasta pärast RAL-i Stockholmi konverentsi. Majanduskriis seadis töölised raskesse olukorda. ETK juhatus pidas võiduks, kui ametiühingud suutnuks hoida senist positsiooni.¹⁵⁵

Palgavõitlus oli varasemaga võrreldes muutunud passiivsemaks. Kui varem nõuti palgatingimuste parandamist, siis kriisi oludes püüti senistest palgatingimustest kinni pidada ja teha kõik keskliidust olenev, et palku ei langetataks, kuid juba kolmanda kongressi ajaks oli selge, et kõikides tööstusvaldkondades pole see õnnestunud. Ametiühingud olid nõudnud, et riik kehtestaks tööliste palga alammäärad, alla mille tasu maksta ei tohi, kuid edutult. Leiti, et ametiühingutes on endiselt liiga vähe töölisi ja rohkem rõhku tuleks panna organiseerimistööle. Rohkem organiseerunud töölisi tähendas, et liikmemaksudest on võimalik koguda streigikapitali.¹⁵⁶

ETK kolmandal kongressil kinnitati lisaks vastuvõetud otsusele järgida RAL-i resolutsioone ka ETK tegevuskava järgmise kongressini, mis sisaldas muuhulgas: „Riigi- ja rahvamajanduse arenemisele mõjuavaldamist RAL-i majanduspoliitika programmi vaimus, et luua ka Eesti tööliklassile soodsamad eeldused oma majanduslike sihtide saavutamiseks.”¹⁵⁷

1933. aasta veebruaris saatis ETK juhatus RAL-ile kirja, milles anti ülevaade Stockholmi konverentsi majanduspoliitikat puudutavate otsuste elluviimisest. Kirjas seisab, et „Eestis valitseva majandusliku olukorra ja sotsiaalsete vahekordade tõttu ei ole Eesti ametiühingud saavutanud majandus- ja sotsiaalpoliitilisel alal nii häid tulemusi, kui arenenud tööstusmaade ametiühingutel on läinud korda seda teha. Siiski on ETK pidanud oma majanduspoliitilises tegevuses silmas RAL-i Stockholmi kongress juhtnööre.”¹⁵⁸

Millised olid siis kõne all olevad RAL-i juhtnöörid?

RAL leidis, et senine kapitalistlik majandussüsteem on aegunud ning kriisist väljumiseks on vaja ümberkorraldusi sotsialistliku rahvamajanduse põhimõtetel. Esiteks oli oluline rahvusvahelise tasandi nõuetest majandust takistavate tollibarjääride ja

¹⁵⁵ Eestimaa Töölisühingute Keskliit, III kongressi protokoll ja delegaatide mandaadid, 11.04.1931–12.04.1931, ERA. f.994, n.1, t.7, l.2.

¹⁵⁶ Eestimaa Töölisühingute Keskliit, III kongressi protokoll ja delegaatide mandaadid, 11.04.1931–12.04.1931, ERA. f.994, n.1, t.7, l. 20

¹⁵⁷ Eestimaa Töölisühingute Keskliit, III kongressi protokoll ja delegaatide mandaadid, 11.04.1931–12.04.1931, ERA.994. f. 1. t.7. l. 24.

¹⁵⁸ Eestimaa Töölisühingute Keskliit, Rahvusvahelisele Ametiühingute Liidule ning teistele välismaa töölisorganisatsioonidele saadetud informatsioon Eesti poliitilise, majandusliku ja sotsiaalse olukorra, Keskliidu tegevuse ja liikmesorganisatsioonide kohta, 27.02.1928–12.03.1935, ERA.994. f.1. t.3. l.36.

tollitoetuste tühistamine ning kaubanduslepingutele ühtsete regulatsioonide kehtestamine.¹⁵⁹

Eestis kehtestas kõrged kaitsetollid 1929. aastal Otto Strandmani valitsus. ETK saatis valitsusele märgukirjad, milles palus nende kaotamist. Samuti oli keskliit korraldanud protestikoosolekuid kõrgete kaitsetollide vastu, mis ei aitavat leevendada tööpuudust, vaid pärssivat võimalusi veelgi.¹⁶⁰

ETK nõue võib tunduda esmapilgul mõistetamatu, sest kõrged kaitsetollid, mis piiravad importi, suurendavad sisemaal toodetud kaupade tarbimist. Tarbimise kasvu tõttu tekivad uued töökohad. Siinkohal tuleb aga arvesse võtta üleeuroopalist olukorda.

ETK seisukoha annab edasi kolmanda kongressi resolutsioon, mis sisaldab järgmist: „Kõige rohkem takistab elustandardi paranemist, eriti Euroopa maades, kaitsetollide süsteem, mille läbi muutuvad odavad kaubad tarbijatele kättesaamatuks ning paljude maade tootjad hoiavad oma tööliste palgad madalal ja oma kaupade hinnad kõrgel sisemaal.”¹⁶¹

Kuna paljud riigid olid kehtestanud importkaupadele kõrged kaitsetollid, tähendas see, et tööstus, mis oli suunatud eksportkaupade tootmisele, pidi ümber orienteeruma tootmiseks siseturule. Eestis puudutas see eelkõige suurtööstust. Ümberorienteerumine võttis aega ning osa ettevõtteid lõpetas tegevuse, millega kaasnes töötuse kasv. Samuti mõjutasid riikide kehtestatud kõrged kaitsetollid põllumajandussektori töölisi, sest sealgi kahanesis ekspordivõimalused ning hinnalangus siseturul vähendas töökohtade arvu ning langetas palku.¹⁶²

RAL-i nõue oli suunatud kõikidele tema liikmetele, et iga riigi ametiühingud astuksid välja kõrgete tollitariifide vastu. Seega tuleb ETK kõrgete tollitariifide vastaseid märgukirju vaadelda laiemas kontekstis, võttes arvesse siseriikliku ja üleeuroopalise majandusliku olukorra seoseid.

Tollid mängisid tähtsat rolli elukalliduse kasvus, mille vastu RAL ja ETK võitlesid. ETK 1933. aasta kongressil selgus viimaste tegutsemisaastate ülevaatest, et

¹⁵⁹ „Resolutionen und Beschlüsse: angenommen vom 5.Ordentlichen Kongress des Internationalen Gewerkschaftsbundes Stockholm 1930”. *Tätigkeit und Bestrebungen des Internationalen Gewerkschaftsbundes 1927/1930*. Amsterdam:Internationaler Gewerkschaftsbund, 1930, lk 411–412.

¹⁶⁰ Eestimaa Töölisühingute Keskliit, III kongressi protokoll ja delegaatide mandaadid, 11.04.1931–12.04.1931, ERA.994. f. 1. t.7. l. 18–19.

¹⁶¹ Eestimaa Töölisühingute Keskliit, III kongressi protokoll ja delegaatide mandaadid, 11.04.1931–12.04.1931, ERA.994. f. 1. t.7. l. 22.

¹⁶² Kiik, Lembit. *Eesti Vabariigi ametiühingud: ajalooline ülevaade (1918–1940)*. Tallinn: Eesti Ametiühingute Keskliit, 1995, lk 91.

liit on seisnud vastu esmatarbekaupade kõrgetele hindadele ning nõudnud nende tollimaksude alandamist lähtudes töövõtjate palkade langusest. Valitsus määras ametisse hindade komissari ja majandusministeeriumi juurde loodi kaupade kvaliteedi ja õiglaste hindade selgitamiseks komisjon, kuhu kuulus ka ETK esindaja. Neljanda kongressi protokollist saab välja lugeda, et komissari töö ei olnud keskliidule andnud meelepärast tulemust.¹⁶³

Lembit Kiige väitel ei kasvanud elukallidus kriisi ajal tegelikult oluliselt ja põllumajandustoodete ning tööstussaaduste hinnad hoopis langesid. Küll aga oli probleem ekspordi kahanemisest ja madalamatest hindadest tulenev tööpuudus, mis langetas elatustaset.¹⁶⁴

Selle põhjal saab järeldada, et ETK võttis RAL-i majandusplatvormis sisalduvat tollitariifide alandamise nõuet vägagi tõsiselt esitades valitsusele vastavad nõudmised. Teiseks nõudis RAL rahanduspoliitikat, mis aitaks hoida rahakurssi stabiilsena, eelistatult kulla alusel, ning aitaks seeläbi kaasa majanduse taastumisele.¹⁶⁵ ETK vastuses RAL-ile seisab, et koos ESTP-ga on seistud selle eest, et raha väärtus oleks seotud kullaga ning seda hoitaks stabiilsena, sest väärtuse langetamisega langeks tööliste palgad ning see tekitaks majanduslikku ebastabiilsust.¹⁶⁶ Kuna kiri RAL-ile oli saadetud 1933. aasta veebruaris, sai ETK raporteerida, et selle ajani oli raha väärtuse hoidmine õnnestunud ning väärtuse langetamine seadusega tõkestatud.

Krooni devalveerimise küsimus põhjustas erakondade vahel lahkarvamusi ning protsess jäi venima. ESTP oli kindlalt devalveerimise vastu, põhjendades seda tööliste olukorra halvenemisega. Tegelikult oleks devalveerimisega kaasnenud püsiv- ja muutuvkulude proportsioonide muutus, mida majandus vajab. Riigid, mis oli langetanud oma raha väärtuse, olid ekspordi konkurentsivõime poolest paremas olukorras. Eesti olukorda halvendas seegi, et eksport oli suunatud riikidesse, mis lahkusid kulla aluselt. Põllumajanduses, mis eksportis rohkem, kui importkaupu tarbis, oleks devalveerimine põhjustanud eksporthindade kasvu ja see oleks kompenseerinud väliskaupade hinna

¹⁶³ Eestimaa Töölisühingute Keskliit, Keskliidu Nõukogu koosoleku ja IV kongressi materjalid (protokollid, ettekanded, mandaadid jne), 22.04.1933–23.04.1933, ERA.994. f.1. t.11. l. 9.

¹⁶⁴ Kiik, Lembit. *Eesti Vabariigi ametiühingud: ajalooline ülevaade (1918–1940)*. Tallinn: Eesti Ametiühingute Keskliit, 1995, lk 91.

¹⁶⁵ „Resolutionen und Beschlüsse: angenommen vom 5.Ordentlichen Kongress des Internationalen Gewerkschaftsbundes Stockholm 1930“. *Tätigkeit und Bestrebungen des Internationalen Gewerkschaftsbundes 1927/1930*. Amsterdam:Internationaler Gewerkschaftsbund, 1930, lk 411–412.

¹⁶⁶ Eestimaa Töölisühingute Keskliit, Keskliidu Nõukogu koosoleku ja IV kongressi materjalid (protokollid, ettekanded, mandaadid jne), 22.04.1933–23.04.1933, ERA.994. f.1. t.11. l. 8.

tõusu mitmekordselt. Tööstuses oleks devalveerimine toonud kasu peamiselt välismaale eksportivatele ettevõtetele. Tööliste olukord oleks paranenud, sest majanduse elavnemine oleks vähendanud tööpuudust.¹⁶⁷

Pikaajalise poliitilise vaidluse tulemusena, devalveeriti viimaks 1933. aasta juunis Eesti krooni 35 protsenti. ETK nõudis selle peale 35-protsendilist palgatõusu.¹⁶⁸ Vaatamata sotsialistide kartustele, aitas devalveerimine Eestil majanduskriisist väljuda. Elukallidus tõusis selle tulemusena vähem kui 10 protsenti ning seetõttu loobus ETK 35-protsendilise palgatõusu nõudmisest.¹⁶⁹

Stockholmi konverentsi teised rahvusvahelise tasandi majanduspoliitilised otsused seostusid enamjaolt rahvusvaheliste organisatsioonide ja institutsioonidega nagu näiteks rahvusvaheline majanduslik vahekohus või Rahvasteliidu juurde loodav Majandusamet ega puutunud vahetult ETK igapäevategevustesse.¹⁷⁰

Riikide tasandi majanduspoliitika osas soosis RAL küll majanduse ratsionaliseerimist, kuid tingimusel, et uute tehnoloogiliste vahendite ja meetodite kasutuselevõttuga rakendataks töölistele vajalikke kaitsvaid meetmeid ja nende elatustaseme kasv oleks vastavuses tootmise kasvuga. Töölistele, kes ratsionaliseerimise tulemusena ametist vabastati, nõuti rakenduse leidmist mujal ja kui see ei olnud võimalik, toetuse maksmist. Ühes ratsionaliseerimisega pidi olema täielikult tagatud ka töötajate tervis ja ohutus ning heaolu kasv ehk suurenenud palgad, vähem töötunde ja kindlaksmääratud puhkused.¹⁷¹

ETK vastas kolm aastat hiljem oma kirjas lakooniliselt, et tööstuse ratsionaliseerimine ei olnud Eestis majandusliku olukorra ja sotsiaalsete vahekordade tõttu täielikult õnnestunud.¹⁷²

¹⁶⁷ Valge, Jaak. „Okkiline devalveerimine: Eesti krooni kursi ümberhindamine aastail 1931–1933“. *Akadeemia*. nr 8, 1997, lk 1613–1616.

¹⁶⁸ Kiik, Lembit. *Eesti Vabariigi ametiühingud: ajalooline ülevaade (1918–1940)*. Tallinn: Eesti Ametiühingute Keskliit, 1995, lk 100.

¹⁶⁹ Kiik, Lembit. *Eesti Vabariigi ametiühingud: ajalooline ülevaade (1918–1940)*. Tallinn: Eesti Ametiühingute Keskliit, 1995, lk 100.

¹⁷⁰ „Resolutionen und Beschlüsse: angenommen vom 5.Ordentlichen Kongress des Internationalen Gewerkschaftsbundes Stockholm 1930“. *Tätigkeit und Bestrebungen des Internationalen Gewerkschaftsbundes 1927/1930*. Amsterdam:Internationaler Gewerkschaftsbund, 1930, lk 411–412.

¹⁷¹ „Resolutionen und Beschlüsse: angenommen vom 5.Ordentlichen Kongress des Internationalen Gewerkschaftsbundes Stockholm 1930“. *Tätigkeit und Bestrebungen des Internationalen Gewerkschaftsbundes 1927/1930*. Amsterdam:Internationaler Gewerkschaftsbund, 1930, lk 412–413.

¹⁷² Eestimaa Töölisühingute Keskliit, Rahvusvahelisele Ametiühingute Liidule ning teistele välismaa töölisorganisatsioonidele saadetud informatsioon Eesti poliitilise, majandusliku ja sotsiaalse olukorra, Keskliidu tegevuse ja liikmesorganisatsioonide kohta, 27.02.1928–12.03.1935, ERA.994. f.1. t.3. l.36.

Rahandus- ja krediidipoliitika valdkonnas oli RAL otsustanud, et ametiühingud peavad saama osaleda riikide rahandus- ja krediidipoliitika kontrollimisel.¹⁷³ ETK aruandes seisab, et Eesti Panga nõukogus on ETK esindaja ja Maapanga nõukogus Eesti Maatöölise Liidu esindaja. Erapangad olid laenude tõttu riiklike pankade kontrolli all ning ETK nõudis veelgi suuremat riigi kontrolli erapankade üle.¹⁷⁴

Stockholmi konverentsi otsusega toetas RAL mõningate valdkondade riigistamist nagu näiteks loodusvarad või transport. Eesmärk oli piirata erakapitalil põhinevaid monopole.¹⁷⁵ Maavarad ja suurem hüdroenergia tootmine olidki Eestis riigistatud. Põlevkivi ümbertöötamisel domineeris riiklik tööstus. Turba töötlemisel olid esikohal samuti riigi ja kohalike omavalitsuste tööstused. Hästi toimis riiklik metsatööstus. Veejõudu laialdaselt ei rakendatud, kuid elektrijaamad olid riigi ning omavalitsuste käes. Riigile kuulusid raudtee ja sideteenused. Mõne tööstusvaldkonna puhul nagu näiteks tsemendi- või tekstiilitööstus ja transport, nõudis ETK koos ESTP-ga riigistamist. Lisaks andis ETK juhatus RAL-ile teada, et mitmed eraettevõtetest suurtööstused on tegelikult riigi omand, kuna eramajandus ei ole majanduskriisi raskuste tõttu võimeline riigipankadelt võetud laene õigeaegselt tagasi maksma.¹⁷⁶

Majanduse läbipaistvus ja järelevalve oli RAL-i silmis vajalik osa majanduspoliitikast. Avalik pidanuks olema teave, mis puudutas nii töötajate arvu, tootmist, hindu, palku, sotsiaalkindlustusmaksleid kui ettevõtte tulu. Ettevõtete kontrollimiseks nägi RAL ette institutsioone, kus oleks esindatud ka ametiühingud. Ametiühingute esindajate kuulumine majanduslikesse institutsioonidesse oli RAL-i poliitikas väga oluline.¹⁷⁷ ETK vastuses ilmneb, et nõutud on Tööstusliku

¹⁷³ „Resolutionen und Beschlüsse: angenommen vom 5.Ordentlichen Kongress des Internationalen Gewerkschaftsbundes Stockholm 1930“. *Tätigkeit und Bestrebungen des Internationalen Gewerkschaftsbundes 1927/1930*. Amsterdam:Internationaler Gewerkschaftsbund, 1930, lk 413.

¹⁷⁴ Eestimaa Töölisühingute Kesklit, Rahvusvahelisele Ametiühingute Liidule ning teistele välismaa töölisorganisatsioonidele saadetud informatsioon Eesti poliitilise, majandusliku ja sotsiaalse olukorra, Keskliidu tegevuse ja liikmesorganisatsioonide kohta, 27.02.1928–12.03.1935, ERA.994. f.1. t.3. l.36.

¹⁷⁵ „Resolutionen und Beschlüsse: angenommen vom 5.Ordentlichen Kongress des Internationalen Gewerkschaftsbundes Stockholm 1930“. *Tätigkeit und Bestrebungen des Internationalen Gewerkschaftsbundes 1927/1930*. Amsterdam:Internationaler Gewerkschaftsbund, 1930, lk 413.

¹⁷⁶ Eestimaa Töölisühingute Kesklit, Rahvusvahelisele Ametiühingute Liidule ning teistele välismaa töölisorganisatsioonidele saadetud informatsioon Eesti poliitilise, majandusliku ja sotsiaalse olukorra, Keskliidu tegevuse ja liikmesorganisatsioonide kohta, 27.02.1928–12.03.1935, ERA.994. f.1. t.3. l.36-37.

¹⁷⁷ Resolutionen und Beschlüsse: angenommen vom 5.Ordentlichen Kongress des Internationalen Gewerkschaftsbundes Stockholm 1930“. *Tätigkeit und Bestrebungen des Internationalen Gewerkschaftsbundes 1927/1930*. Amsterdam:Internationaler Gewerkschaftsbund, 1930, lk 413.

Konjunktuuribüroo asutamist, mis peaks tegutsema Riigi Statistika Keskbüroo juures ning selle ülesanne oleks tegeleda põhjalikumalt andmetega, mis puudutaksid eelkõige tootmist ja turustamist. Nõuti ka majandusministeeriumi pidevat kontrolli suurtööstuste üle. ETK esindaja oli Riigi Statistika Nõukogus ning ETK nõudis, et nende esindaja oleks ka Riigi Majandusnõukogus.¹⁷⁸

Lisaks kõikidele eespool välja toodud juhtnööridele on RAL-i Stockholmi kongressi siseriiklikku majanduspoliitikat puudutavates otsustes kirjas ka tarbijate keskühistute võrgu laiendamine, põllumajanduse tootlikkuse suurendamine ja maatööliskonna elatustaseme kasvatamine, tootmise suurendamine siseturu tarbeks ning tööliste sissetulekute kasvatamine ja õiguste suurendamine.¹⁷⁹

Nende järgmise kohta ETK RAL-ile tagasisidet ei andnud. Sellegipoolest jääb kongresside ja kirjavahetuse põhjal mulje, et suures osas püüti RAL-i ettekirjutusi täita. Tõsi küll, kõikides punktides see ühtviisi hästi ei õnnestunud. Näiteks krooni väärtuse hoidmine, mis 1933. aasta veebruaris küll veel püsis, kuid otsustati sama aasta juunis devalveerida. Resolutsioonide elluviimise edukus on küsitav, kuid samme selles suunas astuti ning ettekirjutusi püüdis ETK järgida üsna täpselt.

Mõni kuu pärast ETK neljandat kongressi, 1933. aasta 30. juulist kuni 3. augustini, toimus Brüsselis kuues RAL-i konverents. Konverentsil korraldati majandusvaldkonnas enamjaolt Stockholmi konverentsi otsuseid ja nende elluviimise vajadust. Päris uusi nõudmisi oli vähe.¹⁸⁰

Majanduspoliitika valdkonnas osutati Brüsselis uuesti sotsialistliku plaanimajanduse kehtestamise vajadusele, mille nõuded olid juba Stockholmis kehtestatud. Konverents rõhutas, et senise kapitalistliku majandussüsteemiga ei ole võimalik kriisist väljuda, sest kriis ongi erakapitalil baseeruva majandussüsteemi tulemus. Seetõttu oli vajalik, et tööliskond võitleks plaanimajanduse kehtestamise eest rahvusvahelisel ning riiklikul tasandil. Vaid uus sotsialistlik majandussüsteem võiks

¹⁷³ Eestimaa Töölisühingute Keskkliit, Rahvusvahelisele Ametiühingute Liidule ning teistele välismaa töölisorganisatsioonidele saadetud informatsioon Eesti poliitilise, majandusliku ja sotsiaalse olukorra, Keskliidu tegevuse ja liikmesorganisatsioonide kohta, 27.02.1928–12.03.1935, ERA.994. f.1. t.3. l.38.

¹⁷⁹ „Resolutionen und Beschlüsse: angenommen vom 5.Ordentlichen Kongress des Internationalen Gewerkschaftsbundes Stockholm 1930“. *Tätigkeit und Bestrebungen des Internationalen Gewerkschaftsbundes 1927/1930*. Amsterdam:Internationaler Gewerkschaftsbund, 1930, lk 412–416.

¹⁸⁰ „Resolutions and Decisions Adopted by the Sixth Ordinary Congress of the I.F.T.U. Brussels 1933“. *The Activities of the International Federation of Trade Unions 1930–1932*. Paris: International Federation of Trade Unions, 1934, lk 403–408.

kriisi lõpetada. Konverentsi resolutsioonis hoiatati ka selle eest, et töölisklass ei laseks end eksitada demagoogilistest lubadustest, mis tõusevad esiplaanile diktatuuririikides. Need viivat töölisklassi lõpuks veelgi suuremasse vaesusesse. Päästa võib vaid praeguse süsteemi täielik rekonstrueerimine sotsialistlikest tõekspidamistest lähtudes. Uus majanduslik orientatsioon tähendas nii rahvusvahelisel kui riikide tasandil uute töökohtade loomist, töötundide vähendamist nii palju, et töökohti ja palku oleks kõikidele töölistele ning elatustase paraneks. Uue majanduspoliitikaga kaasnevat valuuta väärtuste stabiliseerumine ning tollibarjääride kaotamine.¹⁸¹

ETK neljas kongress oli RAL-i juhtnööridele tuginedes loodud majandusprogrammi juba sama aasta aprillis kinnitanud. Kolmas kongress oli vaid piirdunud rahvamajanduse loosungi püstitamisega, kuigi sellega kaasnevaid muudatusi ja nõudmisi oli valitsusele esitatud. Neljas kongress formuleeris ja kinnitas selle kava konkreetse ja terviklikuna. Resolutsioonis seisis: „Kogu rahvamajanduse elustamist ja juhtimist kindla plaani alusel. Tööstusalade, kus erakapital on osutunud röövkapitaliks, andmist riigile. Era-, suur- ja kesktööstuse andmist riigi kontrolli alla. Hinnaameti asutamist, mis reguleeriks hindu ja võitleks ettevõtjate liigkasu saamise vastu. Ühistegevuse arendamist eelkõige põllumajanduses. Revideerida tööstussaaduste kõrgeid tole. Võtta riigi kätte väliskaubandus ning arendada tihedat majanduslikku koostööd lähinaabritega. Riigistada tähtsamad aktsiapangad ja kindlustuskassad ning kehtestada teiste üle riiklik kontroll. Suurendada töövõimalusi ja rahva ostujõudu rakendades kavakindlalt kapitali ja krediiti majanduselu vajalikemates ja elujõulisemates valdkondades. Hoida ära töötasu ja laiade rahvahulkade ostujõu alanemist. Hoida ära Eesti raha väärtuse langemist. Lühendada tööpäeva tööstuses, transpordis, kaubanduses ja sides, minnes üle 40 tunnisele töönalale, hoidudes sealjuures töötasu alanemisest.”¹⁸²

Sellist kokkuvõtlikku resolutsiooni on hea võrrelda RAL-i kehtestatuga, samuti ETK kolmanda ja neljanda kongressi vahelisel ajal ette võetud sammude ja nõudmistega. Saab öelda, et ETK püüdis järgida RAL-i juhtnööre päris täpselt, kattes kõik väljatoodud majanduspoliitilised nõudmised praktiliselt n-ö üks-ühele. ETK

¹⁸¹ „Resolutions and Decisions Adopted by the Sixth Ordinary Congress of the I.F.T.U. Brussels 1933”. *The Activities of the International Federation of Trade Unions 1930–1932*. Paris: International Federation of Trade Unions, 1934, lk 405–406.

¹⁸² Kiik, Lembit. *Eesti Vabariigi ametiühingud: ajalooline ülevaade (1918–1940)*. Tallinn: Eesti Ametiühingute Keskkliit, 1995, lk 99.

nõukogu koosolekul 1934. aasta 25. märtsil võeti vastu rahvamajanduse elustamise kava, millega ühinesid töölisvanemad, piirkondlikud tööliskonverentsid ja tööliste koosolekud. Eriline rõhk oli tööstuslike ja suurkaubanduslike ettevõtete riikliku kontrolli küsimusel. Kontrolli oli vaja, et oleks võimalik kindlaks teha palgaolude korraldamise puhul tööstuse kandevõime ning kapitali väljavoolu tõkestamiseks. Koostati välismaalt tagasitoodava kapitali Eesti rahvamajanduses ärakasutamise seaduse eelnõu. Eesmärk oli riigi- ja rahvamajanduse arenemisele mõju avaldamine RAL-i majanduspoliitika programmi vaimus, et luua ka Eesti töölisklassile soodsamad eeldused oma majanduslike sihtide saavutamiseks.^{183; 184}

3.2 Sotsiaalpoliitilised eesmärgid ja demokraatia küsimus

RAL-i jaoks teine oluline valdkond puudutas sotsiaalküsimusi. Stockholmi konverentsil võttis RAL vastu otsuse töötada välja sotsiaalprogramm, mis nägi ette kolme olulise valdkonnaga tegelemist. Esiteks sotsiaalkindlustust, mis tähendas tervise-, invaliidsuse-, vanadus-, elu, töökaotus-, emadus-, õnnetus-, haiguskindlustuse ja peretoetuse kehtestamist. Teiseks tööliste kaitset ehk kindlat tööaega, puhkust, naiste, laste ja noorte kaitset, tööliste väljaõpet, streigiõigusi, töölepingut, sõna- ja arvamusevabadust, iganädalast puhkepäeva ja tööalast konsultatsiooni. Kolmandaks kontrolli ja ennetust tööinspeksiooni kaudu, sõnavabadust ja ametiühingute koostööd vabrikutööliste kaitseks ning õnnetuste ennetamist masinate paremate meetmete tutvustamise ning tööliste õige ettevalmistuse kaudu.¹⁸⁵

ETK kolmanda kongressi protokollist selgub, milliseid konkreetseid samme RAL-i ettekirjutustest lähtuvalt oli juba astunud või sooviti teha, lisaks juba eelpool mainitud RAL-i Stockholmi konverentsi resolutsioonide täies mahus vastuvõtmisele. ETK oli avaldanud toetust töölisvanemate seaduse ning meistrite, õppinud tööliste ja tööstusõpilaste seaduse kehtestamisele. Samuti õnnetusjuhtumite ja kutsehaiguste vastu kindlustamise seaduse kehtestamisele.¹⁸⁶ Kuna valitsuses oli kaks ESTP liiget¹⁸⁷, tundus töölisvanemate ja õnnetusjuhtumite seaduste vastuvõtmine realistlik.¹⁸⁸

¹⁸³ Eestimaa Töölisühingute Keskliit, V kongressi protokoll, 12.05.1935, ERA.994. f.1. t.20 l.11.

¹⁸⁴ Eestimaa Töölisühingute Keskliit, V kongressi protokoll, 12.05.1935, ERA.994. f.1. t.20 l.24.

¹⁸⁵ „Resolutionen und Beschlüsse: angenommen vom 5.Ordentlichen Kongress des Internationalen Gewerkschaftsbundes Stockholm 1930“. *Tätigkeit und Bestrebungen des Internationalen Gewerkschaftsbundes 1927/1930*. Amsterdam:Internationaler Gewerkschaftsbund, 1930, lk 415–416.

¹⁸⁶ Eestimaa Töölisühingute Keskliit, III kongressi protokoll ja delegaatide mandaadid, 11.04.1931–12.04.1931, ERA.994. f. 1. t.7. l. 19–20.

Töölisvanemate seaduse eesmärk oli anda tööliste esindajatele tugevam õiguslik kaitse ja positsioon. 1931.aastal tööstuslike kätiste töölistkonna asutuste seadus jõustuski. Sellega paranes töölisvanemate positsioon, kuid nende valimine ei muutunud kohustuslikuks ega andnud neile õigust ettevõtte juhtimises kaasa rääkida.¹⁸⁷

Õnnetusjuhtumite ja kutsehaiguste seadus oleks suurendanud abirahasid ja pensione ning kindlustusühingute juhtimisse oleks kaasatud tööliste esindajad. Seadus oleks hõlmanud kõiki töö- ja õppelepingu alusel, kuid selle eelnõu jäi välja töötamata.¹⁹⁰

Valitsuselt nõuti ka tööpuuduse kindlustamise seaduse kehtestamist, mille abil muutuks võitlus tööpuudusega efektiivsemaks. ETK soovis töötutele toetuse andmist ja hädaabitööde korraldamist, mida osaliselt ka tehti.¹⁹¹

Kõige suurem oli tööpuudus pärast hooajatööde lõppu. 1931. aastal esitas ETK valitsusele märgukirja, nõudes miljoni krooni eraldamist avalikeks töödeks ja veel 300 000 puudustkannatavate perede laste ja töövõimetute abistamiseks. Riik eraldas avalikele töödele 600 000 krooni ning hakkas pakkuma toiduabi. Tööpuuduse täielikuks likvideerimiseks sellest ei piisanud. Järgmisel aastal nõudis ETK täiendavate krediitide avamist.¹⁹² Nõue oli, et krediitid määrataks nii, et kõik tööd vajavad töötud saaksid tööd. ETK neljas kongress nentis, et ehkki krediite oli rohkem kui varem, ei olnud neid ikka piisavas ulatuses.¹⁹³ Lisaks nõudis ETK töötute abiraha seaduse vastuvõtmist ning tehti ettepanek seaduse puudumiseni korraldada riiklike abirahade jagamist ETK kaudu ehk eelkõige ametiühingute liikmetele.¹⁹⁴ Võib öelda, et ETK võitlus tööpuuduse vastu oli kasvanud. Lisaks nõuetele sunduslikuks kindlustamiseks tööpuuduse vastu ja ulatuslike avalike tööde korraldamiseks soovis ETK tööpuuduse põhjalikku statistikat. Sundusliku tööpuuduse vastu kindlustamise seaduse eelnõu esitati Tööpuuduse Vastu Võitlemise Komiteele, kuhu kuulus ka ETK esindaja, kuid see ei leidnud

¹⁸⁷ Jaan Piiskar ja Aleksander Oinas.

¹⁸⁸ Eestimaa Töölisühingute Keskliit, III kongressi protokoll ja delegaatide mandaadid, 11.04.1931–12.04.1931, ERA. f.994, n.1, t.7, l.2.

¹⁸⁹ Peep, Viljar. *Eesti sotsiaalpoliitilise õigusloome arengujooned 1. omariiklusajal*. Tallinn: Argo, 2005, lk 44.

¹⁹⁰ Peep, Viljar. *Eesti sotsiaalpoliitilise õigusloome arengujooned 1. omariiklusajal*. Tallinn: Argo, 2005, lk 122–123.

¹⁹¹ Eestimaa Töölisühingute Keskliit, III kongressi protokoll ja delegaatide mandaadid, 11.04.1931–12.04.1931, ERA.994. f. 1. t.7. l. 19–20.

¹⁹² Kiik, Lembit. *Eesti Vabariigi ametiühingud: ajalooline ülevaade (1918–1940)*. Tallinn: Eesti Ametiühingute Keskliit, 1995, lk 95.

¹⁹³ Eestimaa Töölisühingute Keskliit, Keskliidu Nõukogu koosoleku ja IV kongressi materjalid (protokollid, ettekanded, mandaadid jne), 22.04.1933–23.04.1933, ERA.994. f.1. t.11.l.6.

¹⁹⁴ Kiik, Lembit. *Eesti Vabariigi ametiühingud: ajalooline ülevaade (1918–1940)*. Tallinn: Eesti Ametiühingute Keskliit, 1995, lk 95.

kehtestamiseks piisavalt toetust.¹⁹⁵ Ehkki ETK nõudmisi ei viidud ellu täies mahus, toimetas keskliit RAL-i näpunäidete järgi ning nagu selgus, viidi mõned nõudmistest ka ellu.

Kolmandal kongressil võttis ETK seisukoha sotsiaalküsimustes, mis tuginesid otseselt Stockholmi konverentsi resolutsioonidele. Kongress kinnitas, et töölisklassi elatustaset saab tõsta tõhusama sotsiaalpoliitikaga, et parandada töökaitset ning arendada sotsiaalkindlustuse süsteemi.¹⁹⁶

Stockholmi konverentsil asetati eriti suur rõhk tööajale. 1919. aasta RTO konventsiooniga nr 1 oli paika pandud 8-tunnise tööpäeva ja 48-tunnise töönädala nõue.¹⁹⁷ Selle kehtestamiseni olid Stockholmi konverentsi ajaks jõudnud ainult vähesed riigid ja nendeski riikides, kus see oli kehtestatud, ei suudetud seaduse järgimist piisavalt kontrollida. Samal ajal nägi RAL, et kogu maailmas oli suur töötute arv, ehkki tootmine suurenes hoogsalt. See sai põhiliselt toimuda vaid ametis olevate tööliste koormuse tõstmise arvelt. Seetõttu otsustati konverentsil, et tuleks välja töötada meetmed, mis lahendaksid tööaja probleemi ning kehtestaksid maksimaalselt 44-tunnise töönädala kõikides Rahvasteliiduga liitunud riikides.¹⁹⁸

ETK oli korduvalt nõudnud 8-tunnise tööpäeva kehtestamise seadust. Kolmandal kongressil avaldati lootust, et uue, Konstantin Pätsi valitsuse ajal on selle loomine võimalik.¹⁹⁹ Kongress otsustas, et tuleb edasi nõuda 8-tunnise tööpäeva seadust ja hakata töötama 40-tunnise töönädala seaduse kehtestamise nimel, mille nõudmiseni oli RAL jõudnud 1931. aasta aprillis Madridis kogunenud liidu üldnõukogu kohtumisel.²⁰⁰

1931. aastal valminud tööstuslike käitiste seadus kinnitas Eesti tööstuses tööaja normiks 8 tundi päevas ja 48 tundi nädalas. Seni oli ametlikult kehtiv seadus tsaariaegne, mille kohaselt oli maksimaalne norm 11,5 tundi päevas ja laupäevadel 10 tundi. Nädalas kokku 67,5 tundi. Praktikas seda enam ei rakendatud ja tööpäev kestis

¹⁹⁵ Eestimaa Töölisühingute Keskliit, Keskliidu Nõukogu koosoleku ja IV kongressi materjalid (protokollid, ettekanded, mandaadid jne), 22.04.1933–23.04.1933, ERA.994. f.1. t.11.l. 6.

¹⁹⁶ Eestimaa Töölisühingute Keskliit, III kongressi protokoll ja delegaatide mandaadid, 11.04.1931–12.04.1931, ERA.994. f. 1. t.7. l. 22.

¹⁹⁷ Peep, Viljar. *Eesti sotsiaalpoliitilise õigusloome arengujooned 1. omariiklusajal*. Tallinn: Argo, 2005, lk 212.

¹⁹⁸ „Resolutionen und Beschlüsse: angenommen vom 5.Ordentlichen Kongress des Internationalen Gewerkschaftsbundes Stockholm 1930“. *Tätigkeit und Bestrebungen des Internationalen Gewerkschaftsbundes 1927/1930*. Amsterdam:Internationaler Gewerkschaftsbund, 1930, lk 416–417.

¹⁹⁹ Kiik, Lembit. *Eesti Vabariigi ametiühingud: ajalooline ülevaade (1918–1940)*. Tallinn: Eesti Ametiühingute Keskliit, 1995, lk 95.

²⁰⁰ Eestimaa Töölisühingute Keskliit, III kongressi protokoll ja delegaatide mandaadid, 11.04.1931–12.04.1931, ERA.994. f. 1. t.7. l. 22.

harilikult 9-10 tundi ning laupäevadel vähem. Tegelikult kehtis Eestis juba 1918. aastast ajutise valitsuse deklaratsioon, mis kehtestas tööpäeva pikkuseks 8 tundi.²⁰¹

Johannes Mihkelsoni sõnul eksiti tööaja seaduse vastu paljudes tööstusharudes. Eelkõige ületundide eest maksmisel. Töölised pidanuks saama 50 protsenti lisatasu.²⁰² ETK neljandal kongressil 1933. aastal tõdeti, et ehkki seadus eksisteeris, oli raskusi selle teostamisega eelkõige väike- ja kesktööstuses ning kohati ka suurtööstuses, sest tööinspeksioon oli puudulik. ETK jätkas 40-tunnise töönädala nõudmist, mis pidi kehtestatama palku vähendamata.²⁰³

Lisaks tööaja seadusele otsustas ETK kolmas kongress tööliste kaitse valdkonnas, et tuleb nõuda puhkeaja seadust, töökaitseseadusi erinevate valdkondade töölistele ja noortele ning kaitsetehnilisi määruseid tööstusettevõtetes. Tööliste väljaõppe osas otsustas ETK, et vaja oleks tööturu põhjalikku uurimist ja selle baasil võimaldada tööliste ümberõpe. Esmatähtsaks peeti oskuste õpetamist lihttöölistele, mis looks neile võimaluse töötada aastaringselt, mitte hooajaliselt. Samuti leidis kongress, et vaja oleks 8-aastast koolikohustust, mis sisaldaks lisaks algkoolile ka kaheaastast õpet täienduskoolis ja kutsekooli mineku võimalust kõikidele töölisnoortele, mitte ainult tööstusõpilastele nagu seni.²⁰⁴

Nende nõudmistega järgis ETK Stockholmi konverentsi sotsiaalprogrammi, mis eeldas tööliste sotsiaalset kindlustamist ning väljaõppe võimalusi. Eespool mainitud nõuete kehtestamisega vastas ETK peaaegu kõikidele tööliste kaitse valdkonda puudutavatele Stockholmi kongressi ettekirjutustele. Kolmandal ja neljandal kongressil jäid eraldi välja toomata vaid tööliste streigi- ja sõnavabaduse küsimused. Ka ETK sotsiaalse kindlustuse nõuded vastasid peaaegu täielikult RAL-i omadele. Eraldi jäid välja toomata vaid emadus- ja elukindlustuse küsimused. Sotsiaalse kindlustuse poolelt otsustas ETK nõuda vanadus- ja töövõimetuskindlustust ning leskede ja orbude kindlustamist. Samuti haigus- ja õnnetuskindlustuse laiendamist kõikidele töölistele ja teenijatele. Haigus- ja õnnetuskindlustuse kulud pidid jääma tööandja kanda.²⁰⁵

²⁰¹ Pihlamägi, Maie. „Rahvusvahelise Tööorganisatsiooni standardid ja nende mõju Eesti tööseadusandlusele kahe maailmasõja vahel“. *Acta Historica Tallinnensia*. nr16, 2011, lk 113.

²⁰² Mihkelson, Johannes. Vastu tuult. Stockholm: Välis-Eesti & EMP, 1985, lk 178-179.

²⁰³ Eestimaa Töölisühingute Keskliit, Keskliidu Nõukogu koosoleku ja IV kongressi materjalid (protokollid, ettekanded, mandaadid jne), 22.04.1933–23.04.1933, ERA.994. f.1. t.11.l. 6.

²⁰⁴ Eestimaa Töölisühingute Keskliit, III kongressi protokoll ja delegaatide mandaadid, 11.04.1931–12.04.1931, ERA.994. f. 1. t.7. l. 22-23.

²⁰⁵ Eestimaa Töölisühingute Keskliit, III kongressi protokoll ja delegaatide mandaadid, 11.04.1931–12.04.1931, ERA.994. f. 1. t.7. l. 22-23.

1933. aasta 23.aprillil toimunud ETK neljas kongress jätkus majandus- ja sotsiaalpoliitiliste probleemide lainel. Kahe aasta jooksul oli tööpuudus kasvanud ja tööliste palgad vähenenud rohkem kui Skandinaavias ja Lääne-Euroopas. Eelmisel kongressil välja käidud mõte, et tuleb võidelda palkade püsimise eest, ei õnnestunud. Eesti ametiühingutel ei õnnestunud läbi suruda ka kollektiivlepinguid, mis kehtisid vanades ametiühingumaades. Juhatus teatas, et kollektiivlepingute seaduse nõudmist tuleb jätkata nii, nagu teisigi töölisklassi puudutavaid seadusi. Kuna neljas kongress toimus ajal, mil majandus oli madalseisus, Saksamaal oli võimule tulnud Adolf Hitler ja Eestis esiplaanile tunginud vabadussõjalased, olid olulised kongressil välja toodud mõtted ja avaldused. Esiteks pandi rõhku plaanimajandusele orienteerumisele ning teiseks võitlusele demokraatia eest.²⁰⁶

Mõni kuu pärast ETK neljandat kongressi, toimus Brüsselis RAL-i konverents. Konverentsil korraldati peamiselt Stockholmi konverentsi sotsiaalvaldkonna otsuseid ja rõhutati nende elluviimise tähtsust. Brüsseli konverentsi resolutsioonid sisaldasid lisaks ka varasemast rohkem hoiatusi diktatuuri ja autoriteetse riigikorra ohu eest, kutsudes töölisklassi sellele igas valdkonnas vastu seisma.²⁰⁷

Sotsiaalpoliitikas nägi Brüsseli konverents ette, et RAL peab tegutsema 40-tunnise töönädala kehtestamise nimel kõikides riikides ja seisma vastu kohustuslikele vahekohtute loomisele, mis oli paljudes riikides kavas. See tähendanuks, et töölised oleks pidanud oma nõudmistega pöörduma vahekohtusse ning see oleks piiranud nende õigust streikida. Konverents pani riikide ametiühingute keskliitudele kohustuseks seista vastu reaktsioonilistele püüdlustele takistada ja muuta reforme, mis on töölisklassi heaks viimastel aastatel seadusandluses saavutatud ning avaldada vastupanu kohustuslikule tööteenistusele, mida mittedemokraatlikud riigid vabatahtliku tööteenistuse nime all esitasid ning kehtestada soovisid.²⁰⁸

ETK viiendal kongressil võeti vastu kaks väga olulist resolutsiooni, mis haakusid RAL-i nõudmistega. Nenditi, et Eestis ei ole kehtestatud veel paljusid kindlustuse liike ja ka olemasolevad ei puuduta alati kõiki tööstuse valdkondi. Näiteks puudus paljudes

²⁰⁶ Kiik, Lembit. *Eesti Vabariigi ametiühingud: ajalooline ülevaade (1918–1940)*. Tallinn: Eesti Ametiühingute Keskliit, 1995, lk 99–100.

²⁰⁷ „Resolutions and Decisions Adopted by the Sixth Ordinary Congress of the I.F.T.U. Brussels 1933”. *The Activities of the International Federation of Trade Unions 1930–1932*. Paris: International Federation of Trade Unions, 1934, lk 403–408.

²⁰⁸ „Resolutions and Decisions Adopted by the Sixth Ordinary Congress of the I.F.T.U. Brussels 1933”. *The Activities of the International Federation of Trade Unions 1930–1932*. Paris: International Federation of Trade Unions, 1934, lk 407.

sektorites õnnetuskindlustus, piiratud oli haiguskindlustus; vanadus-, invaliidus- ning toitjakaotuskindlustus oli vaid omavalitsus- ja riigiteenijatel. Selle tulemusena võttis viies kongress vastu resolutsiooni: „Kongress tunnistab sotsiaalkindlustuse laiendamise, eriti vanadus-, invaliidus- ja järelejäänute kindlustuse elluviimise, Eestis edasilükkamatuks ülesandeks. Ka on vajalik haigusekindlustuse laiendamine, kusjuures haigekassades peab jääma püsima tööliste omavalitsus. Samuti tuleb panna maksma põllutööliste ja kalurite õnnetusjuhtumite vastu kindlustamine.”²⁰⁹ Selle resolutsiooniga tehti veel üks märkimisväärne samm RAL-i nõuete suunas.

ETK viiendal kongressil võeti vastu ka resolutsioon, mis sisaldas töötingimuste korraldamist ja vastas Brüsseli kongressi nõuetele. Resolutsioonis seisis, et kõige otstarbekam töötingimuste korraldamise vorm on kollektiivleping. Need peaks haarama kogu tööstuse ning sundvahendust ei tohiks olla. Töölistele peab jääma organiseerumise ja palgavõitluse vabadus, mis tähendab, et neile peab jääma valik, kas nõuda tingimuste parandamist streigi või vahekohtu abil. Selle resolutsiooni puhul lähtuti RAL-i Brüsseli konverentsi nõudest seista vastu sunduslikele vahekohtutele ja streigivabaduse piiramisele.²¹⁰

Lisaks majandus- ja sotsiaalpoliitilistele programmidele väärrib RAL-i konverentside puhul mainimist ka rahu ja desarmeerimise ning demokraatia hoidmise temaatika. Stockholmi konverents võttis vastu desarmeerimise ja rahu pakti, mille kohaselt pidid riigid suhtuma sõtta kui rahvusvahelisse kuriteosse ning selle vastu võitlema. Pakt nägi ette, et relvastust tuleb piirata ja vähendada ning hoida kontrolli all selle tootmine ja sõjatööstuse tarned. Samuti peeti oluliseks rahusõnumi levitamist. Rahuküsimused olid paljuski seotud majandusküsimustega ning seetõttu nägi sõjavastane pakt ette ka rahvusvahelise kohustusliku vahekohtu sisseseadmise majanduskonfliktide korral ning erinevate ühiskonnakihtide majandusliku koostöö toetamise. Töölisliikumist nägi kongress rahuaktsiooni keskmes, tegemas koostööd Sotsialistliku Töölisinternatsionaali ja sellega seotud parteidega. Sõjavastane tegevus oli kooskõlas töölisklassi püüdluste ja huvidega – töölisklassi vabastamise, õiglase sotsiaalse korra loomise ja inimkonna parema tulevikuga.²¹¹

²⁰⁹ Eestimaa Töölisühingute Keskliit, V kongressi protokoll, 12.05.1935, ERA.994. f.1 .t.20 l.19–21.

²¹⁰ Eestimaa Töölisühingute Keskliit, V kongressi protokoll, 12.05.1935, ERA.994. f.1 .t.20 l.20.

²¹¹ „Resolutionen und Beschlüsse: angenommen vom 5.Ordentlichen Kongress des Internationalen Gewerkschaftsbundes Stockholm 1930”. Tätigkeit und Bestrebungen des Internationalen Gewerkschaftsbundes 1927/1930. Amsterdam:Internationaler Gewerkschaftsbund, 1930, lk 418.

RAL-i ja Sotsialistliku Töölisinernatsionaali algatusel toimus rahvusvaheline sõjavastane aktsioon. Eestis aitasid seda ellu viia ETK, suuremad töölisorganisatsioonid ning sotsiaaldemokraatide häälekandja Rahva Sõna. Tehti sõjavastast propagandat. ETK saatis 28. novembril 1931. aastal kõikidele oma organisatsioonidele edasi desarmeerimisaktsiooni kirja koos blankettidega, milles paluti toetusallkirju sõjavastasuse ja relvastuse vähendamise toetuseks. Eraldi blanketid olid nii kollektiivsetele kui individuaalallkirjadele.²¹² Allkirjad saadi 40 töölisorganisatsiooni juhatusest, mis koondasid endas kokku 24 752 liiget. Lisaks koguti 26 toetusavaldust tööliste koosolekutelt ning 8251 allkirja üksikblankettidel. Allkirjad edastati 1932. aastal kogunenud Rahvaste Liidu korraldatud desarmeerimise konverentsile Genfis.²¹³

RAL-i 1933. aasta Brüsseli konverents kordas paar aastat varem tehtud nõudmisi, tunnustades juba ette võetud samme. Rõhutati sõjavastase ennetustöö tähtsust propaganda kaudu. Tööliklassi kutsuti üles võtma osa võitlusest sõja vastu. Streik pidi kongressi arvates olema tööliklassi vastuhaku vorm, millega töölised saavad hakata vastu agressorile. Agressorriigi töölised, eriti nende valdkondade töölised, kes mõjutavad otseselt sõjategevust ja -tööstust, pidid streiki kasutama sõja vältimiseks ning teiste riikide töölised neid agressorit boikoteerides toetama.²¹⁴

Mis puutub demokraatia kaitsmisesse, siis otsustas Stockholmi kongress, et kasvava diktatuuriohu vastu tuleb hoida sõna-, pressi- ning ühinemisvabadust ja teisi demokraatlikke õigusi. Ametiühinguliikumine oli võimalik ainult demokraatlikes tingimustes. Kongress kutsus RAL-i ja selle liikmeid asuma vastasleeri fašismi või mõne muu diktatuuri ja autoritaarsuse vormiga. Samuti nägi kongress ette, et sellise riigikorra ohvreid tuleb nii materiaalselt kui moraalselt toetada, püüda hoida vabaametiühingulisi organisatsioone, korraldada propagandat demokraatia kaitseks, pakkuda varjupaika nendele, kes on meelsuse tõttu sunnitud kodumaalt põgenema ning tegema demokraatia nimel koostööd sotsialistlike parteidega.²¹⁵

²¹² Eestimaa Töölisühingute Keskliit, Keskliidu ja teiste organisatsioonide ringkirjad rahvusvahelise desarmeerimise aktsiooni läbiviimise kohta ja aktsiooni teostamise toimkonna protokollid, 12.11.1931–28.11.1931, ERA. 994.f.1.t.9.l.3.

²¹³ Eestimaa Töölisühingute Keskliit, Keskliidu Nõukogu koosoleku ja IV kongressi materjalid (protokollid, ettekanded, mandaadid jne), 22.04.1933–23.04.1933, ERA.994. f.1. t.11.l. 4.

²¹⁴ „Resolutions and Decisions Adopted by the Sixth Ordinary Congress of the I.F.T.U. Brussels 1933”. The Activities of the International Federation of Trade Unions 1930-1932. Paris: International Federation of Trade Unions, 1934, lk 404.

²¹⁵ „Resolutionen und Beschlüsse: angenommen vom 5.Ordentlichen Kongress des Internationalen Gewerkschaftsbundes Stockholm 1930”. Tätigkeit und Bestrebungen des Internationalen Gewerkschaftsbundes 1927/1930. Amsterdam: Internationaler Gewerkschaftsbund, 1930, lk 419.

Kui Stockholmi kongress oli jäänud demokraatia teemadel üldisemaks, siis Brüsseli kongress toimus juba uutes tingimustes. 1933. aasta jaanuaris oli Adolf Hitler saanud Saksamaa kantsleriks. 1933. aasta mais keelustati Saksamaa ametiühingute tegevus. Selle tulemusena muutus demokraatia püsimine Euroopa riikides RAL-i jaoks varasemast veelgi olulisemaks küsimuseks. Brüsseli kongress mõistis hukka natsionaalsotsialistide vägivaldse tegevuse ning nõudis Saksamaa toodete ja kaupade täielikku boikoteerimist. Samuti soovis kongress, et võetaks ette sammud Saksamaa põgenike olukorra lahendamiseks.²¹⁶

Eestis pidasid ESTP ja ETK sotsialismi peamiseks vaenlaseks vabadussõjalaste liikumist ja ühtlasi hindasid seda suurimaks ohuks demokraatiale. Ehkki sotsialistid samastasid vabadussõjalasi natsionaalsotsialistidega, ei olnud see võrdlus kohane. Kahe paremradikaalse liikumise kõige tugevamaks ühisjooneks oli antimarksism ja selles vastandusid nad täielikult sotsialistidele. Vabadussõjalased võisid natsionaalsotsialistidelt eeskuju võtta poliitilises kompromissituses ning kasutada sarnaseid välise atribuutika elemente ja propagandatehnilisi võtteid. Eesti sotsialistid aga samastasid ekslikult vabadussõjalasi ja natsionaalsotsialiste sisuliselt. Sellest tulenevalt järeldasid nad, et Saksamaal toimunu kordub ka Eestis, kui selle vastu kõikide vahenditega ei võidelda.²¹⁷

ESTP ja ETK korraldasid teiste riikide ametiühinguliikumistelt saadud toetuse abil vabadussõjalaste vastast kampaaniat, nimetades seda fašismivastaseks võitluseks. ETK neljandal kongressil võeti Alma Ostra-Oinase referaadi põhjal vastu vastav resolutsioon. Oma ettekandes ütles Alma Ostra-Oinas, et parempoolsed tagurlikud ringkonnad püüavad rahva rahulolematust kasutada demokraatia likvideerimiseks. Referaadis peegeldub hästi sotsialistide suhtumine vabadussõjalastesse: „Selle taga on peidus rahvusvahelise tagurluse ühise väerinde püüdesiht kasutada oma diktaatori kaudu riigivõimu kapitalistliku ekspluateerimise säilitamiseks. Mussolini, Hitler ja nende käsilased Eestis, igasugused kaikamehed²¹⁸, on vaid üksikud nähted, kuidas see rinne end ka erinevates maades ei nimeta ja oma musti püüdeid ei mässiks kõlavatesse isamaalikesse fraasidesse. Demokraatia on kõige tähtsam eeldus töörahva

²¹⁶ „Resolutions and Decisions Adopted by the Sixth Ordinary Congress of the I.F.T.U. Brussels 1933”. The Activities of the International Federation of Trade Unions 1930–1932. Paris: International Federation of Trade Unions, 1934, lk 404.

²¹⁷ Valge, Jaak. „Eesti vabadussõjalased ja saksa natsionaalsotsialistid: ideoloogia, poliitiline taktika ja kontaktid”. *Tuna*, nr 3, 2009, lk 50–62.

²¹⁸ Halvustav nimetus vabadussõjalaste kohta.

organiseerimisel ja demokraatia eest võitlemine tähendab võitlust sotsialismi eest.”²¹⁹
Sellega tõestas ETK, et püüab järgida RAL-i ettekirjutusi ka konverentsidel vastu võetud demokraatia küsimustes.

²¹⁹ Eestimaa Töölisühingute Keskliit, Keskliidu Nõukogu koosoleku ja IV kongressi materjalid (protokollid, ettekanded, mandaadid jne), 22.04.1933–23.04.1933, ERA.994. f.1. t.11.l. 12.

Kokkuvõte

Käesolev töö puudutab Eestimaa Töölisühingute Keskliidu kujunemist ja välissuhteid aastatel 1927–1936. Selle eesmärk on anda vastus küsimusele, kuidas rahvusvaheline ametiühinguliikumine mõjutas Eesti iseseisvaid ametiühinguid ning kontrollida hüpoteesi, et ETK oli perioodil 1928–1936 ideoloogiliselt väga tihedalt seotud RAL-i ja selle otsustega.

Möödunud sajandi 1920ndail–1930ndail aastail oli rahvusvaheline ametiühinguliikumine jagunenud laiemalt kaheks. Kommunistide mõju all olevaid ametiühinguid koondas katusorganisatsioon Profintern, iseseisvaid ja enamjaolt sotsiaaldemokraatlike või sotsialistlike põhimõtetega ühinguid RAL. 1918. aastal iseseisvunud Eesti Vabariigis olid ametiühingud nende kahe voolu omavahelise võitluse tõmbetuultes. Pärast kommunistide 1. detsembri riigipöördekatset 1924. aastal suleti suur osa ühinguid. Pärast seda hakkasid liikumises domineerima iseseisva suuna esindajad. Nemad nägid nõrga Eesti ametiühinguliikumise olukorra parandamise võimalust koostöös rahvusvahelise iseseisva ametiühinguliikumisega. Ehkki RAL-iga liitumise tähtsust olid Eesti iseseisvad ametiühingud rõhutanud varemgi, astuti esimesed olulised sammud selles suunas 1926. aastal. Sel aastal külastas Eestit RAL-i sekretär Jan Oudegeest, kes hindas siinsete ametiühingute olukorra halvaks ning kelle eestvedamisel toimus sama aasta lõpus Stockholmis Skandinaavia ja Baltimaade ametiühingute konverents. Konverentsi võib pidada Eesti iseseisva ametiühinguliikumise välissuhete alguseks ja Skandinaavia, Soome ning Läti ametiühinguid peamisteks eeskujudeks ja koostööpartneriteks järgneval kümnel aastal.

Rahvusvahelise ametiühinguliikumise mõju Eesti iseseisvale ametiühinguliikumisele oli küllaltki suur. Esiteks oli Skandinaavia ja Baltimaade ametiühingute konverentsil Rootsi keskliidu esindajate soov, et kõikides kaasatud riikides loodaks keskliidud, mis liituksid RAL-iga. Samuti otsustati, et on vajalik luua regionaalsed koostöökomiteed, mis aitaksid riikide ametiühingute mõjujõudu rahvusvahelisel tasandil kasvatada. Ehkki otseselt ei saanud sellist sammu ühegi riigi ametiühinguliikumisele peale suruda, oli see edaspidise koostöö, heade suhete ja abi tagamiseks vajalik. Eestis moodustatigi 1927. aastal ametiühinguid koondav keskorganisatsioon ETK, mis 1928. aastal liitus RAL-iga. Samal aastal loodi Balti Ametiühingute Büroo. Seega oli juba ETK moodustamine osaliselt rahvusvaheliste suhete tulemus, rääkimata RAL-iga liitumisest ja Balti Ametiühingute Büroo loomisest.

Teiseks oli rahvusvaheline koostöö vajalik ametiühinguliikumise arenguks, et noorel ja nõrgal iseseisval liikumisel oleks võimalik võtta eeskuju ja saada õpetust, milliseid samme peaks astuma, et jõuda järele tugeva ametiühinguliikumisega Lääne-Euroopa riikidele. Skandinaaviamaad hakkasid 1926. aasta Stockholmi konverentsi kokkuleppe kohaselt pakkuma noortele skandinaavia keelte oskustega ETK tegelastele võimalust võtta osa nende riikides toimuvatest ametiühingutegelaste kursustest. Eesmärk oli koolitada välja oskustega ametiühingutegelaste kaader, kes suudaksid siingi ehitada Skandinaaviamaade eeskujul üles tugevama ametiühinguliikumise. ETK püüdis ka Lääne-Euroopa ametiühingute eeskujul ning soovitusel tõsta liikmemakse ja neid ühtlustada, et tagada streikide korral oma liikmetele korralikud toetused. Selleni siiski ei jõutud. Eesti tööliste palgad olid madalad ja esimestel ETK tegutsemisaastatel kukkus ettepanek ühtse kõrgema liikmemaksu kehtestamiseks läbi. Sellele järgnes juba majanduskriis, mis muutis ettevõtmise veelgi võimatumaks. Sellegipoolest rõhutati vajadust kõrgemate liikmemaksude järele ka edaspidi ning seati teiste riikide ametiühinguid eeskujudeks. Lisaks nõuannetele ja eeskujudele, mida Lääne-Euroopa riikide ametiühingud andsid, pakkus RAL moraalselt tuge. Kuulumine Profinterni vastasesse RAL-i oli iseseisvate ametiühingute seljatugi vastuseisus kommunistide mõju all olevatele ametiühingutele, mis pärast 1924. aastat küll enam avalikult kommunistlike loosungitega ei esinenud ja millel suurt mõjujõudu ametiühinguliikumises ei olnud. Rahvusvaheliste suhete seisukohalt oli kindlasti oluline ka teiste riikide ametiühingute keskliitude ja RAL-i esindajate osalus ETK kongressidel, samuti ETK tegelaste osalus rahvusvahelistel konverentsidel ja kongressidel.

Kolmas oluline tegur ETK välissuhetes oli materiaalne toetus, mida andsid põhiliselt RAL ja Rootsi ametiühingute keskliit. Vastloodud ETK vajab arenguks väljastpoolt tulevat toetust. Rootsi keskliidult saadi mitu aastat 2000 kroonist aastatoetust. RAL toetas 100–200 kuldnaga kuus. Toetusi kasutati ETK palgaliste ametikohtade töötasudeks ehk sekretäri ja organisaatori palkadeks ning organiseerimistööks. Samuti kasutati toetust Tööliste Hääle väljaandmiseks. Ühekordseid toetusi küsiti ja saadi ka muudeks ettevõtmisteks, näiteks vabadussõjalaste vastaseks tegevuseks.

Neljandaks avaldus rahvusvahelise koostöö tähtsus RAL-i ettekirjutustes ja nende täitmises. RAL-il kui ametiühinguid koondaval katusorganisatsioonil olid põhimõtted ja programm, mis laienesid kõikidele tema liikmesriikide ametiühingutele. Vastavad tegevussuunad pandi paika konverentsidel. Koostöö seisnes eelkõige nende

tegevussuundade ja juhtnõõride järgimises. Olulisemad olid neli valdkonda – majandusprogramm, sotsiaalprogramm, sõjavastane kampaania ja demokraatia kaitse. 1931. aastal võttis ETK vastu resolutsiooni, milles lubas täita kõiki RAL-i 1930. aasta Stockholmi konverentsi nõudeid. Erinevate allikate põhjal saab öelda, et seda tööpoolest ka tehti.

Majanduspoliitilise programmi peamine eesmärk oli majanduskriisi ületamine ja tööliste olukorra parandamine. Tähtsamad punktid olid majandust takistavate tollibarjääride tühistamine, raha kursi hoidmine, majanduse ratsionaliseerimine tingimusel, et uute tehnoloogiliste vahendite ja meetodite kasutuselevõtuga ei ekspluateeritaks tööjõudu, riigi suurem kontroll tööstusettevõtete üle ja ettevõtete majanduslike näitajate avalikustamine. Samuti ametiühingute esindajate osalus krediitide kontrollimisel.

Mõnes punktis vastas Eesti olukord juba RAL-i nõuetele. Näiteks oli päris suur osa tööstusest riigistatud või riigi kontrolli all. Teiste punktide täitmiseks pidi ETK esitama valitsusele nõudmisi. Ei saa märkimata jätta, et enamjaolt tehti seda koostöös ESTP-ga. Tööstusettevõtete kontrollimiseks ettenähtud institutsioonides olid ETK esindajad. Samuti olid ametiühingute esindajad pankade nõukogudes. Tollitariifide alandamiseks esitati märgukirjad valitsusele ning krooni devalveerimise vastu seisti ühiselt ESTP-ga.

Kõikides olulisemates majanduspoliitilistes punktides järgis ETK RAL-i ettekirjutusi. Kuigi alati ei andnud need soovitud tulemust, olid vajalikud sammud RAL-i juhtnõõride täitmiseks tehtud.

RAL-i sotsiaalprogramm oli tihedalt seotud majandusprogrammiga. Liidu nägemuses oli majanduskriisi ületamine oluline töötajaskonna olukorra parandamiseks ja vastupidi.

RAL-i sotsiaalprogramm koosnes sotsiaalkindlustuse, tööliste kaitse ja kontrolli ning ennetustegevuse küsimustest. Sotsiaalkindlustuse alal nägi RAL ette terve rea kindlustuse liike, mida töötajatele rakendada. Eestis oli pilt selles osas kirev. Mõnes tööstusharus kehtis mitu kindlustusliiki, teistes vähem. ETK võitles kindlustusliikide haarde laiendamise ja uute liikide rakendumise eest. Mõnikord kandis see töö ka vilja. Oluline oli töötuskindlustuse nõue, mis majanduskriisi perioodil puudutas väga paljusid töötuks jäänud inimesi. Samuti nõuti valitsuselt efektiivsemat hädaabitööde korraldamist.

Tööliste kaitse küsimuses on kõige märkimisväärsim 8-tunnise tööpäeva ja 40-tunnise töönädala nõue. RAL- jõudis 40-tunnise töönädala nõudmiseni 1931. aastal. Eestis jõustus 8-tunnise tööpäeva seadus 1931. aastal, kuigi selle kohane dekreet kehtis juba varem. ETK jätkas 40-tunnise töönädala kehtestamise nõudmist. Lühema tööaja nõue oli seotud RAL-i majanduspoliitkaga, mis nõudis, et tööstuse ja tootmise kasvuga ei tohi suurenedagi tööliste koormus. Tööaeg pidi vähenema, et ühes tootmise kasvuga oleks võimalik luua uusi töökohti ja vähendada tööpuudust. ETK järgis sotsiaalprogrammide nõuete osas RAL-i ettekirjutusi.

Mis puudutas RAL-i sõjavastast tegevust ja demokraatia kaitset, siis järgis ETK siingi RAL-i programmi. Rahvusvahelisse sõjavastasesse aktsiooni panustas ta näiteks allkirjade kogumisega desarmeerimise konverentsi tarbeks. RAL-i tegevusprogramm nägi ette võitlust fašismi vastu, mis oli ajendatud esmalt Benito Mussolini diktatuuri kehtestamisest Itaalias, pärast 1933. aastat aga eelkõige Adolf Hitleri võimuletulekust Saksamaal. Lisaks ilmnis veel teiste paremradikaalsete liikumiste esiletõus erinevates Euroopa riikides. ETK määratles võitlust demokraatia eest vastuseisuna vabadussõjalaste liikumisele.

Võrreldes RAL-i konverentside resolutsioonide põhjal liidu ettekirjutusi ja kõrvutades neid ETK ellu viidud tegevustega, saab kinnitada, et ETK oli perioodil 1928–1936 ideoloogiliselt väga tihedalt seotud RAL-i ja selle otsustega.

Käesolevast tööst selgub, et rahvusvaheline koostöö mõjutas Eesti iseseisvaid ametiühinguid mitmeti. Välissuhted andsid ETK loomise, arengusse ja püsimisse märkimisväärse panuse. Võib öelda, et suuresti tänu ETK välissuhetele ja eelkõige sidemetele RAL-iga on põhjust rääkida iseseisvast ametiühinguliikumisest kahe maailmasõja vahelises Eesti Vabariigis, mis ei olnud kantud kommunistlikust ideoloogiast, vaid tegutses töölisklassi, mitte kommunistliku partei ja Nõukogude Liidu huvides.

Allikad ja kirjandus

Arhiiviallikad

ERA- Eesti Rahvusarhiiv (Eesti Riigiarhiiv)

Arhiivifond 994- Eestimaa Töölisühingute Keskliit

1-3: Rahvusvahelisele Ametiühingute Liidule ning teistele välismaa töölisorganisatsioonidele saadetud informatsioon Eesti poliitilise, majandusliku ja sotsiaalse olukorra, Keskliidu tegevuse ja liikmesorganisatsioonide kohta 1928–1935

1-4: I kongressi protokoll 1928

1-6: II kongressi protokoll 1929

1-7: III kongressi protokoll ja delegaatide mandaadid 1931

1-9: Keskliidu ja teiste organisatsioonide ringkirjad rahvusvahelise desarmeerimise aktsiooni läbiviimise kohta ja aktsiooni teostamise toimkonna protokollid 1931

1-11: Keskliidu Nõukogu koosoleku ja IV kongressi materjalid 1933

1-14: Kirjavahetus töölisorganisatsioonidega ühistrindega ühinemise küsimuses 1933

1-20: V kongressi protokoll 1935

1-30: Ametiühingute juhtivate tegelaste konverentsi materjalid 1936

Publitseeritud allikad

Artiklid ajakirjades

Hewes, Amy. Trade Union Development in Soviet Russia. *The American Economic Review*. Vol. 13, No. 4, Dec 1923, lk 618-637.

Pasvolsky, Leo. "Yellow" and "Red" Trade Unions. *The North American Review*. Vol. 215, No. 798, May 1922, lk 621–632.

Pihlamägi, Maie. „Rahvusvahelise Tööorganisatsiooni standardid ja nende mõju Eesti tööseadusandlusele kahe maailmasõja vahel“. *Acta Historica Tallinnensia*. nr 16, 2011, lk 109-135.

Valge, Jaak. „Eesti vabadussõjalased ja saksa natsionaalsotsialistid: ideoloogia, poliitiline taktika ja kontaktid“. *Tuna*. nr 3, 2009, lk 50-62.

Valge, Jaak. „Okkaline devalveerimine: Eesti krooni kursi ümberhindamine aastail 1931–1933“. *Akadeemia*. nr 8, 1997, lk 1605-1640.

Walling, William English. Russia as the Chief Obstacle to European Rehabilitation-From the Labor Viewpoint. *Annals of the American Academy of Political and Social Science*. Vol. 102, Jul 1922, lk 131-137.

Dokumendid

Lozovsky, Solomon Alexandr. Speech to RILU labour delegations visiting Moscow. Moscow, 1927. Marxist Internet Archive: [www.marxists.org , viimati 06.05.2013].

Resolutionen und Beschlüsse: angenommen vom 5.Ordentlichen Kongress des Internationalen Gewerkschaftsbundes Stockholm 1930. Tätigkeit und Bestrebungen des Internationalen Gewerkschaftsbundes 1927/1930. Amsterdam, 1930.

Resolutions and Decisions Adopted by the Sixth Ordinary Congress of the I.F.T.U. Brussels 1933. The Activities of the International Federation of Trade Unions 1930–1932. Paris, 1934.

Studies and reports of International Labour Office. Freedom of Association vol. III. Geneva 1928.

The labour year book, 1924 , London, 1924.

Mälestused

Mihkelson, Johannes. Vastu tuult. Stockholm: Välis-Eesti & EMP, 1985.

Perioodika

Ametiühisusline Kuukiri:

november –detsember 1924.

jaanuar–veebruar 1925.

jaanuar 1926.

juuli 1926.

september 1926.

november 1926.

detsember 1926.

Päevaleht:

8. jaanuar 1928.

21. veebruar 1935.

Rahva Sõna

20. aprill 1927.

6. jaanuar 1928.

10.jaanuar 1928.

30. märts 1929.

23.veebruar 1935.

Tööliste Hääl

mai 1928.

aprill 1929.

Kirjandus

Fimmen, Edo. The International Federation of Trade Unions: Development and Aims. Amsterdam: The International Federation of Trade Unions, 1922.

Goethem, Geert Van. The Amsterdam International: The World Of The International Federation Of Trade Unions. Hampshire: Ashgate Publishing, 2006.

Joonas, Erich. Ametiühingulise liikumise üldajalugu. Tallinn: Rahva Sõna, 1939,

Kiik, Lembit. Eesti Vabariigi ametiühingud: ajalooline ülevaade (1918-1940). Tallinn: Eesti Ametiühingute Keskliit, 1995.

Kuuli, Olaf jt. Tööraha riigi eest. Tallinn: Eesti Raamat, 1967.

Liebman, Abe. Esimesest ametiühingust esimese kongressini. Tallinn: Eesti Raamat, 1989.

Loit, Aleksander. Amsterdam or Moscow? The trade union movement in the Baltic Countries caught between the reformist and the revolutionary internationals in the 1920s, kogumikus *The Baltic in International Relations between the Two World Wars*, ed. Hiden, John, Loit, Aleksander Stockholm: Centre for Baltic Studies, 1988.

Peep, Viljar. Eesti sotsiaalpoliitilise õigusloome arengujooned 1. omariiklusajal. Tallinn: Argo, 2005.

Rosenthal, Reigo, Tamming, Marko. Sõda pärast rahu. Tallinn: SE&JS, 2010.

Summary

The Formation and External Relations of the Estonian Federation of Trade Unions 1927-1936

The Estonian Federation of Trade Unions (EFTU) was created in 1927. For this time the trade union movement had existed in Estonia for about 20 years. The first trade unions were created in 1905, while Russian emperor Nicholas II established the freedom of association in Russian Empire. The development of the trade unions was intermittent. A number of factors prevented it from reaching to the same level as the powerful and highly developed trade unions in Western Europe. Public authorities interrupted the progress by prohibiting the work of unions at times. Nevertheless several trade unions were created until 1917 when the bolsheviks seized the power in Russia by coup d'état.

In 1918 Estonia became an independent country. The development of the labour movement in the young republic continued with difficulties.

Estonian trade union movement was a part of the European trade union movement between the two world wars. For that reason it was influenced by international tendencies. The international trade union movement was split into two movements by ideology. In Western and Northern Europe dominated the independent direction that followed mainly socialist and social democratic principles. In Soviet Russia and later Soviet Union dominated the direction influenced by communists. The purposes of these two movements were different. The first one was meant to fight for the improvement of the conditions of working class. It called itself a non-political movement though it worked hand in hand with socialist parties. They demanded changes by reforms and progress. The central organisation of the international independent trade union movement was the International Federation of Trade Unions (IFTU).

The labour movement which followed the communist ideology was political. Its task was the social revolution, dictatorship of proletarians and seizing power in a state. In Estonia their purpose was also unification of state with the Soviet Russia and later Soviet Union.

In Estonia the history of trade union movement between the two world wars could be divided into three periods. During the first period 1918-1924, communism dominated in the movement. During the second period 1924-1936, the movement followed mainly independent direction and developed following the European trade union principles. The

third period 1936-1940 was a period of decline of the independent trade union movement in Estonia. This research is dedicated to the second period of the movement. Specifically to the external relations of the independent trade unions of Estonia.

The external relations played an important role in the period of domination of the independent trade unions. Especially important were the relations with the unions of Scandinavian, Finnish and Latvian trade unions and of course with IFTU. The basis for the relations with Scandinavian, Finnish and Latvian trade unions was set in Stockholm in 1926. In 1927 EFTU was created so it could join IFTU and follow its demands and principles.

As none of the authors who have researched the history of the Estonian independent trade unions have turned special attention to the external relations, the purpose of this research is to analyse in which way the international trade union movement influenced the Estonian independent trade union movement and test the hypotheses that EFTU was from the year 1928 to 1936 tightly connected to IFTU and its resolutions.

This thesis is divided into three chapters. The first chapter is dedicated to the trade union movement at the first two decades of the 20th century. In the first part of it the author describes the development of international trade union movement in Russia and Europe. This is important for understanding the international background of the trade union movement while going to analyse the processes in the movement of Estonian trade unions. This part gives us a picture of how the two international central organisations were formed and the reasons why their cooperation failed. The second part describes the trade union movement in Scandinavia, Finland and Baltic countries. This part compares the situation of the trade unions of Estonia and other countries in Nordic Europe. This is important to understand the background of the cooperation with Scandinavian, Finnish and Latvian trade unions. The Scandinavian trade unions had long traditions and they were quite powerful. Especially in Sweden and Denmark where the trade union movement was unitary. In Norway and Finland the situation was more complicated because the communistic ideology was quite widespread among the trade unions. Still the movements had enough solidarity and strength to prevent them from splitting.

In Baltic countries the situation was different. The movement had never had a chance to develop in a long peaceful process. The communists were working to fulfil the ambitions of the Soviet Union. The movements split and never became unitary. Though even in Baltic countries the situation was not similar in all three. In Lithuania the trade

union movement stopped its legal existence already in 1920s. In Latvia the movement was more powerful than in Estonia but was taken under the control of the authoritarian regime in 1934. In Estonia the movement first had to struggle with the communists but after their unsuccessful attempt of coup d'état in 1924 the independent trade unions got a chance to lead the movement in their way. They started to look for a cooperation with the trade unions in Europe.

The second chapter of the research analyses the formation, development and vanishing of the external relations of EFTU. The first part is about the creation and development of the external relations. Secretary-general of IFTU visited Estonia, found the situation of working class quite bad and was a point person of the Scandinavian-Baltic trade union conference in Stockholm in the same year. The conference set the basis for the cooperation between Scandinavian and Baltic trade unions. The closest became the relations of Estonian trade union movement with Swedish and Finnish trade unions. Swedish central organisation became the main supporter of the Estonian trade union movement for the next ten years. After the creation of EFTU in 1927, in 1928 it became a member of IFTU and then the tighter cooperation started as well. During the following years IFTU and Scandinavian, Finnish and Latvian central organisations offered great material and mental support to EFTU.

The second part is about the inner conflicts in the state and in EFTU that finally lead to the vanishing of external relations. In 1930s the conflicts appeared between the left-wing and the right-wing socialists in EFTU. The communist movement had become more active again, following the politics of Profintern. They turned to the socialist party ESTP as well as to EFTU with a call for joining with a front against fascism. This caused troubles in EFTU. The right-wing socialists accused others for cooperating with communists and abandoning the principles of IFTU. It is true that some of the left-wing socialist cooperated with the communists but not all of them. In 1935 EFTU congress elected a new board that consisted of the left-wing socialists.

In 1934 Konstantin Päts had seized the power in state and Estonia became an authoritarian country. This also started to influence EFTU. In 1936 the democratically elected board of EFTU was displaced with the temporary one, which was formed by the government. This had consequences for EFTU external relations. These started to vanish. Even though later EFTU could elect their board again, the situation had changed completely and the international cooperation never became as intensive as it had been before.

The third chapter analyses the influence of IFTU to the activities of EFTU. In this chapter the resolutions and orders of two IFTU conferences are compared to the resolutions, decisions and activities of EFTU. The first part is about the economic purposes of IFTU and EFTU. The economic program of IFTU included several important demands to emanate from the economic crisis and improve the conditions of working class. The demands included elimination of high tariff barriers, keeping the value of currency, rationalisation of economy without exploiting workers, the state control over some most important monopolies and representation of trade unions of the economy controlling institutions. It appears that EFTU tried to follow almost all the demands of IFTU. Though they did not succeed in all the tasks, the steps were made to fulfil them.

The second part is about the social demands of IFTU. These included several insurances for the workers, fixed work-hours, protection of workers rights and prevention of accidents. It appears that in these questions EFTU also followed the demands of IFTU almost one by one.

The second part also gives a short review of the actions of IFTU against the war and for disarmament and about the actions of EFTU in this field. It also describes shortly the IFTU's fight for democracy and how EFTU tried to follow this.

In conclusion the research answers the question if and how the international trade union movement influenced the Estonian independent trade unions. First, it led to creation of EFTU and joining IFTU. Second, it gave EFTU the examples to follow, got knowledges and moral support. Third, it gave a chance for EFTU to receive material support from abroad. Fourth, the cooperation with IFTU led to the following of its economic and social demands for improving the situation of workers. The research affirms that EFTU was from 1928 to 1936 tightly connected to IFTU and its decisions.

The research explains that external relations influenced the Estonian independent trade unions in several ways. They gave a considerable contribution to the creation, development and persistence of EFTU. It was highly due to the external relations of EFTU that we can today talk about the independent trade union movement of Estonia between the two world wars that was not dominated by the communist ideology. It existed for the good of the working class not for the interests of communist party and Soviet Union.

Lihtlitsents lõputöö reprodutseerimiseks ja lõputöö üldsusele kättesaadavaks tegemiseks

Mina
Gertrud Kaljuvee

sünnikuupäev: 12.04.1987

1. annan Tartu Ülikoolile tasuta loa (lihtlitsentsi) enda loodud teose
Eestimaa Töölisühingute Keskliidu kujunemine ja välissuhted 1927-1936,

mille juhendajad on dotsent Jaak Valge ja PhD Viljar Peep,

- 1.1.reprodutseerimiseks säilitamise ja üldsusele kättesaadavaks tegemise eesmärgil, sealhulgas digitaalarhiivi DSpace-is lisamise eesmärgil kuni autoriõiguse kehtivuse tähtaja lõppemiseni;
- 1.2.üldsusele kättesaadavaks tegemiseks Tartu Ülikooli veebikeskkonna kaudu, sealhulgas digitaalarhiivi DSpace'i kaudu kuni autoriõiguse kehtivuse tähtaja lõppemiseni.
2. olen teadlik, et punktis 1 nimetatud õigused jäävad alles ka autorile.
3. kinnitan, et lihtlitsentsi andmisega ei rikuta teiste isikute intellektuaalomandi ega isikuandmete kaitse seadusest tulenevaid õigusi.

Tartus 10.05.2013